

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

DISERTAČNÍ PRÁCE

Mezinárodní trestní tribunály *ad hoc*

International criminal *ad hoc* tribunals

Konzultant: prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Zpracovatel: JUDr. Eva Purgerová

Červen 2012

„Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze, 15. června 2012

Eva Purgerová

Ráda bych poděkovala prof. JUDr. Pavlu Šturmovi, DrSc. za odborné vedení této disertační práce, poskytnuté konzultace a pomoc při výběru odborné literatury.

Úvod	4
I. Historický exkurz.....	8
II. Mezinárodní trestní tribunály <i>ad hoc</i>.....	29
1. Způsoby vzniku mezinárodních trestních tribunálů <i>ad hoc</i>	29
2. Pravomoci mezinárodních trestních tribunálů <i>ad hoc</i>	32
3. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii	34
3.1 Vznik mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii	34
3.2 Věcná, osobní, místní a časová jurisdikce ICTY	36
3.3 Zásada non bis in idem	41
3.4 Struktura ICTY	41
3.5 Pochybnosti o možnosti zřízení ICTY a krátký exkurz do judikatury ICTY	43
4. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR)	48
4.1 Vznik ICTR.....	48
4.2 Věcná, osobní, místní a časová jurisdikce ICTR	49
4.3 Struktura ICTR a řízení před ICTR.....	53
III. Ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů <i>ad hoc</i>	54
1. Obecně	54
2. Řešení ukončení činnosti ve statutech ICTY a ICTR.....	56
3. Strategie dokončení ICTY a ICTR.....	56
4. Opatření k implementaci strategie dokončení	58
4.1 ICTY	59
4.2 ICTR	91
4.3 Reziduální mechanismus.....	120
4.4 Řízení proti uprchlému	137
Závěr	156
Seznam použitých zkratk	163
Seznam použité judikatury	164
Seznam použitých pramenů a literatury	165
1. Knihy a články.....	165

ÚVOD

Při výběru vhodného tématu své disertační práce jsem byla vedena myšlenkou, že by se mělo jednat o téma aktuální a související s mezinárodními trestními tribunály, neboť jsem se této problematice věnovala již ve své rigorózní práci. Zde jsem se zabývala vznikem, vývojem a jurisdikcí mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*. V rámci uceleného zkoumání problematiky mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, a obzvláště Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (dále také jako „ICTY“) a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (dále také jako „ICTR“), bych nyní ráda pokračovala ve svém rozboru a psala o ukončení činnosti těchto *ad hoc* tribunálů. Přestože název mé práce zní Mezinárodní trestní tribunály *ad hoc*, věnuji se zde pouze dvěma nejvýznamnějším tribunálům, a to ICTY a ICTR, respektive problematice ukončení jejich činnosti.

V úvodní kapitole rovněž okrajově zmiňuji současné mezinárodní trestní soudnictví, a to v podobě smíšených (hybridních) tribunálů.

Porušení zákazů vyvolává nejen mezinárodněprávní odpovědnost státu, ale i trestní odpovědnost jednotlivců, kteří se dopustili takového chování v postavení státních orgánů. K trestnímu stíhání může být pak přistoupeno jednotlivě na základě uplatnění vlastní jurisdikce státu, zejména principu univerzality, anebo koordinovaně

státy, mezinárodním společenstvím, prostřednictvím mezinárodních trestních soudů.¹

Frustrace mezinárodního společenství ze své neschopnosti zabránit zločinům spáchaným ve Rwandě a v bývalé Jugoslávii vedla k podpoře založení Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu. Protože ale byly válečné zločiny páchany nadále a další trestní tribunály by byly finančně i logisticky náročné a pravděpodobně i méně průchodné, začalo se uvažovat o univerzálním mezinárodním trestním soudu. Tento vznikl roku 2002 jako stálý soudní dvůr, který má stíhat osoby zodpovědné za zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a potenciálně také zločin agrese, až bude uspokojivě definován.²

Předmětem práce je přiblížení problematiky ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, neboť tyto byly zřízeny ke splnění konkrétního úkolu a nemají status stálého tribunálu. Budu zkoumat pravidla pro ukončení činnosti Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu a jejich aplikaci v konkrétních případech.

Má disertační práce se skládá ze tří částí a závěru. Ihned po úvodu následuje stručný exkurz do vývoje stíhání válečných zločinců, následuje kapitola pojednávající o obecných otázkách a způsobech vzniku mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*.

1 Čepelka, Č., Šturma, P.: Mezinárodní právo veřejné, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 721.

2 Ve dnech 31.5. až 11.6.2010 se konala v Kampale (Uganda) revizní konference předvídaná ve statutu Mezinárodního trestního soudu, jejímž hlavním a nejsložitějším bodem programu byl návrh definice agrese. Na této konferenci se podařilo rozhodnout o zařazení definice zločinu agrese do statutu v podobě článku 8bis. Tato definice kombinuje znaky aktu agrese státu, převzaté z rezoluce Valného shromáždění 33134 (1974), s prvky individuální trestní odpovědnosti státních orgánů.

V rámci uvedení do problematiky ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc* na začátek stručně popisují vznik dvou dosud nejznámějších mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, a to ICTY a ICTR a seznamují čtenáře s jejich jurisdikcí.

Jádro mé práce představuje rozbor strategií dokončení, které hrají velmi významnou roli v procesu ukončování činnosti ICTY a ICTR, opatření k implementaci strategií dokončení, postoupení případů národním soudům a přechodu na domácí vyšetřování a v neposlední řadě zřízení tzv. reziduálního mechanismu, který představuje nejnovější opatření k reálnému ukončení činnosti těchto tribunálů.

Zvláštní kapitolu v rámci zkoumání problematiky ukončení činnosti ICTY a ICTR tvoří přiblížení pravidla 11 *bis*, které určuje podmínky možnosti předání případů národním orgánům včetně posouzení aplikace tohoto pravidla v konkrétních případech.

Zabývám se otázkou praktického významu strategií dokončení s ohledem na posouvání definitivního ukončení činnosti tribunálů až na rok 2014, a nyní navíc zřízení reziduálního mechanismu, kdy není stanoveno žádné konkrétní datum ukončení činnosti tribunálů. Posuzuji předání jednotlivých případů národním soudům a snažím se zhodnotit, zda byla splněna požadovaná kritéria dle pravidla 11 *bis* a rezolucí Rady bezpečnosti OSN.

Zároveň také zkoumám, proč bylo u některých případů zamítnuto předání národním soudům a srovnávám tyto s případy již předanými a související argumentací.

Zvláštní kapitolu tvoří úvaha nad možností stíhání uprchlých zločinců jako možného postupu k urychlení činnosti obou tribunálů a uplatnění zvláštních procesních pravidel pro uprchlé zločince v konkrétních případech.

Na základě zjištěných poznatků by má práce měla potvrdit či vyvrátit teze o bezvýznamnosti dalšího působení obou tribunálů na poli OSN a posoudit transfer zbylých případů na národní soudy, zřízení tzv. reziduálního mechanismu a případného stíhání uprchlých zločinců oběma tribunály, a to i s ohledem na finanční stránku věci. Zodpovězení těchto otázek představuje jádro mé práce.

Zdroje, s nimiž jsem pracovala, pocházejí z knihovny právnických fakult Universität Zürich, University College London, Univerzity Karlovy v Praze, dále z internetových stránek odborných časopisů a oficiálních webových stránek OSN, ICTY a ICTR, SCSL, ICC.

I. HISTORICKÝ EXKURZ

Již v době antického Řecka a pravděpodobně i dříve byli svým způsobem stíháni váleční zločinci.³ Prvotní pravidla a obyčeje války jsou obsaženy ve spisech klasických autorů a historiků. S vývojem práva ozbrojeného konfliktu v polovině 19. století se začaly pomalu objevovat pojmy mezinárodního stíhání pro porušení lidskosti. Jeden ze zakladatelů hnutí Červeného kříže, švýcarský právník Gustave Moynier, urgoval v roce 1872 návrh statutu pro mezinárodní trestní soud. Jeho úkolem mělo být stíhání porušení Ženevské úmluvy z roku 1864 o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách a jiných norem humanitárního práva. Tento návrh byl však ve své době příliš radikální a ke zřízení mezinárodního trestního soudu tehdy nedošlo.⁴

Haagské úmluvy z roku 1899⁵ a 1907⁶ představují první významné kodifikace válečného práva v mezinárodní smlouvě. Zahrnují skupinu ustanovení týkajících se ochrany civilního obyvatelstva.⁷ Stanovují závazky a povinnosti mezi státy a nebyly zamýšleny k vytvoření trestní odpovědnosti jednotlivců. Deklarovaly pouze určité činy jako nezákonné. Přece jen ale byly během několika let prezentovány jako

3 Schabas, William A.: An Introduction to the International Criminal Court (Second edition), Cambridge university press, Cambridge 2004, str. 1.

4 Čepelka, Č.: Mezinárodní trestní soudnictví, Právník 10/1999, str. 897.

5 Haagská úmluva II (o pravidlech zákonů a obyčejů války pozemní), ze dne 29. července 1899.

6 Haagská úmluva IV (o pravidlech zákonů a obyčejů války pozemní), ze dne 18. října 1907.

7 Článek 46 Pravidel, které tvoří přílohu Haagské úmluvy IV zakotvuje respekt k "rodinné cti a právům, životům osob, a soukromému majetku, stejně tak jako k náboženskému přesvědčení a vyznání". Další ustanovení Pravidel chrání kulturní objekty a soukromý majetek civilního obyvatelstva.

pramen práva válečných zločinů. V roce 1913 vyšetřovací komise, ustanovená Carnegie Foundation k vyšetřování krutostí spáchaných v průběhu Balkánské války, použila ustanovení Haagské úmluvy IV jako základ pro popis válečných zločinů.⁸

Bezprostředně následovala 1. světová válka a Komise pro odpovědnost původců války a uložení sankcí⁹, založená k prověření obvinění z válečných zločinů spáchaných Centrálními mocnostmi také použila ustanovení Haagské úmluvy IV jako základ pro popis válečných zločinů. Aktuální stíhání pro porušení Haagských úmluv však muselo počkat do Norimberku.

S blížícím se koncem první světové války byl vyvíjen tlak ze strany veřejnosti na stíhání vedení války, která je v rozporu s mezinárodními smlouvami. Versailleská mírová smlouva¹⁰ formálně obvinila poražené Německo a slíbila vytvoření speciálního tribunálu.¹¹

8 Schabas, William A.: An Introduction to the International Criminal Court (Second edition), Cambridge university press, Cambridge 2004, str. 2 s odkazem na Report of the International Commission to Inquire into the Cause and Conduct of the Balkan Wars, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1914.

9 Z angl. Commission on Responsibilities of the Authors of War and Enforcement of Penalties, zřízená spojenci na předběžné mírové konferenci v Paříži dne 25. ledna 1919, měla 15 členů a do jejího čela byl ustaven ministr zahraničí USA R. Lansing.

10 Podepsána dne 28. června 1919 a ratifikována Společností národů 10. ledna 1920.

11 V části VII. s názvem Ustanovení trestní obsahuje Versailleská mírová smlouva rozlišná obvinění, a to jak Německa a císaře Viléma II. Hohenzollerského za rozpoutání 1. světové války (článek 227) tak i obvinění osob, které se dopustily válečných zločinů (článek 228). Článek 227 zněl následovně:

Mocnosti spojené a sdružené vznášejí veřejnou žalobu na Viléma II. Hohenzollerského, bývalého císaře německého, pro nejhrubší porušení zásad mezinárodní mravnosti a posvátné autority smluv.

Ustaví se zvláštní soud, aby soudil obžalovaného, zajišťuje mu zásadní záruky práva hájiti se. Bude se skládati z pěti soudců jmenovaných po jednom těmito pěti mocnostmi: Spojenými státy americkými, Velkou Británií, Francií, Itálií a Japonskem.

Versailleská mírová smlouva uznala právo spojenců založit vojenské tribunály k souzení německých vojáků obviněných z válečných zločinů. Německo nikdy nepřijalo tato ustanovení. Dle následného kompromisu¹² měli spojenci připravit seznam německých podezřelých s tím, že by ale řízení probíhala před německými soudy. Počáteční seznam o téměř 900 podezřelých byl zmenšen na asi 40 a na konci bylo projednáváno pouze 12 případů. Několik osob bylo zproštěno viny. Soudní řízení se podobala spíše disciplinárnímu řízení německé armády než mezinárodnímu zúčtování či odplatě.

Známý Lipský proces, vnímaný jako prohra tohoto prvotního pokusu v mezinárodní justici, sledoval snahu o rozvoj stálého mezinárodního tribunálu v meziválečném období. Dva z rozsudků před Lipským soudem jsou dodnes citovány jako precedenty.^{13,14}

Soud bude souditi podle důvodů vyplývajících z nejvyšších zásad mezinárodní politiky, se snahou zajistiti úctu k povinnostem slavnostně převzatým, k mezinárodním závazkům i k mezinárodní mravnosti. Bude mu příslušet, aby určil trest, jaký uzná za vhodný.

Mocnosti spojené a sdružené se obrátí k vládě nizozemské s žádostí, aby vydala bývalého císaře do jejich rukou na soud.

Článek 228 následovně: Vláda německá přiznává mocnostem spojeným a sdruženým právo, aby postavily před své vojenské soudy osoby obžalované z činů příčících se zákonům a zvykům válečným.

Osobám uznaným vinnými budou vyměřeny tresty zákonem stanovené. Tohoto ustanovení bude použito bez ohledu na jakékoli řízení neb stíhání před soudy Německa neb jeho spojenců.

Vláda německá musí vydati mocnostem spojeným a sdruženým neb té z nich, jež o to požádá, všechny osoby, jež, jsouce obžalovány z činu příčícího se zákonům a zvykům válečným, jí budou udány buď jménem nebo hodností, úřadem nebo zaměstnáním, které jim určily německé úřady.

Císař Vilém II., který měl být stíhán za rozpoutání 1. světové války, však uprchl do neutrálního Holandska, které odmítlo jeho vydání. Žádné řízení se tedy nekonalo.

12 Následný kompromis slíbil stíhání císaře Viléma II. za „těžkou urážku mezinárodní morálky a posvátné autority smluv“, jinými slovy za rozpoutání 1. světové války.

13 Zahnující potopení nemocniční lodě Dover Castle a Llandoverly Castle a vraždu těch, co přežili, (šlo většinou o kanadské zraněné a lékařský personál),

14 Schabas, William A.: An Introduction to the International Criminal Court (Second edition), Cambridge university press, Cambridge 2004, str. 4 s odkazem na German War Trials, Report of Proceedings Before the Supreme Court in Leipzig, London: His Majesty's Stationery Office, 1921.

I když byly počáteční snahy k vytvoření mezinárodního trestního soudu neúspěšné, daly podnět mnoha světovým právníkům věnovat pozornost této problematice v průběhu následujících let.¹⁵ Komise Společnosti národů (League of Nations) pro vyšetřování válečných zločinů, složená ze zástupců většiny spojeneckých států, které předsedal Sir Cecil Hurst ze Spojeného Království, byla založena k přípravě poválečného trestního stíhání. Společnost národů přijala v roce 1937 Úmluvu o předcházení a potlačování terorismu a usnesla se zřídit mezinárodní trestní tribunál.¹⁶ Tato smlouva však nevešla nikdy v platnost kvůli nedostatečnému počtu ratifikací.

Svoji odhodlanost ke stíhání Nacistů za válečné zločiny potvrdili spojenci v Moskevské deklaraci z roku 1943.¹⁷ Výsledky moskevské konference byly potvrzeny a rozšířeny na prvním setkání tzv. Velké trojky¹⁸ - W. Churchilla (Velká Británie), F. D. Roosevelta (USA) a J. V. Stalina (SSSR) –, které se uskutečnilo ve dnech 28. listopadu až 1. prosince 1943 v íránském Teheránu. Závěrečným dokumentem se stala Deklarace z 1. prosince 1943, v níž byla vyjádřena snaha o poválečnou spolupráci při úkolech Spojených národů ohledně uzavření a udržení míru, stejně tak jako rozhodné úsilí při společném postupu ve válce proti fašistickému Německu.

15 Např. Baron Descamps z Belgie vybízel k založení nejvyššího mezinárodního soudu („high court of international justice“). Descamps doporučil, aby jurisdikce soudu zahrnovala trestné činy „uznávané civilizovanými národy, ale také požadavky veřejného (s)vědomí“ (a) příkazy právního vědomí civilizovaných národů. Třetí komise (výbor) shromáždění Společnosti národů deklaroval, že Descampsovy myšlenky byly předčasné.

16 Sunardi, T.: Mezinárodní trestní soud a jeho předchůdci, Mezinárodní vztahy 1/2000, str. 36.

17 Ve dnech 19. – 30. října 1943 se konala v Moskvě konference ministrů zahraničí tří velmocí, tj. V. Molotova (SSSR), R. A. Edena (Velká Británie) a C. Hulla (USA). Na závěr byl podepsán tajný protokol, který zahrnoval celkem dvacet zásadních dokumentů týkajících se politiky spojenců v dalším období druhé světové války.

18 Z angl. The big three.

Na druhé konferenci tzv. Velké trojky¹⁹ byly upřesněny návrhy na poválečné uspořádání světa. Byl zde také podepsán protokol o jednání šéfů tří vlád o věcných německých reparacích.

Byla to práce Londýnské konference svolané na konci války, která položila základy pro (trestní) stíhání v Norimberku. Dohodu o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Osy mezi sebou uzavřely Velká Británie, USA, Francie a SSSR dne 8. srpna 1945 a její nedílnou součástí byl i Statut Mezinárodního vojenského tribunálu.²⁰ Tato smlouva byla nakonec podepsána devatenácti dalšími státy včetně tehdejšího Československa, které usilovaly o vyjádření podpory tohoto konceptu, ačkoliv nehrály žádnou aktivní roli v činnostech tribunálu nebo projednávání statutu.

V roce 1945 byly „rozdány“ obžaloby 24 nacistickým vůdcům, a jejich proces - známý jako Proces největších válečných zločinců – začal následující měsíc. Uzavřel se téměř o rok později odsouzením devatenácti obžalovaných a uložením trestu smrti ve dvanácti případech. Jurisdikce tribunálu byla omezena na tři kategorie zločinů, a to zločiny proti míru²¹, válečné zločiny²² a zločiny proti lidskosti.²³

19 Ve dnech 4. – 11. listopadu 1945 v Jaltě na Krymu.

20 Jílek, D.: Přemítání o založení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za závažná porušení mezinárodního práva humanitárního spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991, Časopis pro právní vědu a praxi 1/1996, str. 56.

21 osnování, přípravy, podněcování nebo podniknutí útočné války porušující mezinárodní smlouvy, nebo účast na společném plánu či spiknutí za účelem spáchání kteréhokoliv z předchozích činů

22 porušení zákonů války nebo válečných obyčejů, tj. vraždy válečných zajatců, zlé nakládání s nimi, vraždy civilistů, zlé nakládání s civilním obyvatelstvem, nucení civilního obyvatelstva k otrockým pracím, deportace obyvatelstva, vraždění rukojmí, plenění veřejného nebo soukromého majetku, svévolné ničení měst a vesnic a jejich pustošení, neodůvodněné válečnou nutností;

23 vraždy, vyhlazování, zotročování, deportace a jiné ukrutnosti páchané proti civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, pronásledování z důvodů politických, rasových nebo náboženských, které byly spáchány v souvislosti se zločinem proti míru nebo s válečným zločinem, který patří do pravomoci tribunálu.

Trestu podléhali nejen přímí pachatelé, ale také organizátoři, podněcovatelé a spoluviníci, kteří se účastnili provádění či osnování společného plánu nebo spiknutí ke spáchání některého z výše uvedených zločinů.²⁴

Statut Mezinárodního vojenského tribunálu²⁵ byl přijat po spáchání zločinů a z tohoto důvodu byl napadán jako vytvářející kriminalizaci činů *ex post facto*.²⁶ Tribunál odmítal takové argumenty a s ohledem na válečné zločiny se odvolal na Haagské konvence a na Briand-Kellogův Pakt z roku 1928²⁷ s ohledem na zločiny proti míru.

Před rokem 1945 nebyly ještě tyto zločiny v pozitivním právu definovány, ale pokud se podíváme na výše uvedené dřívější úmluvy, zjistíme, že určitý právní podklad pro odsouzení těchto zločinů přece jen existoval. Právo v boji s nacismem dokazuje, že zločiny proti míru byly uznány za zločiny již před druhou světovou válkou, a proto se jejich potrestáním neporušuje zásada *nullum crimen sine lege*.^{28, 29}

24 Sunardi, T.: Mezinárodní trestní soud a jeho předchůdci, Mezinárodní vztahy 1/2000, str. 38.

25 Tento mezinárodní trestní tribunál byl založen na základě zásady teritoriality, kdy podle čl. 4 běžní váleční zločinci měli být trestáni v zemích, kde se svých zločinů dopustili. Norimberský tribunál tedy jednal podle tohoto s těmi válečnými zločinci, jejichž činy nebylo možno zvlášť zeměpisně umístit. (Jílek: 1996:57).

26 Až po činu.

27 Z angl. Kellog Briand Treaty, podepsán 27. 8. 1928 v Paříži Belgií, Československem, Francií, Indií, Irskem, Itálií, Japonskem, Německem, Polskem, USA, Velkou Británií a britskými zámořskými dominií.

28 Není trestný čin bez zákona.

29 Všichni čtyři žalobci se v Norimberku ve svých projevech touto otázkou podrobně zabývali a na základě výkladu Briand-Kellogova paktu dospěli ke stejnému závěru. Americký státní tajemník Henry Lewis Stimson prohlásil v roce 1932, že válku jako způsob řešení problému opouštíme na základě dohody podepsané v roce 1928, čímž myslel právě Briand-Kellogův pakt. Mimo to přijala Společnost národů již v roce 1927 Deklaraci proti válečné agresi, v jejímž úvodu je obsaženo stanovisko, že každá útočná válka je a zůstává zakázána a že se zároveň prohlašuje za mezinárodní zločin.

V prosinci 1945 vydaly 4 spojenecké mocnosti poněkud modifikovanou verzi Charty mezinárodního vojenského tribunálu³⁰, známou jako Control Council Law No. 10.³¹ Control Council Law No. 10 byl jednostranným aktem vydaným okupační správou a poskytoval právní základ pro řadu řízení před vojenskými tribunály, vedených vítěznými spojenci, stejně tak jako pro pozdější stíhání před německými soudy, která pokračovala po několik období. Control Council Law No. 10 převážně převzal definici zločinu proti lidskosti založenou Statutem Norimberského tribunálu.³²

Materiál, který dal světu Norimberský tribunál, znamenal významné poučení světa pro budoucnost. Norimberský soud prokázal, že fašismus a nacismus mohly být zdolány bez druhé světové války, kdyby demokratické národy včas a jednotně zasáhly.³³

Prohlášení německého útoku za nejtěžší mezinárodní zločin, za který pachatelé nesou osobní trestní odpovědnost, bylo důležitým závěrem z norimberského procesu. Potrestal smrtí nacistické vůdce za zločiny proti míru, vyslovil právní zásadu, že čím má kdo větší politickou moc, tím má také větší odpovědnost a že za zneužití této moci musí pykat.

S německými válečnými zločinci se konaly kromě Norimberského procesu další soudy, tzv. následné procesy s jinými než hlavními

30 Jiný název pro Statut Mezinárodního vojenského tribunálu, v praxi se užívají oba překlady z anglického výrazu „The Charter of the International Military Tribunal“. Statut Mezinárodního vojenského tribunálu byl mezinárodní smlouvou.

31 Schabas, William A.: An Introduction to the International Criminal Court (Second edition), Cambridge university press, Cambridge 2004, str. 7.

32 Opomenul však pozdější zdůrazňování vazby mezi zločiny proti lidskosti a existencí válečného stavu, čímž usnadnil stíhání zločinů spáchaných před rokem 1939 na německých civilistech, zahrnující stíhání Židů a euthanasii postižených. Několik důležitých řízení se konalo podle Control Council Law No. 10 v letech 1946-1948 u amerických vojenských tribunálů. Byla zaměřena na skupiny obžalovaných jako byli soudci, lékaři, státní úředníci a vojenští velitelé.

33 Ečer, B.: Norimberský soud, Orbis, Praha 1946, str. 375.

válečnými zločinci, a to před národními soudy nebo soudy zřízenými v okupačních zónách.

Další tribunál, a to Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ, vznikl na základě Vyhlášení generála Mac Arthura ze dne 26. dubna 1946. Japonští váleční zločinci byli souzeni za stejných podmínek jako v Norimberku. Je zajímavostí, že podstatnou část statutu navrhl hlavní prokurátor tribunálu Američan Joseph B. Keenan. Ostatní spojenecké státy byly ohledně statutu pouze konzultovány, a to až poté, co byl vydán.³⁴ Soudní senát byl více kosmopolitní a skládal se ze soudců z jedenácti zemí včetně Indie, Číny a Filipín, zatímco v Norimberku byli soudci jmenováni čtyřmi mocnostmi - USA, Velkou Británií, Francií, a SSSR.³⁵

V tokijském procesu nebyl nikdy obviněn a tudíž ani odsouzen japonský císař Hirohito, ačkoli existovaly důkazy o tom, že mnoho příkazů ke spáchání zločinů sám vydával. Mnoho zemí, které za druhé světové války trpěly pod japonskou okupací, pokládá tuto skutečnost do dnešních dnů za nespravedlivou, neboť Karl Dönitz³⁶ byl v norimberském procesu odsouzen, ale císař Hirohito nebyl nikdy souzen ani potrestán.³⁷

Soudce Tokijského tribunálu v letech 1946-1948 B. V. A. Röling vyjádřil názor, že tokijský proces byl mnohem složitější a obtížnější než norimberský, neboť Norimberk představoval jasný příklad agrese za účelem ovládnutí evropského kontinentu. V Japonsku byl na

34 Statut mimo jiné zakotvil pravomoci a funkce tribunálu a zahrnoval zločiny proti lidskosti, zločiny proti míru a válečné zločiny tak, jak je definoval Statut Mezinárodního vojenského tribunálu. Na základě Úmluvy z roku 1968 se všechny tyto zločiny staly nepromlčitelnými bez ohledu na dobu jejich spáchání.

35 Sunardi, T.: Mezinárodní trestní soud a jeho předchůdci, Mezinárodní vztahy 1/2000, str. 39.

36 Poslední hlava Třetí říše.

37 V Japonsku jsou členové císařské rodiny považováni za potomky boha slunce, a proto by odsouzení či potrestání císaře mohlo pobouřit japonské obyvatelstvo.

prvním místě strach z komunismu v Číně. Japonci byli přesvědčeni, že pokud nezasáhnou, v Číně zvítězí komunistický režim.³⁸

A. Cassese vymezil zejména čtyři hlavní důvody, pro které byly tribunály přínosem. Uvedl, že poprvé v historii vznikly mnohonárodní instituce, které byly zřízeny za účelem stíhání a potrestání zločinů mající mezinárodní rozměr. Londýnská dohoda v podstatě představila nové mezinárodní zločiny, a to zločiny proti lidskosti a zločiny proti míru. Statuty těchto tribunálů a jejich judikatura významnou měrou přispěly k rozvoji pravidel a norem mezinárodního práva týkajících se např. odpovědnosti jednotlivce včetně hlav států. Jako poslední důvod Cassese uvedl symbolickou důležitost pro ty, kdo hledali spravedlnost a morální zadostiučinění.³⁹

Za další krok ve snaze dopracovat se ke stálému mezinárodnímu trestnímu soudu lze považovat období studené války.

Komise pro mezinárodní právo, hlavní kodifikační orgán OSN⁴⁰, byla požádána Generálním shromážděním⁴¹ o přípravu tzv. „Norimberských zásad“ v poválečné euforii do konce roku 1950 a „Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva“, jejichž příprava trvala ve skutečnosti podstatně déle.

Práce na návrhu statutu mezinárodního trestního soudu a návrhu Kodexu zločinů pokračovala v Komisi paralelně, přestože tyto dva úkoly byly jen sotva příbuzné.⁴²

38 Sunardi, T.: Mezinárodní trestní soud a jeho předchůdci, Mezinárodní vztahy 1/2000, str. 40

39 Cassese, A.: International criminal Law, Oxford university press, New York 2003, str. 333.

40 Šturma, P.: Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu, Právní rozhledy 1/1999, str.8.

41 Rezoluce Valného shromáždění 177 (II), ze dne 21. listopadu 1947.

42 Schabas, William A.: An Introduction to the International Criminal Court (Second Edition), Cambridge university press, Cambridge 2004, str. 8.

Na žádost Valného shromáždění⁴³ připravila Komise pro mezinárodní právo v roce 1952 návrh statutu pro mezinárodní trestní soud.⁴⁴ O dva roky později byl tento návrh přepracován s ohledem na poznámky členských států.⁴⁵ Komise pro mezinárodní právo udělala značný pokrok na návrhu Kodexu a skutečně jej předložila v roce 1954.⁴⁶ Nepříznivá politická atmosféra spojená se studenou válkou však nebyla nakloněná tomu, aby došlo k dalšímu pokroku.
47,48

Valné shromáždění přijalo rezoluci obsahující definici agrese⁴⁹ v roce 1974⁵⁰, ale práce na navrhovaném mezinárodním trestním soudu nepokračovala ihned. V roce 1981 Valné shromáždění OSN požádalo⁵¹ Komisi o oživení práce na návrhu Kodexu zločinů. Podstatně upravená verze návrhu Kodexu z roku 1954 byla prozatímně přijata Komisí v roce 1991 a poté poslána členským státům k vyjádření.

Komise byla opakovaně vyzvána v rezolucích Valného shromáždění 45/41 (28.11.1990) a 46/54 (9.12.1991), aby se v rámci své práce na návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva zabývala

43 Rezoluce Valného shromáždění OSN 489 (V), 12. prosince 1950.

44 Report of the Committee on International Criminal Court Jurisdiction, U.N. Doc. A/2135 (1952), Supplement No. 11 (A2136).

45 Report of the Committee on International Criminal Court Jurisdiction, U.N. Doc. A/2645 (1954), Supplement No. 12 (A2645).

46 UN Doc. A/49/10, kapitola II., para 23-41.

47 Schabas, William A.: An Introduction to the International Criminal Court (Second Edition), Cambridge university press, Cambridge 2004, str. 10.

48 Marinakis, I.: A weak ICC: Can the International Criminal Court Succeed without U.S. participation?, Eyes on ICC, Vol. 5, Number 1, 2008-2009, str. 126.

<http://www.americanstudents.us/Eyes5/Public/Eyes%20on%20the%20ICC%205.1%202008-2009%20Preview.pdf>

49 Agrese je použití síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN.

50 Č. 3314 (XXIX), ze dne 14. prosince 1974.

51 Rezoluce Valného shromáždění OSN 36/106 (1981).

rovněž dalším rozbořem otázky mezinárodní trestní jurisdikce, včetně návrhů na zřízení mezinárodního trestního soudu. V letech 1990-1992 se Komise a její pracovní skupina zabývala různými variantami návrhu statutu mezinárodního trestního soudu. Na základě příznivého přijetí Valným shromážděním Komise na svém zasedání v roce 1994 dokončila svou práci a přijala návrh statutu. Návrh statutu z roku 1994 se zaměřoval zejména na procedurální a organizační otázky. O dva roky později přijala Komise konečný návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva. Návrh statutu z roku 1994 a návrh Kodexu z roku 1996 hrály klíčovou roli v přípravě statutu mezinárodního trestního soudu.⁵²

Valné shromáždění pak v roce 1995 ustavilo *ad hoc* výbor, který začal na základě návrhu statutu přijatého Komisí zkoumat otázky zřízení Mezinárodního trestního soudu.⁵³ Po roce byl vytvořen tzv. přípravný výbor (*Preparatory Committee*) pro Mezinárodní trestní soud, který vypracoval rozsáhlou zprávu, kterou v prosinci 1996 předložil Valnému shromáždění, a to prodloužilo jeho mandát do roku 1998. V lednu 1997 Valné shromáždění rozhodlo na pozvání italské vlády o svolání Diplomatické konference zplnomocněných zástupců ke zřízení Mezinárodního trestního soudu do Říma, kde se konala v sídle FAO od 15.6 do 17.7.1998. Dne 17.7.1998 došlo nakonec k hlasování, protože se přes veliké úsilí nepodařilo dosáhnout všeobecně přijatelného kompromisního znění.⁵⁴

Římský statut Mezinárodního trestního soudu, který vstoupil v platnost 1.7.2002, představuje jistě jeden z nejvýznamnějších

52 Schabas, William A.: *An Introduction to the International Criminal Court (Second Edition)*, Cambridge university press, Cambridge 2004, str. 10-12.

53 Šturma, P.: Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu, *Právní rozhledy* 1/1999, s. 8.

54 120 států se vyslovilo pro návrh, 7 hlasovalo proti a 21 států se zdrželo hlasování. Tímto byl přijat závěrečný akt konference a Statut Mezinárodního trestního soudu, který byl otevřen k podpisu zúčastněným státům.

mezinárodněprávních dokumentů současnosti. Jednak se jedná o statut zakládající novou mezinárodní instituci, jednak jde o dosud nejpodrobnější kodifikaci materiálního práva, a to v té části, která definuje nejzávažnější zločiny podle obecného mezinárodního práva.⁵⁵

***Ad hoc* tribunály**

Zatímco byl v Komisi zvažován návrh statutu mezinárodního trestního soudu, události donutily vytvoření soudu na bázi *ad hoc* za účelem potrestání osob, které páchaly krutosti v bývalé Jugoslávii. Již v polovině roku 1991 probíhala v Evropě diskuse o založení tribunálu ke stíhání Saddama Hussaina a ostatních iráckých vůdců po válce v zálivu. Ke konci roku 1992, kdy zuřila válka v Bosně, Komise expertů založená Radou bezpečnosti OSN identifikovala rozsah válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, které byly spáchány, a bylo pokračováno v jejich páchání.⁵⁶ To přinutilo Radu bezpečnosti OSN k založení mezinárodního trestního tribunálu. 22. února 1993 Rada bezpečnosti OSN rozhodla o založení tribunálu zmocněného ke stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991.⁵⁷ Návrh předložený Valným shromážděním byl přijat beze změn Radou bezpečnosti v rezoluci číslo 827 dne 8. května 1993. V souladu se zprávou Generálního tajemníka OSN měl tribunál aplikovat pravidla mezinárodního humanitárního práva.

55 Šturma, P.: Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, *Trestněprávní revue* 8/2010, str. 245.

56 Pěnkava, P.: Mezinárodní trestní soud pro bývalou Jugoslávii, *Bulletin advokacie* 6/2006, str. 41.

57 Rezoluce 808 (1993).

V listopadu 1994 hlasovala Rada bezpečnosti OSN o vytvoření druhého *ad hoc* tribunálu, který měl stíhat genocidu a ostatní vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území Rwandy a sousedících zemí v průběhu roku 1994. Jeho statut se podobá tomu pro tribunál pro bývalou Jugoslávii, ačkoliv ustanovení o válečných zločinech odrážejí fakt, že rwandská genocida se konala v kontextu s čistě vnitrostátním ozbrojeným konfliktem. Rezoluce zakládající tribunál vyjádřila opravdový zájem Rady bezpečnosti OSN na zprávách, že genocida a ostatní systematická, rozsáhlá a zjevná porušení mezinárodního humanitárního práva byla páchána na území Rwandy.⁵⁸

Jugoslávský a rwandský tribunál jsou ve skutečnosti úzce svázány, sdílejí nejen prakticky identické statuty, ale také některé z jejich institucí.^{59,60} Rovněž tzv. reziduální mechanismus,⁶¹ který je jakýmsi nástupcem po obou tribunálech a bude vykonávat dále jejich jurisdikci, bude mít společný odvolací senát, prokurátora a kancelář.

Tzv. smíšené (hybridní) tribunály

Jak je nejen odborné veřejnosti známo, mezinárodní trestní tribunály *ad hoc*, tedy výše popisovaný ICTY a ICTR, které byly zřízeny na

58 Schabas, William A.: An Introduction to the International Criminal Court (Second Edition), Cambridge university press, Cambridge 2004, str. 10-13.

59 Sunardi, T.: Mezinárodní trestní soud a jeho předchůdci, Mezinárodní vztahy 1/2000, str. 41.

60 Společnými "institucemi" byl zpočátku jeden prokurátor, což se změnilo na základě rezoluce 1503 (2003), kdy byl statut ICTR doplněn o vlastního prokurátora pro ICTR, další společnou institucí byl odvolací senát.

61 Reziduální mechanismus byl zřízen rezolucí 1966 (2010) jako nový mezinárodní trestní tribunál nazvaný "Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály". Má nahradit jak ICTY, tak ICTR a bude mít dvě oddělení (branches), přičemž oddělení nahrazující ICTY bude sídlit v Haagu a oddělení pro ICTR v tanzanské Arushi.

základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN podle kapitoly VII Charty OSN, nejsou jedinými mezinárodními trestními tribunály, které v současné době fungují na poli mezinárodní spravedlnosti. Vedle nich je zde výše zmiňovaný Mezinárodní trestní soud (ICC) a tzv. smíšené (hybridní) tribunály *ad hoc*.

V této kapitole dále stručně popisují tyto tzv. smíšené tribunály a okrajově se zmiňují rovněž o Mezinárodním trestním soudu. Pro podrobnější rozbor těchto tribunálů není s ohledem na předmět mé práce dán větší prostor, a tak níže uvedený text slouží pouze pro seznámení čtenáře s uvedenou problematikou.

Příkladem *ad hoc* tribunálu, který nebyl vytvořen formou rezoluce Rady bezpečnosti OSN, je Zvláštní soud pro Sierra Leone (Special Court for Sierra Leone, SCSL), který je typickým smíšeným tribunálem.

V roce 1999 byla uzavřena Mírová dohoda z Lomé, která předvídá všeobecnou amnestii spolu se zahájením národního procesu pravdy a usmíření. Rada bezpečnosti OSN přijala 14. dubna 2000 rezoluci číslo 1315, v níž požádala generálního tajemníka OSN o vyjednání dohody s vládou Sierra Leone o zřízení nezávislého zvláštního soudu a doporučila, aby věcná jurisdikce zahrnovala zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a jiná závažná porušení mezinárodního humanitárního práva, ale také trestné činy podle práva Sierra Leone spáchané na území tohoto státu. Jurisdikce *ratione materiae* je tedy širší než u jugoslávského nebo rwandského tribunálu.

Zatímco ICTY a ICTR mají charakter pomocných orgánů OSN, Zvláštní soud pro Sierra Leone má svůj právní základ ve dvoustranné smlouvě. Nevýhodou takovéto formy zřízení je skutečnost, že na rozdíl od zřízení na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN podle kapitoly VII Charty OSN nezakládá povinnost spolupracovat s

tribunálem pro další státy, na jejichž území se mohou nacházet pachatelé zločinů.⁶²

Pro tento tribunál je typická smíšená jurisdikce a jeho složení i aplikovatelné právo, což je mezinárodní právo a právo Sierra Leone. Soud zahrnuje jak mezinárodní soudce, jmenované generálním tajemníkem OSN, tak soudce ze Sierra Leone.^{63,64}

U sierraleonského tribunálu platí princip konkurenční pravomoci, což znamená jeho přednost ve vztahu k vnitrostátním soudům. Nevztahuje se však na soudy třetích států a nemůže být od nich ani vyžadováno předání osob.

Stejně jako u ICTY a ICTR byl u Speciálního soudu pro Sierra Leone vytvořen tzv. reziduální mechanismus ve formě Speciálního reziduálního soudu⁶⁵, který má pokračovat v jeho činnosti tak, aby bylo dosaženo brzkého ukončení činnosti tohoto tribunálu. Dohoda ohledně zřízení tohoto Speciálního soudu byla uzavřena mezi vládou Sierra Leone a OSN v srpnu 2010.

62 Například tehdejší prezident Libérie Charles Taylor byl soudem obviněn a přebýval v exilu v Nigérii, které jej několik let nechtěla vydat.

63 Zvláštní soud pro Sierra Leone, Zprávy 2004: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1005>>

64 Věcná jurisdikce soudu zahrnuje dle svého statutu následující zločiny: zločiny proti lidskosti a porušení článku 3 Ženevských úmluv, tedy stejně jako u rwandského tribunálu, s tím rozdílem, že u tribunálu pro Sierra Leone chybí zločin genocidy. Dále závažná porušení mezinárodního humanitárního práva, kam patří úmyslné útoky proti civilnímu obyvatelstvu, proti personálu OSN, únos a nucený nábor dětí mladších 15 let do ozbrojených sil za účelem využívání k aktivní účasti v nepřátelských akcích.

Třetí skupinu zločinů stíhaných tímto tribunálem tvoří zločiny podle práva Sierra Leone: zneužívání dívek mladších 14 let a jejich únos k nemravným účelům, úmyslné ničení majetku – zháfství.

Jako odpovědné osoby jsou stíháni vojenští a političtí představitelé a děti od 15 do 18 let, pokud se dopustily mimořádně závažných zločinů. U mladistvých je však vyloučen trest odnětí svobody.

65 Residual Special Court.

Povaze smíšeného soudu pro Sierra Leone se podobají Mimořádné senáty u soudů v Kambodže, které vznikly v roce 2003 a jsou součástí právního systému Kambodže a sestávají z mezinárodních i národních soudců.⁶⁶ V jurisdikci těchto senátů jsou jak trestné činy podle vnitrostátního, tak podle mezinárodního práva.⁶⁷

Speciální kategorii tvoří tzv. zmezinárodněné soudy, které jsou ale svojí povahou soudy vnitrostátní. Sem patří například Zvláštní soudní panely na Východním Timoru.^{68,69} Rada bezpečnosti OSN přijala dne 15. září 1999 rezoluci č. 1624, kterou schválila plnění následujících úkolů: (i) obnovit mír a bezpečnost na Východním Timoru; (ii) chránit a podporovat UNAMET při plnění jejích úkolů a (iii) v mezích svých možností pomáhat při humanitárních úkolech. Rada rovněž schválila, že mezinárodní síly mohou k dosažení těchto úkolů použít jakékoliv prostředky.⁷⁰ Dále byla založena přechodná správa OSN ve Východním Timoru (UNTAET).⁷¹ Z jejího podnětu pak byly vytvořeny zvláštní panely složené z východotimorských a mezinárodních soudců, shodně s SCSL s majoritou mezinárodního prvku.^{72,73}

66 viz. <http://www.eccc.gov.kh/en/about-eccc/introduction>.

67 zabití, mučení a náboženské pronásledování, genocida, zločiny proti lidskosti, závažná porušení Ženevských úmluv, ničení kulturních statků a zločiny proti mezinárodně chráněným osobám.

68 Východní Timor byl od roku 1975 okupován indonéskými ozbrojenými silami.

69 V rámci dohod podepsaných 5. května 1999 požádaly Indonésie a Portugalsko generálního tajemníka OSN, aby ustavil misi, která by měla za cíl uspořádat průzkum, v němž obyvatelé Východního Timoru formou tajného hlasování odpovídali na otázku, zda přijímají či odmítají indonéský návrh zvláštní autonomie. Generální tajemník o těchto dohodách informoval Radu bezpečnosti OSN, která 11. června 1999 ustavila misi UNAMET. Tato mise vyslala do regionu zhruba 900 pracovníků z různých zemí světa pověřených výkonem funkcí souvisejících s organizováním lidového hlasování (<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=610>).

70 Zprávy 1999, OSN a Východní Timor, Otázky a odpovědi, bod 12 (<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=610>).

71 United Nations Transitional Administration in East Timor.

72 Co se týče věcné jurisdikce, tato se týká zločinů genocidy, válečných zločinů, zločinů proti lidskosti, vraždy, mučení a sexuálních trestných činů, a to těch, které byly spáchány v období mezi

Dne 10. června 1999 vznikla rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN (rezoluce číslo 1244) UNMIK⁷⁴ jako prostředek civilní správy válkou zničené provincie Kosovo. Bylo přijato nařízení, kterým bylo umožněno vytváření smíšených senátů za účasti mezinárodních soudců a prokurátorů. UNMIK neuvádí konkrétně trestné činy, které by měly být těmito senáty projednávány, ale poskytuje tuto možnost, pokud se vyskytnou pochybnosti o nestrannosti procesu. Jedná se o vnitrostátní soudy doplněné mezinárodními soudci. Žalobce, obviněný a obhájce má právo v případě projednávání závažných zločinů požádat UNMIK o zapojení mezinárodních soudců nebo žalobců.⁷⁵ Tímto se liší od Zvláštních panelů na Východním Timoru, které mají upravenou speciální věcnou příslušnost.⁷⁶

Zvláštní tribunál pro Libanon je nejmladším z *ad hoc* tribunálů a vznikl jako reakce na teroristický útok z 14. února 2005 proti libanonskému předsedovi vlády Rafiqu Haririm. Dne 30. května 2007 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci č. 1757 (2007) s připojenou Dohodou mezi OSN a Libanonskou republikou o zřízení Zvláštního tribunálu pro Libanon, jejíž přílohou je Statut Zvláštního tribunálu pro Libanon.

Tento tribunál v sobě spojuje znaky dosavadních mezinárodních a smíšených tribunálů na jedné straně a na druhé straně obsahuje zcela nové rysy. Není určen ke stíhání zločinů podle mezinárodního

1. lednem a 25. říjnem 1999. Indonéské trestní právo se aplikuje v případě, že je slučitelné s mezinárodním právem a předpisy vydanými UNTAET.

73 Lhotský, J.: Mezinárodní trestní soud, 2009, strana 13.

74 United Nations Mission in Kosovo.

75 Zahar, A., Sluiter, G. International Criminal Law. Oxford: University Press, 2008, str. 11-12.

76 Lhotský, Jan: Mezinárodní trestní soud, 2009, str. 15.

práva, nýbrž teroristických činů, resp. jednoho konkrétního útoku.⁷⁷ Tribunál stojí mimo soudní systém Libanonu a sídlí v nizozemském Haagu. Z hlediska struktury se nejvíce podobá Zvláštnímu soudu pro Sierra Leone, kdy rozhodují soudci národní i mezinárodní a aplikuje se národní právo.

Mezinárodní trestní soud

Jak bylo výše uvedeno, k významnému posunu ve vývoji mezinárodního humanitárního práva přispělo založení Mezinárodního trestního soudu, který je prvním skutečně univerzálním mezinárodním trestním soudem, na rozdíl od speciálních tribunálů založených po 2. světové válce nebo v 90. letech na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN, popřípadě smlouvou mezi vládou určitého státu a OSN (Speciální soud pro Sierra Leone, Mimořádné soudní senáty v Kambodži) anebo na základě dočasné správy OSN (Východní Timor, Kosovo).⁷⁸ Irácký trestní soud je spíše soudem vnitrostátním s jistými mezinárodními prvky.⁷⁹

77 Šturma, P.: První mezinárodní trestní tribunál pro stíhání teroristických útoků? Ke zřízení Zvláštního tribunálu pro Libanon, [Trestněprávní revue 10/2007, s. 273].

78 Zahar, A., Sluiter, G. *International Criminal Law*. Oxford: University Press, 2008, str. 11-13.

79 Vrchní irácký trestní soud (původně Zvláštní irácký tribunál) vznikl v roce 2003 z příkazu Prozatimní spojenecké správy, statut schválen zákonem o prozatimní správě (Transitional Administrative Law) z roku 2004 přijatým Prozatimní spojeneckou správou a Vládní radou (Governing Council). Po volbách v roce 2005 zákonodárny sbor přijal zákon o Vrchním iráckém trestním soudu. Statut umožnil jmenování mezinárodních soudců, což nicméně nebylo realizováno. Tribunál má široce koncipovanou časovou jurisdikci (1968-2003). Skutkové podstaty zločinů podle mezinárodního práva byly začleněny do vnitrostátního práva Iráku (genocida, válečné zločiny, zločiny proti lidskosti). Tribunál může uložit trest smrti.

Mezinárodnímu trestnímu soudu náleží stíhat válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, genocidu a zločin agrese⁸⁰ spáchané po 1.7.2002. Doposud tyto zločiny na mezinárodní úrovni stíhaly pouze tribunály ustavované *ad hoc*.

Svou soudní pravomoc vykonává nikoli nad státy, ale na základě individuální trestní odpovědnosti – nad občany smluvních stran nebo nad občany, kteří se protiprávního jednání dopustí na území některé smluvní strany. I stát, který není smluvní stranou, může z vlastního rozhodnutí přijmout pravomoc soudu nad konkrétním zločinem. Dále může soud stíhat zločiny spáchané kýmkoli a kdekoli, požádá-li jej o to Rada bezpečnosti OSN. Stíhání je však zahájeno teprve poté, co daný stát není sám schopen nebo ochoten stíhat konkrétní osobu před svými národními soudy – tzv. princip komplementarity.⁸¹

MTS vznikl *de iure* po nashromáždění potřebného počtu šedesáti ratifikací k 1. červenci 2002 a *de facto* zahájil svou činnost v Haagu dne 11. března 2003. Je prvním stálým mezinárodním tribunálem v trestní oblasti. Ustanovením stálého soudu by měla být naplněna důležitá zásada – zásada včasného stíhání narušitele práva.⁸²

80 Ve dnech 31.5. až 11.6.2010 se v Kampale (Uganda) konala Revizní konference Římského statutu, která přijala některé jeho změny, mimo jiné doplnění definice zločinu agrese, jehož vymezení do něj nebylo v roce 1998 zahrnuto. Agrese je jednáním osoby směřující k rozpoutání války, která je v rozporu s normami mezinárodního práva (útočný čin). Jednání byla velmi složitá a přinesla i některé omezující kompromisy pro zahájení trestního stíhání (např. v případě zahájení vyšetřování zločinu agrese jinak než z podnětu Rady bezpečnosti by Soud neměl jurisdikci vůči zločinům agrese spáchaným na území států, které nejsou smluvními stranami Statutu, nebo jejich příslušníky, anebo ve vztahu k smluvním stranám, které prohlásily, že neuznávají jurisdikci Soudu nad zločinem agrese) a především to, že o výkonu jurisdikce nad tímto zločinem se bude muset usnést shromáždění smluvních stran po 1.1.2017. Sama definice útočného činu není však nová, mezinárodní právo ji obsahuje přinejmenším od r. 1974, kdy Valné shromáždění OSN jednomyslně přijalo rezoluci č. 3314 (XXIX); na tuto definici se nově zavedený článek 8bis Římského statutu výslovně odvolává.

81 Čím je mezinárodní trestní soud; <http://www.cervenkykriz.eu/cz/mezinarsoud.aspx>.

82 Tamtéž.

Každá následující ratifikace učiní MTS silnější a také efektivnější v trestání pachatelů mezinárodních zločinů, kteří by jinak unikli spravedlnosti. Vzhledem k tomu, že soudy, které se zaměřují na jediný konflikt, mohou lépe vnímat místní specifika daného konfliktu a nejsou daleko od obětí, je třeba je pokaždé samostatně zřizovat a k tomu může chybět politická vůle. Oproti tomu stálý mezinárodní soud vykazuje stabilitu a jednotnost přístupu.⁸³

Mezinárodní trestní soud je instrumentem, který může výrazně pomoci zabránit páchání nejhrůznějších zločinů v budoucnu. K tomu je však potřeba, aby se jednalo o silnou organizaci, která má širokou podporu mezi státy světa.

Shrnutí: S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že v současné době existuje na poli mezinárodního trestního práva kromě stálého Mezinárodního trestního soudu množství tribunálů, ať již smíšených či mezinárodních.

Jakým směrem by se však mělo mezinárodní trestněprávní soudnictví ubírat?

Krátce po přijetí Římského statutu MTS bylo upozorněno na fakt, že z právního hlediska nebrání nic tomu, aby zřizování dalších *ad hoc* tribunálů pokračovalo.⁸⁴ Souhlasím s názorem některých autorů, že hrozí konkurence těchto tribunálů a že zřízení MTS nepřivedilo *ipso facto* zánik dnešních *ad hoc* tribunálů a nevylučuje ani případné

83 Bílková, V. Afrika: laboratoř mezinárodního trestního soudnictví. Mezinárodní politika, 2007, č. 5, strana 18.

84 Čepelka, Č.: Mezinárodní trestní soudnictví, Právník, č. 10, 1999, str. 915.

zřízení dalších tribunálů, mezinárodních i smíšených, s omezenou teritoriální či věcnou působností.⁸⁵

Kupříkladu možnost jurisdikčního konfliktu s MTS nelze vyloučit v případě ICTY, jehož časová jurisdikce je omezena pouze začátkem (od roku 1991) a nemá určený konec. Navíc všechny bývalé republiky Jugoslávie jsou smluvními stranami Římského statutu MTS. Jurisdikce MTS *ratione temporis* se vztahuje na zločiny spáchané po 1.7.2002, tedy po vstupu Římského statutu v platnost. Naopak ve vztahu k ICTR je jurisdikční konflikt zcela vyloučen, neboť ICTR má z hlediska časového omezenou jurisdikci na činy spáchané v roce 1994 a jurisdikce MTS začíná až 1.7.2002.

Souhlasím s názorem prof. Šturmy vyjádřeným v souvislosti se zřízením Zvláštního tribunálu pro Libanon,⁸⁶ že vývoj mezinárodního práva je determinován politikou možná více než v jiných oblastech a domnívám se rovněž, že i proto dojde v budoucnu ještě ke zřízení nějakého *ad hoc* tribunálu, než (pokud vůbec) bude završena cesta ke stálé mezinárodní jurisdikci.

85 Šturma, P.: K problému plurality soudobých mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, Právní fórum 4/2004, str. 133.

86 Tamtéž.

II. MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ TRIBUNÁLY AD HOC

1. ZPŮSOBY VZNIKU MEZINÁRODNÍCH TRESTNÍCH TRIBUNÁLŮ AD HOC

Mezinárodní trestní tribunály *ad hoc* jsou pružným prostředkem, jak může mezinárodní společenství reagovat na porušování lidských práv v mezinárodním kontextu kdekoliv na světě prostřednictvím OSN. Vyznačují se omezenou časovou a místní působností. Podle Jílka existují tři možné způsoby založení mezinárodního trestního tribunálu *ad hoc*, a to mezinárodní smlouvou, rezolucí Valného shromáždění OSN a rezolucí Rady bezpečnosti OSN.

Protože Rada bezpečnosti OSN je zejména výkonným orgánem OSN, který na sebe převzal prostřednictvím Charty OSN odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, jeví se rezoluce Rady bezpečnosti jako nejefektivnější způsob.⁸⁷ Všechny tři způsoby však mají své výhody i nevýhody, které dále rozebírám.

Mezinárodní smlouva⁸⁸ je tradičním pramenem mezinárodního práva a v současnosti také pramenem převládajícím. Uzavírání mezinárodní smlouvy vychází ze zásady svrchované rovnosti států a podle Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969 mají státy

⁸⁷ Jílek, D.: Přemítání o založení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991, Časopis pro právní vědu a praxi 1/1996, str. 58.

⁸⁸ Příkladem tribunálu, který byl založen na základě mezinárodní smlouvy, je Speciální soud pro Sierra Leone, jehož návrh statutu byl připojen k dvoustranné dohodě mezi OSN a vládou tohoto státu, viz. dále.

právo, nikoli povinnost ji uzavřít. Tímto se dostáváme k jednomu z hlavních problémů vzniku mezinárodního *ad hoc* tribunálu prostřednictvím mezinárodní smlouvy.

Objevují se zde dva hlavní praktické nedostatky. Zaprvé, uzavírání mezinárodní smlouvy je dlouhodobý proces spojený se složitým vyjednáváním, schvalováním a ratifikací, což se nejeví zrovna jako nejefektivnější vzhledem k naléhavosti potrestání porušování lidských práv. Závaznost takto vzniklého tribunálu je dalším problémem, neboť smluvními stranami tribunálu by byly pouze státy, které mezinárodní smlouvu podepsaly a ratifikovaly.^{89, 90}

Rezoluce Valného shromáždění OSN je druhým možným způsobem vzniku *ad hoc* tribunálu. Tato možnost vyplývá nepřímo z článku 1 odst. 3 Charty OSN, konkrétně „...podporováním a posilováním úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu...“ a z článku 22 Charty OSN, podle něhož může Valné shromáždění OSN „zřídit pomocné orgány, které považuje za nutné k výkonu svých funkcí“. Valné shromáždění je jeden z hlavních orgánů OSN, který se skládá ze všech členů OSN. Článek 10 Charty OSN mu dává rozsáhlou pravomoc, konkrétně „může jednat o všech otázkách nebo věcech, které patří do rámce této Charty...“.

Závaznost usnesení, tedy deklaráce, rezoluce nebo rozhodnutí Valného shromáždění OSN je ale problematická. Podle čl. 10 Charty OSN Valné shromáždění „může jednat“ a „činit doporučení“.⁹¹ Tato

89 Zacklin, R.: Some major problems in the drafting of the ICTY Statute, *Journal of international criminal justice*, Vol.2, No. 2, June 2004, str. 362.

90 Jedná se o projev aplikace zásady mezinárodního práva, že smlouva nemůže zavazovat třetí stranu. Z toho vyplývá snížená akceschopnost tribunálu, jelikož státy, které smlouvu neratifikovaly, s ním nejsou povinny spolupracovat.

91 Článek 10 Charty OSN: Valné shromáždění může jednat o všech otázkách nebo věcech, které patří do rámce této Charty nebo se týkají pravomocí a funkcí orgánů touto Chartou stanovených, a může –

pravomoc však není úplná, protože ji omezují hmotně a procesně právní limity. Mezinárodní soudní dvůr potvrdil doporučující charakter rezoluce Valného shromáždění OSN v případě „Jihozápadní Afriky“ v roce 1966.^{92,93} I když rozhodnutí Valného shromáždění nejsou právně závazná, nelze podceňovat jejich politickou závaznost a politický dopad, zvláště u deklamací.

Jak jsem již výše uvedla, může si Valné shromáždění zřídit podle čl. 22 Charty OSN pomocný orgán. Může na něj ovšem přenést pouze pravomoc, kterou samo má. Vzhledem k tomu, že v Chartě OSN není nikde uvedeno, že by Valné shromáždění mělo trestně soudní pravomoc pro stíhání jednotlivců za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva, není tedy možné, aby takovou pravomoc na pomocný orgán přeneslo. Tímto je tedy vyloučeno, aby mezinárodní trestní tribunál *ad hoc* vznikl na základě rezoluce Valného shromáždění OSN.

Jako poslední možnost vzniku tribunálu Jílek uvádí rezoluci Rady bezpečnosti OSN. Podle čl. 24 Charty OSN má Rada bezpečnosti „základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti“ a „jedná jménem“ členů OSN. Členské státy jsou v souladu s čl. 25 Charty OSN povinny rezoluci přijmout a provést. Rada bezpečnosti se zde opírá zejména o Kapitulu VII Charty OSN⁹⁴, kdy dle čl. 39 „Rada bezpečnosti určí, zda došlo k ohrožení míru, porušení míru či k útočnému činu, a doporučí nebo rozhodne, jaká

s výhradou ustanovení článku 12 – členům Organizace spojených národů nebo Radě bezpečnosti anebo členům i Radě zároveň činit doporučení o všech takových otázkách nebo věcech.

92 Jílek, D.: Přemítání o založení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991, Časopis pro právní vědu a praxi 1/1996, str. 60 a 61.

93 Rozsudek "South West Africa Cases" (Ethiopia v. South Africa; Liberia v. South Africa), ze dne 18.7.1966.

94 Název kapitoly: Akce při porušení míru, ohrožení míru a činech útočných.

opatření budou učiněna [...], aby byl udržen nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost.“ Výhodou tribunálu založeného rezolucí Rady bezpečnosti OSN je zejména výše zmíněná závaznost pro všechny členské státy, které jsou s ním povinny spolupracovat.

Proces přijetí rezoluce není tak zdouhavý jako je tomu v případě mezinárodní smlouvy a umožňuje rychlou akceschopnost mezinárodního prostředí na porušování lidských práv. Vzhledem k tomu, že se jedná o zřejmý zásah do svrchovanosti států, který pro ně bývá závazný, je třeba zvážit takový krok, aby nedošlo k jeho zneužití.⁹⁵

2. PRAVOMOCI MEZINÁRODNÍCH TRESTNÍCH TRIBUNÁLŮ *AD HOC*

Mezinárodní *ad hoc* tribunály jsou specifickými mezinárodními orgány, jejichž kompetence byly vymezeny v souladu s věcnou, časovou, osobní a místní pravomocí podle jednotlivých Statutů. Pojem *ad hoc* souvisí s jejich dočasným zřízením k určitému účelu a spočívá v jejich omezené pravomoci především z hlediska časového. Obecně znamená pojem soudní pravomoc možnost tribunálu a soudců projednat daný případ a vynést na základě zjištěných skutečností rozsudek.⁹⁶

Právním základem tribunálů je Charta OSN, dle které byla omezena suverenita států v oblasti mezinárodního míru a bezpečnosti.

95 Merrils, J. G.: *International Dispute Settlement*, Cambridge university press, New York, 2005, str. 266-267.

96 Kerr, R.: *The international criminal tribunal for the former Yugoslavia*, Oxford University Press, Oxford 2004, str. 60.

Z tohoto pohledu je velmi významný případ Tadić⁹⁷ (viz. dále), ve kterém právě byla namítána legalita vzniku tribunálu, přednost tribunálu před národními soudy a také samotná věcná pravomoc tribunálu.

Přednost před národními soudy plyne z článku 9 Statutu ICTY a z článku 8 Statutu ICTR. Na základě těchto článků mohou tribunály požádat národní soudy o postoupení případu v kterémkoliv stádiu řízení, pokud by byly oba příslušné k jeho řešení.⁹⁸

97 IT-94-1-AR72.

98 Tzv. concurrent jurisdiction.

3. MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ TRIBUNÁL PRO BÝVALOU JUGOSLÁVII

3.1 Vznik mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii

Založení Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii předcházelo vznik Komise expertů, která měla analyzovat informace související se zločiny proti lidskosti a válečnými zločiny, ke kterým došlo v průběhu konfliktu na území bývalé Jugoslávie. Komise navrhla ve své prozatímní zprávě vznik mezinárodního *ad hoc* tribunálu, který by pokračoval v její práci a který by byl založen na principu univerzální pravomoci vůči zločinům proti lidskosti a genocidě.⁹⁹

Rada bezpečnosti OSN schválila rezoluci č. 808, která navrhovala vznik mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991. Rada bezpečnosti OSN označila v rezoluci 808 konflikt v bývalé Jugoslávii za situaci, která ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost, což umožnilo použít kapitolu VII Charty OSN a tím i založení tribunálu touto rezolucí.

Samotný tribunál byl založen rezolucí Rady bezpečnosti OSN číslo 827 dne 25. května 1993 podle kapitoly VII Charty OSN. Její součástí byl i statut mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii

⁹⁹ První výroční zpráva ICTY 1994: A/49/342,S/1994/1007, ze dne 29. srpna 1994.

(dále jen „**Statut**“) a rezoluce rovněž stanovila, že sídlem nově vzniklého tribunálu bude Haag.^{100,101}

Mezi členy Rady bezpečnosti OSN se vyskytly jisté pochybnosti, zda je Rada vůbec oprávněna zřídit podle Charty OSN tribunál a vybavit jej takovými pravomocemi, které měl právě ICTY. Tento názor zastávala zejména Brazílie. Čína, jako stálý člen Rady bezpečnosti s právem veta, se dokonce obávala zneužití kapitoly VII Charty OSN.¹⁰² Velká Británie označila ICTY za „výjimečný krok, jak jednat s výjimečnými okolnostmi“. Španělsko prohlásilo založení tribunálu za pokus Rady bezpečnosti „zdůraznit víru v základní lidská práva, důstojnost a hodnotu lidské osoby, vytvořením podmínek pro udržení spravedlnosti a respektu k mezinárodnímu právu“. Tribunál podle států nezakládá nové normy či precedenty mezinárodního práva, ale pouze aplikuje již existující humanitární právo.¹⁰³

Založení tribunálu je podle D. Jílka opatření nového druhu, jež sice zasahuje do suverenity dotčených států, avšak zcela jiným způsobem a lze o něm učinit následující závěry:

100 Dohoda mezi Nizozemím a OSN týkající se sídla tribunálu byla uzavřena 27. května 1994.

101 Str. 43 tamtéž.

102 Čepelka, Č.: Mezinárodní trestní soudnictví, Právník 10/1999, str. 903.

103 Birdsall, A.: The international criminal tribunal for the former Yugoslavia-Towards a more just order?, Peace Conflict & Development, Vol. 8, Issue 8, January 2006, str. 10.

- Mezinárodní tribunál pro bývalou Jugoslávii je internacionální ve své povaze a není zatížen jinou možnou právní kvalifikací. Jeho charakter je právně ryzí a nezpochybnitelný, čemuž se mu dostává nesporného prvenství.
- Mezinárodní tribunál byl zřízen pro výhradní účel stíhat osoby odpovědné za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie.
- Úkolem tribunálu je vykonat spravedlnost a přispět k obnově a udržení míru, tribunál nepoužívá pravomoc legislativní na poli humanitárního práva, nýbrž má aplikovat jeho platná pravidla chování, čímž nemůže tvořit precedenty.
- Mezinárodní tribunál patří k institucím aplikujícím pozitivní mezinárodní právo a předjímá trvalou institucionalizaci ve sféře mezinárodní odpovědnosti jednotlivce, což je jeden z charakteristických rysů moderního právního systému.
- Mezinárodní tribunál byl založen na základě závazného rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN podle kapitoly VII jako odpověď na hrozbu míru a bezpečnosti, tedy způsobem účinným a rychlým.
- Tribunál je *ad hoc* produktem mezinárodního práva postupující institucionalizace.¹⁰⁴

3.2 Věcná, osobní, místní a časová jurisdikce ICTY

Článek 1 Statutu uvádí, že ICTY má pravomoc trestně stíhat osoby odpovědné za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva

¹⁰⁴ Jílek, D.: Přemítání o založení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991, Časopis pro právní vědu a praxi 1/1996, str. 65.

spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991 podle ustanovení Statutu ICTY.¹⁰⁵

Statut vyjmenovává zločiny, které má pravomoc stíhat a definuje je v člancích 2 – 5 v rámci jurisdikce věcné.¹⁰⁶ Zločiny jsou rozděleny do tří kategorií: (i) válečné zločiny (článek 2 a 3)¹⁰⁷, (ii) genocida (článek 4) a (iii) zločiny proti lidskosti (článek 5).

Válečné zločiny se dále dělí na vážná porušení Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949 (článek 2) a porušení válečného práva nebo obyčejů války (článek 3).

Mezinárodní tribunál je považován za pomocný orgán Rady bezpečnosti ve smyslu čl. 29 Charty OSN.

105shall have the power to prosecute persons responsible for serious violations of international humanitarian law committed in the territory of the former Yugoslavia since 1991 in accordance with the provisions of the present statute.

106 Ratione materiae: Věcná pravomoc tribunálu vymezuje, jakými činy se může zabývat a jaké činy může soudit. Tribunál není oprávněn vytvářet právo nové, ale v souladu se zásadou nullum crimen sine lege musí aplikovat již existující pravidla mezinárodního humanitárního práva. Tuto zásadu v podstatě vyjadřuje i obecná pravomoc tribunálů uvedená v článku 1 Statutu ICTY i ICTR.

107 Konkrétní zločiny podle článku 2, upravujícího pravomoc ICTY trestně stíhat osoby, které spáchaly nebo nařídily spáchání činů představujících vážná porušení Ženevské úmluvy z 2. srpna 1949 proti osobám nebo majetku chráněným touto úmluvou, jsou následující: úmyslné usmrcení, mučení, nelidské zacházení, úmyslné způsobení tělesné újmy, utrpení, rozsáhlé ničení, přivlastnění majetku, neoprávněné vojenskou nutností a prováděné nezákonně a svévolně, donucování, aby válečný zajatec nebo civilista sloužil v ozbrojených silách nepřátelské mocnosti, úmyslné zbavení práva válečného zajatce nebo civilisty na spravedlivý a řádný soud, protiprávní deportace nebo přesídlení civilní osoby nebo nezákonné uvěznění civilisty, braní civilních osob jako rukojmí. Článek 3 vymezuje pravomoc ICTY trestně stíhat osoby, které porušily zákony a obyčeje války. Konkrétně jsou to tyto zločiny: použití otravných zbraní, svévolné ničení měst nebo vesnic, jejich plenění neoprávněné vojenskou nutností, napadení, bombardování nechráněných měst, vesnic, příbytků nebo budov, zabránění, zničení nebo úmyslné poškození zařízení určených pro náboženství, charitu, vzdělávání, umění a vědu, historických památek a uměleckých a vědeckých děl, plenění veřejného a soukromého majetku.

Článek 4¹⁰⁸ přebírá ustanovení o genocidě z Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948.¹⁰⁹

Subsidiární skutkovou podstatu ve vztahu ke genocidě představují zločiny proti lidskosti (článek 5). Nevyžadují totiž prokázání úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národnostní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou. Tyto zločiny proti lidskosti mohou být spáchány v rámci mezinárodního nebo vnitrostátního ozbrojeného konfliktu¹¹⁰ proti kterémukoliv civilnímu obyvatelstvu, a patří k nim vražda, vyhlazování, zotročování, deportace, uvěznění, mučení, znásilňování, pronásledování z politických, náboženských a rasových důvodů, jiné nelidské zacházení.

Osobní jurisdikce¹¹¹ je vymezena v článku 6 Statutu. ICTY má pravomoc nad fyzickými osobami podle ustanovení Statutu, právnické osoby či stát jsou z jeho jurisdikce vyloučeny. Článek 7 dále specifikuje individuální trestní odpovědnost fyzických osob.¹¹²

108 Trestné jsou následující činy: genocida, spolčení za účelem spáchání genocidy, přímé nebo veřejné podněcování ke spáchání genocidy, pokus spáchat genocidu, účastenství na spáchání genocidy.

109 Genocidou se rozumí kterýkoliv z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou: usmrcení příslušníků takové skupiny, způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny, úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí, násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

110 Tzv. war nexus.

111 Slova jurisdikce a pravomoc používám jako synonyma.

112 Osoba, která plánovala, podněcovala, nařídila, spáchala nebo jinak pomáhala nebo naváděla k plánování, přípravě nebo provedení zločinu podle článků 2 až 5 Statutu je individuálně odpovědná za zločin. Oficiální postavení obžalované osoby, ať už je hlava státu nebo vlády nebo odpovědný vládní úředník, nezprošťuje takovou osobu trestní odpovědnosti a ani nevede ke zmírnění jejího trestu. Zde je třeba uvést případ bývalého jugoslávského prezidenta Slobodana Miloševiče, který se však vynesení rozsudku nedočkal, neboť dne 11. března 2006 zemřel. Dalším vysokým představitelem obžalovaným ICTY je například vůdce bosenských Srbů Radovan Karadžić.

V případě, že byl spáchán jakýkoli čin podle článků 2 až 5 Statutu podřízeným, nezprošťuje to jeho nadřízeného trestní odpovědnosti, pokud věděl nebo měl vědět, že se jeho podřízený chystá spáchat nebo spáchal takový čin a neučinil nutná a přiměřená opatření k předcházení takových činů nebo k potrestání takových pachatelů.¹¹³ Asi nejznámějšími vojenskými veliteli, kteří byli ICTY obviněni ze spáchání válečných zločinů či zločinů proti lidskosti, jsou Ratko Mladić¹¹⁴ nebo Ante Gotovina.¹¹⁵

V případě genocidy je za ni rovněž odpovědný nadřízený pouze tehdy, pokud věděl nebo mohl vědět, že činy spáchané jeho podřízeným výslovně zakládají trestný čin genocidy.¹¹⁶

Trestní odpovědnosti nezbavuje ani skutečnost, že obviněná osoba jednala na rozkaz vlády nebo nadřízeného. Tribunál však může k této skutečnosti přihlídnout jako k polehčující okolnosti při vynesení rozsudku (odst. 4).

Místní (územní) jurisdikce¹¹⁷ se vztahuje podle článku 8 Statutu na území bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie, kterou

113 Tzv. command responsibility dle odst. 3.

114 Generál Ratko Mladić byl vrchním velitelem bosensko-srbské armády během války v Bosně a Hercegovině v letech 1992-1995, který byl dopaden v květnu 2011 na útěku v Srbsku. S Mladićovým působením v čele bosenskosrbské armády je spojen největší masakr civilistů od konce druhé světové války, který se stal v polovině července 1995 v takzvané bezpečné zóně OSN ve Srebrenici. Mladićovy jednotky oblast chráněnou nedostatečně vyzbrojenými vojáky OSN dobyly a přítomné muže - pod záminkou, že hledají válečné zločince - odvezly na několik míst, kde je v následujících dnech popravily. Počet muslimských obětí se odhaduje na 8000.

115 Ante Gotovina byl obžalován ze zločinů spáchaných v souvislosti s tzv. Operací bouře, během které vojáci pod jeho velením vyhnali na 200 tisíc a zabili kolem 500 Srbů v Chorvatsku. Gotovina byl stíhán od roku 2001, až roku 2005 byl dopaden na Kanárských ostrovech. (Majerčík, L.: Ante Gotovina: mezi válečným hrdinou a zločincem, 15. prosince 2005, on-line text http://www.natoaktual.cz/na_analyzy.asp?r=na_analyzy&c=A051215_084546_na_analyzy_m02).

V dubnu 2011 byl odsouzen k 24 letům vězení.

116 Akhavan, P.: The crime of genocide in the ICTY jurisprudence. *Journal of international criminal justice*, Vol. 3, No. 4, September 2005, str. 993.

117 Ratione loci.

tvořily republiky Slovinsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko a Černá hora a Makedonie a zahrnuje souš, vzdušný prostor a teritoriální vody.

Časová jurisdikce ¹¹⁸ je ohraničena pouze do minulosti počátkem konfliktu v bývalé Jugoslávii a začíná dnem 1. ledna 1991. Protože není určen konec období, ve kterém je možné dle Statutu ICTY mezinárodní zločiny stíhat, může se tribunál zabývat nejen zločiny spáchanými v počátcích konfliktu, ale i těmi spáchanými na konci 90. let v Kosovu.¹¹⁹

Časová jurisdikce ICTY je pevně spjata s rozhodnutím, že ICTY přispívá k udržení a obnovení míru v oblasti, a proto by měl mandát tribunálu vypršet tehdy, až nebude situace v bývalé Jugoslávii představovat hrozbu mezinárodnímu míru a bezpečnosti. Na časovou jurisdikci ICTY je třeba nahlížet taktéž v v tom směru, zda není stanovena příliš široce a zda je v moci tribunálu vůbec postihnout veškeré vymezené zločiny, které se udály po 1. lednu 1991.

Podle článku 9 platí priorita ICTY při konkurenční jurisdikci s národními soudy. ICTY a národní soudy mají souběžnou pravomoc ke stíhání osob za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od 1. ledna 1991. V jakémkoliv stupni soudního řízení může ICTY formálně požadovat po národních soudech, aby se podrobily jeho pravomoci podle Statutu a Pravidel soudního řízení a dokazování. Jde o opačnou jurisdikci, než byla u Norimberského tribunálu, kdy byla dělená. Zde je rovněž třeba zmínit, že od založení tribunálu došlo ke změnám, co se týče možnosti souzení případů národními soudy, které se již

118 Ratione temporis; článek 8 Statutu ICTY

119 Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, 1. vydání, Nakladatelství Karolinum UK, Praha 2002, str. 81.

objevily před tribunálem, a to zavedením pravidla 11 *bis*, o kterém se zmíním ve zvláštní kapitole.

3.3 Zásada non bis in idem ¹²⁰

Osoba, která je souzena národním soudem pro vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, může být souzena později před mezinárodním tribunálem, ne však naopak, za těchto podmínek:

- čin, pro který bylo vedeno trestní řízení, byl označen jako obyčejný trestný čin; nebo
- řízení před národním soudem nebylo nestranné nebo nezávislé a bylo vedeno za účelem chránit obžalovaného před mezinárodní trestní odpovědností, nebo nebyl případ náležitě stíhán.

3.4 Struktura ICTY

Struktura ICTY je založena na třech samostatných orgánech, kterými jsou soudní senáty, prokurátor ¹²¹ a soudní kancelář ¹²², kdy pro

¹²⁰ Článek 10 Statutu ICTY.

¹²¹ Kancelář prokurátora pracuje nezávisle na Radě bezpečnosti OSN, na jakémkoli státě či mezinárodní organizaci a dokonce i na ostatních orgánech tribunálu. Prokurátor je odpovědný za vyšetřování a ochranu osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od 1. ledna 1991. Prokurátor řídí Úřad prokurátora, který se skládá z prokurátora a dalších kvalifikovaných zaměstnanců podle potřeby. Prokurátor je jmenován Radou bezpečnosti po návrhu generálního tajemníka OSN. Volební období je čtyřleté s možností znovuzvolení. Zaměstnanci úřadu prokurátora jsou jmenováni generálním tajemníkem na doporučení prokurátora.

Prokurátorem může být pouze osoba s vysokým mravním charakterem, která má kvalifikaci nejvyšší úrovně schopností a zkušeností ve vyšetřování a stíhání trestních případů. Podmínky práce a

celkové fungování tribunálu zaujímá každý svou význačnou roli. Senáty se skládají ze třech soudních senátů a jednoho odvolacího senátu. Výkonnost a efektivnost tribunálu může významně ovlivnit nejen personální složení jeho orgánů, ale např. i celkový počet soudců, jak stálých, tak ad litem.¹²³

Všichni lidé jsou si před ICTY rovni. Obžalovaný má právo na spravedlivý a veřejný proces v souladu s článkem 22 Statutu.¹²⁴

Soudní senáty mají povinnost podle článku 23 Statutu vyhlásit rozsudky a tresty odnětí svobody a ostatní tresty uložené osobám odsouzeným za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva. Rozsudek je přijímán většinou soudců daného soudního senátu a je

postavení prokurátora je stejné jako u zástupce generálního tajemníka OSN. Prokurátor byl původně společný pro oba tribunály, ICTY i ICTR a svou práci řídil především z místa sídla ICTY. V březnu 2003 rozhodla Rada bezpečnosti o založení samostatného prokurátora pro ICTR, jelikož práce společného úřadu nepostupovala dopředu, jak by měla a jak se očekávalo.

122 Článek 11 Statutu ICTY.

123 Tzv. ad litem soudci představují dodatečný soudní personál, čímž by měla být zajištěna vyšší efektivita tribunálu v případě, že jsou kapacity soudců nedostatečné.

124 Obžalovaný je považován za nevinného, dokud není jeho vina prokázána v souladu se Statutem.

Obžalovaný má zaručena na základě obžaloby a podle zásady rovnosti minimálně následující práva:

- i. právo být ihned a podrobně informován o podstatě a příčině obžaloby proti němu v jazyce, kterému rozumí;
 - ii. právo na přiměřený čas a možnosti na přípravu obhajoby a být ve spojení s obhájcem podle vlastní volby;
 - iii. právo na projednání svého případu před soudem bez zbytečného odkladu; iv. právo být přítomen na projednání svého případu před soudem a právo hájit se sám nebo prostřednictvím zvoleného obhájce; právo být informován o právu mít svého zástupce, pokud ho nemá; právo, aby mu byl obhájce přidělen, pokud to vyžaduje zájem na spravedlivý proces; právo na bezplatnou obhajobu, pokud nemá dostatek prostředků na její zaplacení;
 - v. právo vyslechnout svědky svědčící proti němu a právo předvolat a vyslechnout svědky svědčící v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků proti němu;
 - vi. právo na bezplatný překlad, pokud nerozumí jazyku, který užívá ICTY;
- právo odmítnout svědčit proti sobě a právo nebýt nucen k přiznání;

vyhlášen veřejně. Vyhotovuje se písemně s odůvodněním, ve kterém mohou být uvedena odlišná nebo nesouhlasná stanoviska.

Řádným opravným prostředkem je podle Statutu odvolání v tzv. odvolacím řízení. Odvolací senát napadené rozhodnutí buď potvrdí, zruší nebo opraví.

Mimořádným opravným řízením je tzv. přezkumné řízení.¹²⁵ Odsouzená osoba nebo prokurátor můžou požádat o přezkum rozsudku, pokud se objeví nová skutečnost, která v době procesu před soudním nebo odvolacím senátem nebyla známá a která by mohla být rozhodujícím faktorem při přijímání rozhodnutí.

3.5 Pochybnosti o možnosti zřízení ICTY a krátký exkurz do judikatury ICTY

Jak jsem již na začátku uvedla, mezi členy Rady bezpečnosti se vyskytly jisté pochybnosti, zda je Rada vůbec oprávněna zřídit podle Charty OSN tribunál a vybavit jej takovými pravomocemi, které měl právě ICTY. Právě legalitou založení Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a také rozsahem kompetence Mezinárodního tribunálu jako takového se zabýval první rozsudek odvolacího senátu ve věci Tadić.

Rozsudek odvolacího senátu z 2. října 1995 se musel vypořádat s námitkou obžalovaného týkající se kompetence ICTY ho soudit a tedy zabývat se kompetencí tribunálu jako takového.

¹²⁵ Z angl. Review Proceedings.

Obhajoba podala námitku nepříslušnosti na základě článku 25 Statutu ICTY, podle něhož má odvolací senát povinnost projednat odvolání osoby odsouzené soudním senátem nebo odvolání prokurátora na základě dvou důvodů, a to právní vady rušící platnost rozhodnutí nebo skutkové vady, která může způsobit justiční omyl. Obhajoba zde namítala právní vadu.

Jen pro srovnání, u Norimberského tribunálu a Tokijského tribunálu nebyly námitky nepřípustnosti jako u vojenských okupačních soudů přípustné.

Legalita zřízení ICTY byla napadena obhajobou s poukazem na to, zda Charta OSN umožňuje Radě bezpečnosti OSN zřizovat mezinárodní soudní tribunály. Soudní senát tuto námitku odmítl s tím, že Statut ICTY jí neumožňuje zkoumat vlastní legalitu. Odvolací senát potvrdil existenci implicitní jurisdikce spočívající v „kompetenci rozhodnout o své vlastní kompetenci.“¹²⁶

Odvolací senát rozhodl, že Radě bezpečnosti přísluší rozhodnout o námitce nepříslušnosti. Poté ji však zamítl s poukazem na kapitulu VII Charty OSN. Odvolací senát s odkazem na článek 39 Charty OSN uvedl, že Rada bezpečnosti sama „určí, zda došlo k ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu“ a v kladném případě rozhodne o opatřeních podle článku 41 a 42 Charty OSN. Podle praxe Rady bezpečnosti OSN je vnitrostátní ozbrojený konflikt porušením míru. Článek 41 Charty OSN umožňuje Radě bezpečnosti OSN po splnění podmínek článku 39 rozhodnout o „opatřeních

126 Šturma, P.: Jurisdikce Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (K prvnímu rozsudku ve věci Tadić), Právní rozhledy 9/1996, str. 430 s odkazem na International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Decision of 2 October 1995 (Appeals Chamber) – Case No. IT-94-1-AR72- The Prosecutor v. Duško Tadić, Human Rights Law Journal, Vol. 16, No 10-12, 1995, str. 439-441, zejm. §§14-19.

nezahrnujících užití ozbrojené síly“, přičemž následující věta tohoto článku dává demonstrativní výčet těchto opatření.¹²⁷

I když zde není uvedeno zřízení mezinárodního soudního tribunálu, vzhledem k tomu, že se jedná o demonstrativní výčet, může takový tribunál Rada bezpečnosti zřídit.

Obhajoba napadla i článek 9 Statutu ICTY, který pojednává o přednostní jurisdikci ICTY. Námitka byla odvolacím senátem odmítnuta, a to z důvodu, že: (i) jurisdikce vnitrostátních soudů nijak nezpochybnuje jurisdikci ICTY, (ii) nejedná se ani o zásah do vnitřních záležitostí států, neboť Mezinárodní trestní tribunál byl založen podle kapitoly VII Charty OSN a (iii) právo obžalovaného nebýt odňat svému řádnému národnímu soudci nebylo porušeno, protože pro zločiny podle mezinárodního práva platí univerzální jurisdikce a Mezinárodní trestní tribunál poskytuje přinejmenším stejné záruky spravedlivého procesu.¹²⁸

Obhajoba napadla věcnou příslušnost ICTY dvěma argumenty, kdy za prvé popírala existenci právně kvalifikovaného ozbrojeného konfliktu a za druhé tvrdila, že Statut se vztahuje pouze na mezinárodní ozbrojené konflikty.

Zdůvodněním věcné příslušnosti Mezinárodního trestního tribunálu se zabývá IV. část rozsudku. Tribunál první námitku vyvrátil a sám definoval ozbrojený konflikt následovně: „ozbrojený konflikt existuje pokaždé, když dojde k použití síly mezi státy nebo dlouho trvajícím ozbrojeným násilnostem mezi vládními orgány a organizovanými

127 Článek 41 Charty OSN věta druhá doslova uvádí: „Tato opatření mohou zahrnovat....“.

128 Šturma, P.: Jurisdikce Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (K prvnímu rozsudku ve věci Tadić), Právní rozhledy 9/1996, str. 430 s odkazem na International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Decision of 2 October 1995 (Appeals Chamber) – Case No. IT-94-1-AR72- The Prosecutor v. Duško Tadić, Human Rights Law Journal, Vol. 16, No 10-12, 1995, str. 447-450, zejm. §§54, 56 a 62.

ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami uvnitř státu“.¹²⁹ K tomuto netřeba než uvést, že na základě této definice na území bývalé Jugoslávie ozbrojený konflikt bezpochyby probíhal.

Druhá námitka byla vážnější, neboť především velká část Ženevských úmluv z roku 1949 se vztahuje *de iure* jen na mezinárodní ozbrojené konflikty. Problematický je i článek 3 Statutu, který pojednává o porušení válečného práva nebo obyčejů války. Článek 4 Statutu upravuje zločin genocidy, který lze spáchat jak v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, tak ve vnitrostátním, jakož i v době míru.¹³⁰ Článek 5 upravuje zločiny proti lidskosti a stanoví výslovně:..."zločiny spáchané v ozbrojeném konfliktu, ať mezinárodního nebo vnitřního charakteru..."

Tribunál zkoumal svůj Statut ze tří pohledů, a to gramatického výkladu, teleologického výkladu a logického a systematického výkladu. Nejdůležitější byl výklad článku 2 Statutu, tj. vážná porušení Ženevských úmluv z roku 1949. Podle gramatického výkladu by se tento článek mohl použít pouze na mezinárodní ozbrojené konflikty. Podle teleologického výkladu, kdy cílem zřízení ICTY bylo zabránit páchání dalších mezinárodních zločinů a obnovit mezinárodní mír a bezpečnost, nepovažovala Rada bezpečnosti OSN vzhledem k tomuto cíli za nutné pro účely trestního postihu vážných porušení humanitárního práva rozlišovat mezi oběma typy konfliktu, neboť na

129 Šturma, P.: Jurisdikce Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (K prvnímu rozsudku ve věci Tadić), Právní rozhledy 9/1996, str. 430 s odkazem na International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, Decision of 2 October 1995 (Appeals Chamber) – Case No. IT-94-1-AR72- The Prosecutor v. Duško Tadić, Human Rights Law Journal, Vol. 16, No 10-12, 1995, str. 451, zejm. §70.

130 I když zločiny proti lidskosti, kam genocida před osamostatněním v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 patřila, podle Londýnské charty měly být trestány jen, jestliže byly spáchány v souvislosti se zločinem proti míru nebo válečným zločinem. Viz. Čepelka, Č.: Mezinárodní trestní soudnictví, Právník 10/1999, str. 900 a 901 s odkazem na Outrata, VI.: Mezinárodní právo veřejné, 1960, str. 589.

území bývalé Jugoslávie probíhaly oba.¹³¹ Podle logického a systematického výkladu se článek 2 Statutu aplikuje za současného stavu mezinárodního práva jen na mezinárodní konflikty.

Gramatický výklad článku 3 Statutu je nejjednodušší, protože neobsahuje žádnou specifikaci ozbrojeného konfliktu. U teleologického výkladu tohoto článku platí totéž, co bylo řečeno u výkladu článku 2. Opět nejobsáhlejší je výklad logický a systematický. Podle tohoto výkladu odvolacího senátu se článek 3 Statutu neomezuje na porušení tzv. Haagského práva, nýbrž se vztahuje na veškerá vážná porušení mezinárodního humanitárního práva kromě těch uvedených v článku 2.

Mezinárodní trestní tribunál také uznal, že minimálně většina obyčejových pravidel mezinárodního humanitárního práva jsou kogentní normy.¹³²

131 Šturma, P.: Jurisdikce Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (K prvnímu rozsudku ve věci Tadić), Právní rozhledy 9/1996, str. 430 a 431.

132 Str. 466, zejm. §143 tamtéž.

4. MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ TRIBUNÁL PRO RWANDU (ICTR)

4.1 Vznik ICTR

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu byl reakcí mezinárodního společenství na krutosti páchané v roce 1994 během ozbrojených střetů extremistických Hutuů, posílených prezidentskou gardou, vojskem a policií, proti menšinovým Tutsiům a umírněným Hutům, a to nejen na území Rwandy, ale i na území sousedních států, kam se oběti pronásledování uchýlovaly. Podobně jako u Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii předcházelo jeho vzniku založení Komise expertů na základě rezoluce číslo 935 ze dne 1. července 1994. Úkolem komise bylo především vyšetřit porušování lidských práv na území Rwandy a sousedních zemí a nashromáždit důkazy, které by mohly sloužit budoucímu tribunálu.

Tribunál byl založen na základě rezoluce číslo 955 z 8. listopadu 1994, která situaci označila za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost. Součástí rezoluce byl i návrh Statutu ICTR, který blíže specifikuje fungování tribunálu a jeho pravomoci.

Sídlo ICTR se nachází na neutrálním území, stejně jako je tomu u ICTY.¹³³

¹³³ Na základě rezoluce 977 ze dne 22. února 1995 bylo učiněno rozhodnutí umístit sídlo v severotanzanském městě Arusha. Jiné alternativy, např. hlavní město Kigali, byly zamítnuty. Potřeba neutrality plynula z požadavku kompletní nestrannosti a objektivit, aby bylo učiněno zadost spravedlnosti.

4.2 Věcná, osobní, místní a časová jurisdikce ICTR

Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu obsahuje narozdíl od Statutu ICTY pouze tři kategorie zločinů. Je to dáno zejména vnímáním ozbrojeného konfliktu ve Rwandě jako čistě vnitřního.¹³⁴ Proto nebyly zařazeny do Statutu válečné zločiny v užším smyslu, tj. porušení Haagské úpravy válečného práva z roku 1907 (IV. Haagská úmluva) tak, jak je například vymezil Statut ICTY v článku 3.

Články 2 – 4 vyjmenovávají zločiny, které je tribunál oprávněn stíhat. Jsou to následující: Genocida (článek 2)¹³⁵, zločiny proti

134 Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum UK, 1. vydání, Praha 2002, str. 101.

135 Tento článek je v podstatě identický s článkem 4 Statutu ICTY. Rovněž vychází z definice genocidy podle Úmluvy o zabránění a trestání zločinů genocidia z roku 1948. Protože ale ICTY jednal s genocidou jen v málo případech, bylo na ICTR, aby poskytl mnoho významných rozsudků týkajících se tohoto velmi závažného zločinu. Jeho důležitost lze navíc usoudit z toho, že je v rámci jednotlivých kategorií postaven na první místo.

Vůbec první rozsudek pro zločin genocidy byl vynesen v případě Akayesu z 2. 9. 1998, který je významný z několika aspektů. Jean-Paul Akayesu byl starostou venkovské obce Taba v době masakrů Tutsiů. Zahynulo zde tehdy nejméně dva tisíce osob. Akayesu se aktivně účastnil vraždění nebo k němu vyzýval namísto toho, aby mu zabránil. Byl obviněn a odsouzen ze zločinu genocidy a několika skutkových podstat zločinů proti lidskosti. Tento rozsudek zdůraznil podmínku úmyslu, pokud jde o spáchání genocidy. To znamená, že je i individuálním cílem daného útočnicka osobně se účastnit útoku proti určité skupině. Nestačí, že o daném plánu jen věděl. Je zřejmé, že takový úmysl je jen těžko prokazatelný. S tímto se pokusil vypořádat ICTR právě ve výše uvedeném rozsudku a vymezil několik faktorů, na základě kterých je možné úmysl obžalovaného zjistit, v případě, že jej odmítl přiznat. Akayesovi byl speciální úmysl ke zničení skupiny Tutsiů prokázán v jeho projevech, rozkazech a také i v osobní účasti na bití, zabíjení a znásilňování Tutsiů. Byl uznán vinným ze zločinu genocidy. Tento rozsudek byl zlomový rovněž pro potvrzení znásilnění jako mezinárodního zločinu, který může také spadat pod genocidu. ICTR přímo uvedl, že činy sexuálního násilí mohou tvořit nedílnou součást procesu zániku jedné určité skupiny. Znásilňování mělo za následek psychologické i fyzické utrpení tutsijských žen, jejich komunit, což mělo přispět k psychickému rozkladu tutsijské skupiny jako takové. Výše jsem již uvedla, že genocida je namířena proti určité národnostní, etnické, rasové či náboženské skupině. Nabízí se otázka, zda lze Tutsie do některé z těchto kategorií vůbec zařadit. Toto bylo rovněž významnou součástí rozsudků ICTR. Převládá názor, že rozlišování obou kmenů, které mluví stejným

lidskosti^{136,137} a porušení společného článku 3 Ženevských úmluv z roku 1949, který je považován za tzv. humanitární minimum pro občanské války, a Dodatkového protokolu II k Ženevským úmluvám.¹³⁸

Formulace tohoto článku je narozdíl od obdobného článku 2 Statutu ICTY pojata odlišně. Je to zejména proto, že konflikt ve Rwandě byl brán jako čistě vnitrostátní.¹³⁹ Proto bylo cílem Statutu ICTR rozšířit věcnou pravomoc na zločiny, které byly spáchány během vnitřního konfliktu. Učinil tak odkazem na společný článek 3 Ženevských úmluv a na Dodatkový protokol II, který obsah tohoto článku rozvíjí a doplňuje. V článku 4 je uveden příkladný výčet těchto porušení.¹⁴⁰

jazykem, obývají stejné území a často také mezi sebou uzavírají sňatky, plyne ještě dob kolonialismu, kdy docházelo k jejich sociálnímu odlišování.

ICTR tedy došel k závěru, že Úmluvu o genocidě je třeba vykládat podle úmyslu jejích autorů, kterým zjevně bylo zajistit ochranu jakékoliv stálé či trvalé skupině.

136 Článek 3 Statutu ICTR.

137 Zločiny proti lidskosti jsou uvedeny ve Statutu ICTR ve znění článku 5 jugoslávského Statutu. Přesto je článek 3 odlišný v několika směrech. Výslovně se v něm uvádí, že zločiny musí být spáchány jako součást systematického a rozšířeného útoku a dále jsou tyto činy proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu omezeny na národnostní, etnické, rasové a náboženské důvody. Statut nepředpokládá existenci ozbrojeného konfliktu, mezinárodního nebo vnitrostátního rozměru, neboť tyto zločiny mohou být spáchány i v době míru a jen v rámci vnitřního konfliktu.

138 Článek 4 Statutu ICTR.

139 Jak uvádí JUDr. Petr Válek, LL.M. ve svém článku "Přínos trestních tribunálů OSN mezinárodnímu trestnímu právu", uveřejněnému v Trestněprávní revue 3/2007 na str. 67, jednou z prvních mezinárodněprávních otázek, se kterou se ICTY musel vypořádat, bylo určení, zda ozbrojený konflikt v bývalé Jugoslávii byl konfliktem vnitrostátní nebo mezinárodní povahy. ICTR naopak tento problém řešit nemusel, neboť nebylo pochyb o tom, že ozbrojený konflikt ve Rwandě byl konfliktem vnitrostátním, i když měl výrazné dopady na ostatní státy v regionu a některé z nich se v něm dokonce nepřímo angažovaly (např. Uganda).

140 útoky proti životu, zdraví a fyzické či duševní integritě osob, zejména vraždou a krutým zacházením, jako je mučení, zmrzačení nebo veškeré formy tělesných trestů; kolektivní tresty; braní rukojmí; teroristické činy; útoky proti osobní důstojnosti, zejména pokořující či ponižující zacházení, znásilňování, nucená prostituce a jiné formy útoku proti mravnosti v sexuální oblasti; plenění; ukládání trestů a vykonávání poprav bez předchozího rozsudku, vyneseného řádně ustaveným soudem, poskytujícím veškeré záruky soudního řízení, které jsou uznávány civilizovanými národy jako nezbytné; hrozby spáchání jakéhokoliv z výše uvedených činů;

Pro aplikaci článku 4 ICTR definoval čtyři podmínky: ozbrojený konflikt ve zkoumané době nemá mezinárodní charakter; existence spojení mezi obžalovaným a ozbrojenými silami, kdy se nemusí jednat jen o vojenského velitele nebo vládního úředníka, postačí, když civilní osoba bude jednat v jejich jménu či je bude podporovat; zločiny musí být spáchány na určitém území a vůči určitým osobám; existence spojitosti mezi zločiny a ozbrojeným konfliktem.

Osobní pravomoc¹⁴¹ je stejně jako pro ICTY založena na individuální trestní odpovědnosti, kdy trestně stíhány mohou být jen fyzické osoby. Individuálně odpovědná je nejen osoba, která čin spáchala, nařídila nebo podněcovala k jeho spáchání, ale i ta, která se podílela na jeho plánování, přípravě či jinak pomáhala spáchat zločin vymezený ve Statutu.

ICTR vymezil možné způsoby odpovědnosti v rozsudku Akayesu¹⁴² a zároveň vymezil dva základní požadavky: součinnost obviněného a úmysl či vědomí obviněného o jeho zapojení. Jak jsem již u ICTY uvedla, individuálně odpovědní jsou i představitelé státu včetně hlavy

141 Článek 5 Statutu ICTR.

142 Prokurátor v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4. De jure pravomoc: Jean-Paul Akayesu byl starostou ve Rwandě, což je obdobná pozice jako starosta či primátor ve Francii nebo Belgii. Purkmistr, který není součástí obecní policie, má nad ní výhradní pravomoc a je odpovědný za její organizaci, fungování a kontrolu. Obecní policie je civilní policie, jejíž členové nespádají pod vojenský trestní zákon. Sankce a proces jsou předmětem správního práva. Purkmistr má pouze disciplinární pravomoc nad svou obecní policií (např. obvinění, suspenze). Ačkoliv zákon stanoví, že pouze starosta má pravomoc nad touto policií, není však jejím velitelem. Paragraf 4 obžaloby uvádí, že Akayesu jako starosta měl výlučnou kontrolu nad obecnou policií. De facto pravomoc: Mnoho svědků vypovídalo před Tribunálem o de facto pravomocích starosty. Znalec Alison DesForges vypověděl, že starosta byl nejdůležitější autoritou pro obyčejné občany v obci, který v jistém smyslu vykonával pravomoci náčelníka v předkoloniálním období. Jiný svědek uvedl, že starosta byl považován za "rodiče" veškeré populace, jehož každý příkaz bude respektován. Další svědek potvrdil, že lidé normálně plní příkazy správních orgánů, tj. i starosty, i když jsou nezákonné nebo nesprávné. S ohledem na výše uvedené soudní senát považoval za prokázané, že "ve Rwandě je starosta nejsilnější postava v obci a že jeho de facto autorita je značně vyšší než, která je mu udělena de jure".

státu a vlády, jejichž oficiální funkce pro ně není polehčující okolností.

ICTR vynesl první rozsudek, kdy byl obviněn z genocidy a odsouzen předseda vlády, dne 4. září 1998 v případě Kambanda.¹⁴³

Článek 7 Statutu ICTR upravuje místní a časovou pravomoc. Místní pravomoc je, oproti stejné pravomoci ICTY, rozšířena kromě území samotné Rwandy, které zahrnuje zemský povrch a vzdušný prostor¹⁴⁴, i do sousedních zemí, pokud zde rwandští občané vážně porušovali mezinárodní humanitární právo.

Časová pravomoc je také rozdílně vymezena než u ICTY. Je ohraničena jak počátkem, tak i koncem a vztahuje se na období roku 1994. Tímto pevným stanovením časové pravomoci a zdůrazněním genocidy vyloučila Rada bezpečnosti OSN aplikaci Statutu na konflikty, ke kterým docházelo po roce 1994, a rozšířily se na území sousedních zemí, kde v různých modifikacích pokračují až do současnosti.

Pevně stanovený počátek časové jurisdikce měl rovněž vyloučit stíhání krutostí, ke kterým docházelo ve Rwandě již od roku 1959.¹⁴⁵

Konkurenční jurisdikce ICTR s národními soudy¹⁴⁶ a zásada non bis in idem¹⁴⁷ jsou upraveny shodně jako u ICTY (viz. výše).

143 Prokurátor v. Kambanda, Case No. ICTR-97-23, 4. září 1998. Kambanda byl premiérem prozatímní vlády Rwandy od dubna 1994 a byl zatčen v červenci 1997. Vůbec jako první obžalovaný přiznal vinu za všech šest bodů obžaloby, včetně genocidy. Dne 4. září 1998 byl odsouzen k doživotnímu vězení, proti rozsudku se odvolal a odvolací senát výši trestu potvrdil ve svém rozhodnutí ze dne 19. října 2000.

144 Tzv. land lock state.

145 Reydams, L.: The ICTR ten years on- Back to the Nuremberg paradigm? Journal of international criminal justice, Vol. 3, No. 4, September 2005, str. 985.

146 Článek 8 Statutu ICTR.

147 Článek 9 Statutu ICTR.

Ve Rwandě existoval dlouho trest smrti ¹⁴⁸, zatímco tribunál může uložit nejvýše trest odnětí svobody, jehož délka by měla přihlížet k obecné praxi uplatňované u tohoto druhu trestu rwandskými soudy.

Jak jsem uvedla u ICTY výše, rovněž od založení ICTR došlo ke změnám, co se týče možnosti souzení případů národními soudy, které se již objevily před tribunálem, a to zavedením pravidla 11 *bis*, o kterém se zmíním ve zvláštní kapitole.

4.3 Struktura ICTR a řízení před ICTR

Struktura ICTR vychází z modelu ICTY. ICTR má stejné orgány, liší se pouze počtem soudců tribunálu. Úprava práv obviněného ¹⁴⁹ je shodná jako ve Statutu ICTY, stejně jako řízení před tribunálem, jednacím řádem a další předpisy.

148 Rwanda je první zemí v africké oblasti Velkých jezer a stá země na světě, která zakomponovala zrušení trestu smrti do svého právního řádu. Poslední trest smrti byl ve Rwandě uložen v roce 2003 a poslední poprava vykonána v roce 1998. Týkala se 22 lidí obviněných z genocidy.

149 Článek 20 Statutu ICTR.

III. UKONČENÍ ČINNOSTI MEZINÁRODNÍCH TRESTNÍCH TRIBUNÁLŮ *AD HOC*

1. OBECNĚ

Vzhledem k tomu, že jádro mé práce spočívá ve zkoumání procesu ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, tedy ICTY a ICTR, výše byl ve zkratce a pro ilustraci nastíněn proces a podmínky vzniku obou tribunálů spolu s jejich jurisdikcí. Již ze slovního spojení *ad hoc* vyplývá, že oba tribunály byly zřízeny ke splnění konkrétního úkolu a nemají status stálého soudu.

Když dle Jílka existují dva možné způsoby založení mezinárodního trestního tribunálu *ad hoc* (z následujícího rozboru jsem vyloučila jako možnost ukončení činnosti tribunálu *ad hoc* rezolucí Valného shromáždění OSN, neboť jak bylo již výše uvedeno, v Chartě OSN není nikde stanoveno, že by Valné shromáždění mělo trestně soudní pravomoc pro stíhání jednotlivců za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva a z toho tedy vyplývá, že by takovou pravomoc ani nemohlo na pomocný orgán přenést a založit tak mezinárodní trestní tribunál *ad hoc*), lze jej stejným způsobem i zrušit a ukončit a jeho činnost?

Je možné ukončit činnost tribunálu *ad hoc* vzniklého na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN mezinárodní smlouvou anebo pouze rezolucí Rady bezpečnosti OSN?

Ani v jedné z rezolucí ohledně zřízení ICTY, resp. ICTR není zmínka zároveň o ukončení jejich činnosti, ať už stanovením nějakého

konkrétního data či způsobu, jak bude jejich činnost případně ukončena. Tyto rezoluce se tedy výlučně váží jen k jejich založení.

Dala by se mezinárodní smlouva použít jako instrument k ukončení činnosti tribunálu? Domnívám se, že ano. Ovšem pouze v případě tribunálů založených stejným způsobem, tedy mezinárodní smlouvou. Z čl. 103 Charty OSN totiž vyplývá, že závazky podle Charty (čímž rezoluce Rady bezpečnosti bezesporu je) mají přednost před závazky členských států podle jiných mezinárodních smluv.

U ICTY, resp. ICTR je dle mého názoru tato možnost vyloučena.

Jako poslední možnost vzniku tribunálu *ad hoc* byla výše popisována již několikrát zmiňovaná rezoluce Rady bezpečnosti OSN. Podle čl. 24 Charty OSN Rada bezpečnosti „jedná jménem“ členů OSN a tyto jsou v souladu s čl. 25 Charty OSN povinny rezoluci přijmout a provést. Proces přijetí rezoluce tedy není tak zdlouhavý jako je tomu v případě mezinárodní smlouvy.

Vzhledem k výše uvedenému rozboru možných způsobů ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc* se domnívám, že jediným možným způsobem se jeví rezoluce Rady bezpečnosti OSN. Tento můj závěr rovněž odpovídá realitě, kdy byly takovéto rezoluce přijaty na půdě OSN a dle nich se postupuje při, i když dle mého názoru ze začátku pomalém, ale na druhou stranu snad jistém, ukončení činnosti obou těchto mezinárodních orgánů spravedlnosti.

2. ŘEŠENÍ UKONČENÍ ČINNOSTI VE STATUTECH ICTY A ICTR

Samotné statuty ICTY a ICTR se ve svých člancích nezmiňují o pravidlech pro ukončení činnosti tribunálů, obsahují pouze vymezení jejich časové jurisdikce, která jak již bylo výše uvedeno, je relativně omezená, a to zejména do minulosti. Pokud bych tuto otázku pojala extenzivněji, jsou pravidla pro ukončení činnosti obou tribunálů obsažena ve strategiích dokončení a v užším smyslu pouze v rezolucích Rady bezpečnosti OSN, které se ke statutům vztahují.

3. STRATEGIE DOKONČENÍ ICTY A ICTR

ICTY a ICTR vždy počítaly s tím, že nemají roli stálého soudu, ale *ad hoc* entity, která má za cíl dokončit svůj stanovený úkol.

V roce 2002 předložil soudce Claude Jorda, předseda ICTY, Radě bezpečnosti a Valnému shromáždění OSN ¹⁵⁰ devátou výroční zprávu tribunálu, která nastínila strategii tribunálu ke splnění jeho úkolu a ukončení činnosti.¹⁵¹

Byla zde zmíněna zejména potřeba soustředit se na vyšetřování nejzávažnějších zločinů, které nejvíce porušily veřejný pořádek a za jistých podmínek předávat některé případy národním soudům. Za

150 Čl. 34 Statutu ICTY

151 A/57/379-S/2002/985, ze dne 4.9.2002.

tímto účelem, tedy ke zjištění rozsahu, ve kterém jsou soudy v Bosně a Hercegovině schopny projednávat případy od tribunálu, odcestoval předseda tribunálu a prokurátor do Bosny a Hercegoviny. Následně předali závěry svého zkoumání Radě bezpečnosti a podporovali zřízení speciálního senátu pro souzení válečných zločinů v rámci Státního soudu Bosny a Hercegoviny.¹⁵² Rada bezpečnosti OSN podpořila strategii dokončení ICTY¹⁵³ v rezoluci číslo 1503, přijaté dne 28. srpna 2003 (dále jen „**rezoluce 1503**“). Rezoluce 1503 předvídala dokončení vyšetřování případů na konci roku 2004, dokončení veškeré práce v první instanci na konci roku 2008 a ukončení veškeré své činnosti v roce 2010 s tím, že je třeba se soustředit na nejvýše postavené vůdce podezřelé ze spáchání zločinů v rámci jurisdikce tribunálu. Rada bezpečnosti znovu potvrdila časový plán strategie dokončení v rezoluci číslo 1534 ze dne 26. března 2004 (dále jen „**rezoluce 1534**“).

První cílové datum, a to dokončení vyšetřování, bylo úspěšně splněno 31. prosince 2004.

Druhým cílovým datem bylo ukončení řízení v prvním stupni, a to do konce roku 2008. Předseda ICTY informoval Radu bezpečnosti OSN, že většina procesů bude ukončena v průběhu roku 2009 a že s ohledem na pozdní zatčení obžalovaných osob a složitost určitých případů bude malé množství procesů pokračovat v první části roku 2010.¹⁵⁴

Kupříkladu odhady z podzimu 2009 naznačovaly, že všechna řízení v první instanci s výjimkou čtyř budou ukončena v roce 2010, tři další v počátku roku 2011 a poslední řízení, konkrétně s Radovanem

152 War Crimes Chamber.

153 Completion strategy.

154 Zpráva o strategii dokončení ICTY S/2007/663 ze dne 12.11.2007, str. 2.

Karadžičem, na začátku roku 2012. Ohledně většiny odvolacích řízení se předpokládalo, že budou ukončena v polovině roku 2013.

Aby bylo dosaženo těchto výsledků, soustředil se ICTY na nejdříve postavené vůdce podezřelé ze spáchání zločinů v rámci jurisdikce tribunálu a postupoval na kompetentní národní soudy případy s níže postavenými obžalovanými. Zda a jak se mu případně podařilo splnit předepsaný plán, ukáže studie v dalších kapitolách.

Co se týče strategie dokončení u ICTR, tam je situace podobná snad jen s tím rozdílem, že byla vypracována později ¹⁵⁵, a to až po urgenci Rady bezpečnosti ve své rezoluci 1503, kde ICTR žádá, aby zformuloval do detailu rozpracovanou strategii dle vzoru ICTY. Finální data v jednotlivých fázích řízení byla stanovena stejně. Podrobněji však dále.

4. OPATŘENÍ K IMPLEMENTACI STRATEGIE DOKONČENÍ

Rezoluce 1534 ve svém článku 6 stanovila požadavek na ICTY a ICTR, aby od 24. května 2004 a následně každého půl roku předložily Radě bezpečnosti OSN zprávy o opatřeních přijatých k implementaci strategie dokončení a o opatřeních, které je teprve třeba přijmout, včetně postoupení případů středně až méně významných obžalovaných kompetentním národním soudům.

Dosud byla přijata různá opatření soudních senátů a odvolacího senátu obou tribunálů k implementaci strategie dokončení. V

¹⁵⁵ První verze strategie dokončení ICTR byla přijata 14.7.2003.

následujícím textu budu jednotlivá opatření rozebírat podrobněji, zvláště pro oba tribunály, separátní kapitola v rámci každého tribunálu pak bude věnována pravidlu 11 *bis* a předání případů národním soudům, neboť se dle mého názoru jedná o opatření *sui generis*. Na závěr provedu rovněž komparaci procesu postoupení případů národním soudům oběma tribunály.

4.1 ICTY

Na úvod je třeba uvést, že v současné době je 17 osob v odvolacím řízení ¹⁵⁶, 17 v prvním stupni ¹⁵⁷ a jedna v předsoudní fázi - Goran Hadžić. K dnešnímu dni ¹⁵⁸ tribunál ukončil řízení proti 126 z 161 obžalovaných. Zbývá jich tedy ještě 35, což je necelá pětina.

Ve zprávách předkládaných Radě bezpečnosti OSN dle článku 6 rezoluce 1534 je zejména uváděno, jakým způsobem se tribunál snažil dosáhnout cílů stanovených ve strategii dokončení, jakým nástrahám byl v průběhu určitého období tribunál vystaven a jak se s nimi vypořádal a že ve finále vlastně vždy dosáhl jistého pokroku směrem k ukončení své činnosti a tedy splnění předsevzetí stanovených ve strategii dokončení. Dále se uvádějí různá statistická

156 6 případů: Vlastimir Đorđević | Ante Gotovina a Mladen Markač | Milan Lukić a Sredoje Lukić | Momčilo Perišić | Vujadin Popović, Ljubiša Beara, Drago Nikolić, Vinko Pandurević a Radivoje Miletić | Nikola Šainović, Sreten Lukić, Dragoljub Ojdanić, Vladimir Lazarević a Nebojša Pavković (<http://icty.org/sections/TheCases/KeyFigures>).

157 8 případů: Ramush Haradinaj, Idriz Balaj, Lahi Brahimaj | Radovan Karadžić | Ratko Mladić | Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković, Valentin Čorić a Berislav Pušić | Vojislav Šešelj | Jovica Stanišić a Franko Simatović | Mićo Stanišić a Stojan Župljanin | Zdravko Tolimir.

158 1.6.2012.

čísla ohledně případů, které byly ukončeny, na kterých se pracuje a v jaké jsou fázi.

Předseda tribunálu, pan Patrick Robinson, kupříkladu ve své zprávě týkající se plnění strategie dokončení ze dne 18. května 2011 ¹⁵⁹ uvádí, že se tribunál snaží činit všechna opatření k urychlení jednotlivých řízení, aniž by byl narušen spravedlivý proces a že v posledních letech uskutečnil rovněž různé reformy ke zlepšení své práce. Tyto reformy zahrnují například použití tzv. e-soudu („*e-Court*“) a e-podání („*e-Filing*“) a novelizaci Pravidel řízení a dokazování (viz. dále).

Ve zprávě ze dne 16. listopadu 2011 ¹⁶⁰ se uvádí, že rychlost řízení jak v prvním tak druhém stupni je i nadále ovlivňována snižováním počtu a ztrátou zkušených zaměstnanců tribunálu. I přes přijetí rezolucí Valného shromáždění a Rady bezpečnosti k udržení zaměstnanců tento problém stále přetrvává. Jako další z úspěšných kroků v rámci plnění strategie dokončení uvádí ve své zprávě předseda Robinson informaci o tom, že tribunál postoupil již všechny případy obžalovaných z méně závažných zločinů v souladu s rezolucí 1503 národním orgánům a prokurátor stále sleduje vývoj postoupených případů v regionu.

4.1.1 E-soud a e-podání

Jako velký pokrok v jinak rigidním řízení před tribunálem považují zavedení tzv. elektronického soudu (dále jen "e-soud"), který je od

159 S/2011/316.

160 S/2011/716, para 7.

roku 2005 hlavním pilířem pro prezentaci důkazů v soudních síních tribunálu. Nahradil tak těžkopádné a pomalé předkládání papírových dokumentů. E-soud je efektivní obzvláště u případů, kde se denně používá velké množství dokumentů. A vzhledem k tomu, že většina případů u tribunálu je náročná na množství dokumentů, systém e-soud umožňuje stranám v procesu rychle nahlédnout do potřebných materiálů a tím ušetřit opravdu mnoho času, který by jinak strávily vyhledáváním konkrétního dokumentu v papírové podobě u soudu.

Pokud je souzeno více osob v rámci jednoho případu, pomáhá tento systém rovněž rychle vyhledat požadovaný dokument v průběhu výslechu jednotlivých osob. Základem tohoto systému je rychlé rozšiřování rozsáhlé dokumentace. Jsou zde ale i jiné výhody, jako schopnost stran okomentovat opisy dokumentů pro pozdější použití, schopnost okomentovat přílohy v průběhu svědecké výpovědi, rychlý přístup k informacím využitím pokročilého vyhledávání a v neposlední řadě také vzdálený přístup k záznamům ze soudního řízení.

Se zavedením systému elektronického podání byl značně urychlen proces předkládání dokumentů soudu. Zatímco u podání v papírové podobě trvalo kolem 24 hodin, než všechny strany v řízení obdržely potřebná podání a dokumenty k vyjádření, elektronické podání dokumentů a jejich distribuce mezi strany normálně trvá kolem jedné hodiny nebo méně, a to kvůli plně automatizovanému systému. Navíc používání elektronického podpisu značně usnadilo a urychlilo nakládání a distribuci se soudními podáními.¹⁶¹

161 Zpráva o strategii dokončení ICTY S/2011/316, para 10, str. 4.

4.1.2 Novelizace pravidel řízení a dokazování

V posledních třech letech tribunál novelizoval několik svých pravidel řízení a dokazování a kromě toho přijal také nová pravidla, aby vylepšil a zefektivnil řízení před ním.

V březnu 2008 tribunál novelizoval pravidlo 67 pravidel řízení a dokazování v tom směru, že bude požadováno po obhajobě, aby poskytla před zahájením obhajoby případu žalující straně kopie prohlášení od všech svědků, pokud nějaká existují, které obhajoba bude chtít použít ke svědectví v řízení.¹⁶²

V listopadu 2008 tribunál přijal nové pravidlo 45 *ter*, a to za tím účelem, aby byla soudnímu senátu výslovně poskytnuta pravomoc nařídít tajemníkovi, aby přidělil obhájce, který bude zastávat zájmy obžalovaného v souladu s požadavky spravedlnosti.¹⁶³

V červenci 2009 tribunál novelizoval pravidlo 62(A), pravidlo 66(A)(i), a pravidlo 72(A), aby byly sníženy časové limity v řízení pro pohrdání soudem pro vyjádření obžalovaného, pro předložení materiálu podporujícího obžalobu a pro podání předběžných návrhů.¹⁶⁴

V prosinci 2009 přijal tribunál nové pravidlo 92 *quinquies*, aby mohl regulovat přijetí důkazů v procesu, kde jsou svědkové v důsledku zastrašování a úplatkářství nedostupní.

Tato procesní inovace umožňuje pokračování řízení, i když jsou zde pokusy o zásah do výkonu spravedlnosti.

¹⁶² Para 11 a 12, str. 4 tamtéž.

¹⁶³ Para 13, str. 5 tamtéž.

¹⁶⁴ Para 15, str. 5 tamtéž.

Shrnutí: S ohledem na výše uvedená novelizovaná pravidla lze shrnout, že všechna se svým způsobem týkají urychlení procesu před tribunálem a slouží tudíž k naplnění strategie dokončení.

4.1.3 Technika správy případů

V listopadu 2009 se pracovní skupina pro urychlení řízení (*Working Group on Speeding-Up Trials*) pustila do třetí revize pravidel tribunálu, aby zjistila, zda mohou být provedena další zlepšení v práci soudních senátů. Pracovní skupina předložila svoji zprávu 21. května 2010 a doporučila množství reforem týkajících se řízení před tribunálem.¹⁶⁵ 7. června 2010 přijali soudci tato doporučení a rozhodli se zapojit je do probíhajících řízení. Jedno z těchto přijatých doporučení byl požadavek soudních senátů, aby strany dodržovaly přesný a jednotný styl psaní prohlášení, která jsou činěna namísto ústní výpovědi.

Jiným doporučením bylo, aby soudní senáty požadovaly po stranách předkládání návrhů na připuštění důkazů co nejefektivnějším způsobem, aby byla podpořena dohoda mezi stranami ohledně nesporných faktů.

Ostatní přijatá doporučení zahrnovala například pobídku, aby se soudní senáty zabývaly s co nejvíce procesními a administrativními úkoly mimo soudní síň, aby více využívaly ústní usnesení namísto písemných rozhodnutí, aby upřednostňovaly překlady s ohledem na jejich důležitost a aby se vyhnuly zbytečným překladům.

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 5, para 17.

Konečně, pokud bude probíhat současně méně než šest řízení, budou mít soudní senáty více času na zbývající případy.

I přes mnoho těžkých úkolů, kterým tribunál čelil v průběhu posledního půl roku, soudní a odvolací senáty pokračovaly v přijímání veškerých opatření v rámci jejich možností, aby urychlily řízení a zároveň dodržovaly práva obžalovaného. Výsledkem bylo, jak je uvedeno výše, ukončení řízení proti 126 z 161 obžalovaných.¹⁶⁶

4.1.4 Závěr

Při komparaci těchto zpráv předkládaných Radě bezpečnosti OSN dle článku 6 rezoluce 1534 z jednotlivých období¹⁶⁷ si nelze nevšimnout, že data ukončení soudních a odvolacích řízení se stále posouvají. Například z poslední takovéto zprávy vyplývá, že šest řízení se předpokládá ukončit v roce 2012, a případ *Karadžić* by měl být ukončen v roce 2014. Nezbývá tedy než vyčkat do této doby a zhodnotit, zda se to tribunálu povede dle plánu či nikoliv.

Navíc vzhledem k dosavadní praxi tribunálu a vzhledem k rezoluci ohledně zřízení tzv. reziduálního mechanismu¹⁶⁸ se v tuto chvíli domnívám, že se tato data nepodaří dosáhnout, neboť právě ze zmíněné rezoluce vyplývá úplně nový způsob, kterak se dostat k ukončení činnosti tribunálu, resp. jeho reziduálního mechanismu a je tím nastaven zcela nový mechanismus (v podrobnostech viz dále).

¹⁶⁶ Zpráva o strategii dokončení ICTY S/2012/354, para 3, str. 3.

¹⁶⁷ Poslední zpráva je z 23. května 2012.

¹⁶⁸ 1966 (2010) ze dne ze dne 22.prosince 2010.

Navíc zatčením zbývajících dvou dlouho hledaných zločinců se plánovaný časový rámec jistě naruší. O tomto tématu však později ve zvláštní kapitole.

4.1.5 Předání případů národním jurisdikcím a pravidlo 11 *bis*

Mezi lety 2005 a 2007 bylo v souladu s Rezolucí 1503 a 1534 předáno tribunálem národním soudům celkem osm případů, které zahrnovaly 13 níže postavených obžalovaných.¹⁶⁹ Tato skutečnost výrazně snížila celkové pracovní vytížení tribunálu a uvolnila tak prostor tribunálu k zabývání se případy vysoce postavených činitelů a urychlení procesu postavení těchto osob před tribunál.

Předání těchto případů národním soudům rovněž umožnilo vytvořit bližší vztah tribunálu k národním soudům v bývalé Jugoslávii a posílit kapacitu těchto soudů ve vyšetřování a souzení porušení mezinárodního humanitárního práva.

Rozhodnutí o předání případů byla činěna speciálně jmenovaným senátem a v některých případech rovněž následována odvoláním. Jako výsledek bylo deset obžalovaných předáno do Bosny a Hercegoviny, dva do Chorvatska a jeden do Srbska.

Žádosti o předání čtyř obžalovaných byly zamítnuty s ohledem na stupeň jejich odpovědnosti a závažnost zločinů, ze kterých byli obžalováni, s tím, že je třeba tyto zločince soudit před tribunálem.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Ademi & Norac (IT-04-78) "Medak Pocket"; Kovačević (IT-01-42/2) "Dubrovnik"; Ljubičić (IT-00-41) "Lašva Valley"; Mejakić et al. (IT-02-65) "Omarska and Keraterm Camps"; Stanković & Janković (IT-96-23/2) "Foča"; Todović & Rašević (IT-97-25/1) "Foča"; Trbić (IT-05-88/1) "Srebrenica".

¹⁷⁰ Dragomir Milosević; Rasim Delić; Milan Lukić a Sredoje Lukić.

Možnosti k předání případů národním soudům byly tribunálem dle jeho informací podaných ve zprávách Radě bezpečnosti OSN maximalizovány. Vzhledem k tomuto závěru již neexistují případy, které by dle kritérií Rady bezpečnosti ohledně postavení (seniority) pachatelů mohly být předány národním soudům, a tak zůstávají u tribunálu.

Ze 13 osob předaných národním soudům bylo řízení proti dvanácti z nich již ukončeno. Řízení proti Vladimiru Kovačevićovi je odloženo do doby, než Hlavní soud Kraljevo v Srbsku rozhodne, zda je Kovačević schopen účastnit se řízení s ohledem na jeho zdravotní stav či zda bude Kovačević umístěn do zdravotnického zařízení vzhledem k tomu, že je nebezpečný pro sebe i své okolí. Prokurátor pokračuje dále v monitorování tohoto případu s pomocí OBSE.¹⁷¹

4.1.5.1 Pravidlo 11 *bis*

Pravidlo 11 *bis* – Předání obžaloby jinému soudu- je důležitým pravidlem obsaženým v dokumentu nazvaném pravidla řízení a dokazování (*Rules of Procedure and Evidence*) a bylo přijato 12. listopadu 1997 a několikrát přepracováno, naposledy 11. února 2005.¹⁷² Toto pravidlo zahrnuje postup a podmínky k předání případů tribunálem národním soudům.

Dle tohoto pravidla může předseda tribunálu jmenovat speciální senát složený ze tří stálých soudců vybraných ze soudních senátů

171 Zpráva o strategii dokončení ICTY S/2012/354, str. 12, para 51.

172 IT/32/Rev. 34;

http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Rules_procedure_evidence/IT032_rev34_en.pdf

(tzv. předávací senát) ¹⁷³, a to poté, co byla potvrzena obžaloba a před začátkem řízení a bez ohledu na to, zda je nebo není obžalovaný ve vazbě tribunálu. Tento speciální senát výhradně a výlučně určuje, zda může být konkrétní případ předán orgánům státu, kde byl zločin spáchán, kde byl obžalovaný zatčen nebo do státu, který má potřebnou soudní pravomoc a je schopen a připraven daný případ přijmout. Tyto orgány by měly bezodkladně předložit případ příslušnému soudu k řízení.

Předávací senát může nařídit takové předání *proprio motu* ¹⁷⁴ nebo na žádost prokurátora, a to poté, co měl prokurátor i obžalovaný příležitost být slyšen a poté, co se předávací senát ujistí, že obžalovaného čeká ve státě spravedlivý proces a nehrozí mu trest smrti.

Při určování, zda předat či nepředat případ do státu za podmínek uvedených výše, předávací senát zvažuje dle rezoluce 1534 závažnost zločinů, ze kterých je obžalovaný obžalován a stupeň odpovědnosti (seniority) obžalovaného.

Pokud je vydán příkaz dle tohoto pravidla, je obžalovaný, který je ve vazbě tribunálu, předán orgánům státu. Předávací senát může také nařídit ochranná opatření pro určité svědky nebo oběti.

Prokurátor předá orgánům státu veškeré informace související s případem, které považuje za vhodné a zejména ty, které podporují obžalobu. Prokurátor může také vyslat k národnímu soudu pozorovatele, aby monitorovali daný soudní proces.

Předávací senát může vydat i zatykač na obžalovaného, ve kterém určí stát, do kterého má být předán k soudnímu řízení. Kdykoliv po

173 Z angl. – Referral Bench.

174 Z lat. – z vlastní iniciativy.

vydání příkazu dle tohoto pravidla a předtím, než je obžalovaný shledán vinným nebo osvobozen národním soudem, může předávací senát na žádost prokurátora nebo poté, co byla dána orgánu státu možnost se vyjádřit, odvolat nařízení a učinit formální požadavek k odročení dle podmínek stanovených v pravidle 10. Pokud je nařízení dle tohoto pravidla odvoláno, může předávací senát učinit vůči státu formální požadavek týkající se přemístění obžalovaného do sídla tribunálu a tento stát je povinen souhlasit s takovýmto požadavkem bez zbytečného odkladu, a to v mezích článku 29 Statutu. Předávací senát nebo soudce mohou také vydat na obžalovaného zatykač.

Ikdyž prokurátor ICTY obdržel informace o mnoha stech potenciálních podezřelých, ICTY i Rada bezpečnosti OSN zjistili, že mezinárodní instituce se mohou reálně zabývat pouze omezeným počtem případů. ICTY se tedy snažil dostat na mezinárodní úroveň jen ty případy, které by nemohly být adekvátně řešeny před národními soudy. Zpočátku existovala jen malá nebo žádná schopnost nebo ochota vyšetřovat případy válečných zločinů na místní úrovni.

ICTY se tudíž soustředil na výše postavené obžalované s větší odpovědností (stupněm seniority), ačkoliv jeho vyšetřování nezbytně začala s množstvím případů střední kategorie obžalovaných. S postupem času se řízení před ICTY začala soustředit na ty osoby, které nesou největší odpovědnost za zločiny v bývalé Jugoslávii.¹⁷⁵

Vzhledem k tomu, že se rozvíjelo vyšetřování a zvyšoval se počet dostupných důkazů a celkový počet řízení, prokurátor zrevidoval dosud nevyřízené obžaloby a odebral několik starších případů

¹⁷⁵ ICTY Manual on Developed Practices, Copyright © ICTY - UNICRI 2009, UNICRI Publisher, str. 167, para 1.

nižšího stupně. Následně se prokurátor zabýval pouze výše postavenými osobami. Když o několik let později ICTY začal rozvíjet strategii dokončení, kdy už způsobilost národních soudů vzrostla, provedl další revizi zbývajících případů. V té době se tedy soustředil na identifikaci případů, které i když byly zahrnuty do řízení před ICTY, mohly by být rovněž považovány jako "kandidáti" na postoupení národním soudům.

Tímto způsobem byl ICTY schopen dokončit nejzávažnější případy v rámci termínů stanovených pro ukončení jeho činnosti. Ačkoliv byla myšlenka postoupení případů národním soudům představena jako nové opatření v rámci strategie dokončení, taková postoupení byla vždy součástí původního smyslu tribunálu jako orgánu s předností před národními soudy při konkurenční jurisdikci.¹⁷⁶

Tribunál tedy zavedl pravidlo 11 *bis* do svých pravidel řízení a dokazování, které umožňuje senátu po potvrzení obžaloby buď *proprio motu* anebo na základě požadavku prokurátora, předat případ k dalšímu řízení do státu, kde byl zločin spáchán, kde byl obžalovaný zatčen nebo do státu, který má potřebnou soudní pravomoc a je schopen a připraven daný případ přijmout.¹⁷⁷

Aby byla zaručena jednotná aplikace standardu pro postoupení případů národním soudům, ICTY přijal pravidlo ke jmenování jednoho předávacího senátu ("*Referral Bench*") složeného ze tří stálých soudců, kteří se zabývají všemi postoupeními případů v první instanci. Pokud jsou taková rozhodnutí napadena odvoláním, předseda jmenuje k tomuto účelu *ad hoc* odvolací senát.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 167, para. 2.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 167, para 3.

4.1.5.2 Kritéria pro postoupení

4.1.5.2.1 Výběr státu

Neexistuje žádná hierarchie mezi třemi výše uvedenými kritérii pro výběr státu, kam bude případ postoupen, tj. stát spáchání zločinu, stát zatčení nebo stát, který má potřebnou soudní pravomoc a je schopen a připraven daný případ přijmout.

Předávací senát však při zvažování výběru státu obecně preferoval stát, kde se domnělé zločiny staly a jejichž občané byli oběťmi těchto zločinů, a to před státem, kde byl zločinec dopaden.¹⁷⁸

Při výběru nejvhodnější jurisdikce předávací senát rovněž zvažoval další faktory jako je schopnost národního soudu rozhodovat nezávisle a vést spravedlivý proces, stejně tak jako okolnosti týkající se ochrany svědků.¹⁷⁹

4.1.5.2.2 Stupeň odpovědnosti obžalovaného a závažnost zločinů

Při rozhodování, zda předat či nepředat případ národnímu soudu musí předávací senát zvážit závažnost spáchaného zločinu a stupeň odpovědnosti obžalovaného. Tento požadavek vyplývá z Rezoluce

178 Jediná výjimka byl případ Prosecutor v. Vladimir Kovačević, Case No. IT-01-42/2-I, kdy dle rozhodnutí o předání případu podle pravidla 11 *bis* byl obžalovaný předán do státu, jehož byl občanem, a to ze zdravotních důvodů.

179 ICTY Manual on Developed Practices, Copyright © ICTY - UNICRI 2009, UNICRI Publisher, str. 168, para 5.

1534, která jak bylo výše uvedeno, obsahuje výzvu, aby se ICTY soustředil pouze na "nejvýše postavené vůdce podezřelé ze spáchání zločinů" v rámci jeho jurisdikce.¹⁸⁰

Ve vztahu k problémům seniority obžalovaných ICTY, resp. jeho předávací senát hodnotí stupeň odpovědnosti obžalovaného a závažnost zločinů spáchaných a to výlučně po zvážení faktů tvrzených v obžalobě.

Při definování osob, které jsou "nejvýše postavení vůdci" se předávací senát soustředí na ty, kteří na základě své pozice a funkce v relevantní hierarchii, jak *de jure* tak *de facto*, údajně vykonávali takový stupeň autority, která je dostatečná k tomu, aby mohli být považováni za "nejvýše postavené" spíše než "středně postavené".¹⁸¹

(a) Příklad Dragomir Milošević

Tak kupříkladu žádost prokurátora o postoupení případu Dragomira Miloševiče do Bosny a Hercegoviny ze dne 31. ledna 2005 byla rozhodnutím ze dne 8. července 2005 zamítnuta právě z důvodů, že závažnost zločinů, které tento obžalovaný spáchal, byla velmi vysoká a jeho postavení v době spáchání těchto zločinů bylo rovněž na vysoké úrovni.¹⁸² V tomto rozhodnutí bylo výslovně stanoveno, že

180 Rezoluce 1534 zopakovala, že předání kompetentním národním jurisdikcím by měla zahrnovat "středně a níže postavené obžalované".

181 Prokurátor v. Dragomir Milošević, T-98-29/1-PT, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 8. července 2005, para 22.

182 Dragomir Milošević byl velitelem oddílu Sarajevo-Romanija Corps ("SRK") od 10. srpna 1994, kdy nahradil Majora Generála Stanislava Galice. Tento oddíl měl ca 18,000 vojáků ve dvou brigádách.

závažnost spáchaných zločinů ve spojitosti se stupněm odpovědnosti obžalovaného a ve srovnání s jinými případy před tribunálem, obzvláště s ohledem na údajnou dobu trvání, počet postižených civilistů, rozsah škod na majetku a počet vojáků angažovaných, obzvláště když jsou tyto zvažovány kompletně, požadují řízení před Tribunálem. Ostatní faktory pro postoupení případu tedy nebylo třeba zvažovat.¹⁸³

(b) Příklad Milan Lukić a Sredoje Lukić¹⁸⁴

Dalším případem, kde se předávací, resp. odvolací senát velmi dobře vypořádal s řešením zásadních kritérií pro předání věci národní jurisdikci, tedy závažnost spáchaných zločinů a stupeň odpovědnosti obžalovaného, byl případ Milana Lukiće a Sredoje Lukiće. V dubnu 2007 bylo rozhodnuto o předání tohoto případu do Bosny a Hercegoviny, a to z důvodu že i když spáchané zločiny jsou velmi závažné, ani Milan Lukić a Sredoje Lukić nemohou být považováni za nejvýše postavené vůdce. Proto je nejlepším řešením předat tento případ do Bosny a Hercegoviny, neboť po zhodnocení aplikovatelného hmotného práva v Bosně a Hercegovině předávacím senátem bude oběma obžalovaným zaručen spravedlivý proces a nebude uložen trest smrti.

Milan Lukić se proti rozhodnutí předávacího senátu odvolal, když tvrdil, že předávací senát nesprávně posoudil závažnost spáchaných zločinů a stupeň odpovědnosti obžalovaných. Odvolací senát vyhověl

¹⁸³ Prokurátor v. Dragomir Milošević, T-98-29/1-PT, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 bis, 8. července 2005, para 24.

¹⁸⁴ Prokurátor v. Milan Lukić a Sredoje Lukić, IT-98-32/1.

jeho odvolání a zrušil rozhodnutí předávacího senátu s tím, že doporučil, aby oba případy byly řešeny před jedním soudem.

Milan Lukić namítal v odvolání nesprávné zhodnocení spáchaných činů a jeho seniority a citoval stanovisko předsedy Rady Bezpečnosti OSN, že: "Rada Bezpečnosti uznává, že ICTY by měl soustředit svou práci na vyšetřování a soudní řízení civilních, vojenských a polovojenských vůdců spíše než na níže postavené činitele."¹⁸⁵

Podle pohledu odvolatele toto stanovisko implikuje, že polovojeňští vůdci nejsou vhodní pro předání a tudíž s ohledem na to, že se Milan Lukić považuje za polovojenského vůdce, není jeho případ vhodný pro předání. Poukázal rovněž na rozhodnutí předávacího senátu v případě Dragomira Miloseviće, kdy předávací senát uvedl, že pojem "nejvýše postavený vůdce" se nevztahuje jen na vůdce v nejvyšších stupních.

Odvolací senát nevykládá stanovisko předsedy Rady bezpečnosti OSN jako zakazující předání všech případů týkající se civilních, vojenských a polovojenských vůdců. Pokud by tomu tak bylo, neřešila by Rada bezpečnosti OSN ve svých rezolucích 1503 a 1534 pojem "nejvýše postavení vůdci", ale pouze "všichni" vůdci.¹⁸⁶

Odvolací senát rozuměl stanovisku Rady bezpečnosti OSN ve smyslu, že nejvýše postavení vůdci mohou pocházet z civilních, vojenských i polovojenských vedoucích pozic (spíše než jednoduše z vojenských vedoucích pozic).

¹⁸⁵ Rada bezpečnosti OSN, Stanovisko předsedy Rady bezpečnosti, 23. června 2002, S/PRST/2002/21.

¹⁸⁶ Prokurátor v. Milan Lukić a Sredoje Lukić, IT-98-32/1-AR11bis.1, Rozhodnutí o odvolání Milana Lukiće proti postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 11. července 2007, para 20.

Stanovisko předsedy Rady bezpečnosti OSN rozhodně dává prostor pro dedukci, že případy přinejmenším s některými polovojenskými vůdci by měly být ponechány k řízení před ICTY spíše než předány národním soudům.¹⁸⁷

(c) Shrnutí

Odvolací senát se tedy správně domníval, že došlo v tomto případě k podhodnocení stupně odpovědnosti obžalovaného předávacím senátem a správně jeho rozhodnutí zrušil a pokračoval v řízení s oběma obžalovanými sám. Je třeba na tomto místě uvést, že ve všech případech, jejichž předání národním soudům bylo zamítnuto, došlo dle mého názoru ke správnému zhodnocení podstatných kritérií pro postoupení případů, a to (i) závažnost spáchaných zločinů ve spojení se (ii) stupněm odpovědnosti obžalovaných, kdy nebylo možné tyto případy národním soudům na základě důkladného rozboru těchto kritérií předat.

4.1.5.2.3 Spravedlivý proces a neuložení trestu smrti

Pravidlo 11 *bis* umožňuje postoupení případů pouze tehdy, pokud je předávací senát ujištěn, že "obžalovanému se dostane spravedlivý proces a že mu nebude uložen nebo na něm vykonán trest smrti." Zatímco později zmíněné nezpůsobuje mnoho nejasností, není

¹⁸⁷ Tamtéž, para 22.

jednoduché s jistotou tvrdit, že jednotlivci se dostane spravedlivého procesu, zejména s ohledem na stav justice v bývalé Jugoslávii.

Předávací senát tedy zvažuje při posuzování spravedlivého procesu následující fakta: - rovnost všech osob před soudem; - spravedlivé a veřejné soudní jednání před kompetentním, nezávislým a nestranným soudem založeným na základě zákona; - presumpce nevin, dokud není vina prokázána v souladu se zákonem; obžalovaný má právo být informován včas a podrobně v jazyce, kterému rozumí ohledně podstaty a důvodu obvinění; - právo obviněného na dostatečnou přípravu obhajoby a komunikace se svým obhájcem, kterého si sám vybere; - právo obviněného na včasný proces; právo obviněného být souzen ve své přítomnosti a obhajovat se pomocí obhájce, kterého si sám vybere; právo obviněného být informován o právu na právní pomoc a právo na bezplatnou právní pomoc v případě, že nemá dostatečné prostředky, aby ji sám zaplatil; právo obviněného vyslyšet svědky; právo obviněného na bezplatnou pomoc tlumočníka, pokud nerozumí nebo nehovoří jazykem užívaným v řízení; právo obviněného nebýt nucen k výpovědi nebo doznání viny.¹⁸⁸

Domácí legislativa v oblasti bývalé Jugoslávie (tj. země, do kterých zvažuje ICTY předání případů) obecně poskytuje ochranu práva na spravedlivý proces.

Žádný ze států bývalé Jugoslávie neukládá trest smrti.¹⁸⁹ Všechny tyto státy jsou rovněž členy Rady Evropy a podléhají jurisdikci

188 ICTY Manual on Developed Practices, Copyright © ICTY - UNICRI 2009, UNICRI Publisher, str. 169, para 9.

189 Prokurátor v. Radovan Stanković, IT-96-23/2-PT, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 bis, 17. května 2005, para 49-50.

Evropského soudu pro lidská práva, který mimo jiné poskytuje rovněž ochranu práva na spravedlivý proces.

ICTY si je rovněž vědom toho, že z hlediska ochrany lidských práv není možné držet osoby v podmínkách, ve kterých by mohly být vystaveny riziku nelidského zacházení nebo mučení. Z tohoto důvodu zvažoval ICTY, zda postoupení případů do některých zemí nebude představovat výše zmíněné riziko, tedy zda v těchto zemích nebude ohroženo bezpečí obžalovaného, a odkázal na platné mezinárodní standardy, které upravují podmínky ve věznicích v těchto zemích a také na potvrzení vlád těchto zemí, že budou tyto standardy dodržovat.

ICTR kupříkladu z důvodu nejasného výkladu zákonných ustanovení zákona č. 31/2007 ze dne 25. července 2007, vztahujícího se ke zrušení trestu smrti, zamítl návrh na postoupení případu Prokurátor v. Gaspard Kanyarukiga do Rwandy, neboť nebylo jasné, zda by v případě odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody nebyl odsouzený umístěn v izolaci, což by se rovnalo dle názoru soudního senátu nelidskému zacházení a mučení.¹⁹⁰

4.1.5.2.4 Ochočný a adekvátně připravený stát

Vzhledem k tomu, že závažná porušení mezinárodního humanitárního práva mohou být stíhána na základě univerzální jurisdikce, ICTY může postoupit případy rovněž do jiných zemí než těch, kde byl zločin spáchán nebo kde byl obžalovaný zatčen, pokud

¹⁹⁰ Prokurátor v. Gaspard Kanyarukiga, ICTR-2002-78-R11bis, Rozhodnutí o požadavku prokurátora o postoupení případu do Rwandy, para 94 – 96 a 104.

tento stát je „ochotný a adekvátně připravený jej přijmout“. Při takovém rozhodování ICTY zvažuje návrhy předmětného státu a hodnotí domácí právní režim, který by byl nejspíše aplikován, pokud by byl konkrétní případ postoupen. Postoupení konkrétního případu je povoleno pouze tehdy, je-li tribunál spokojen s aplikovatelnými ustanovením týkajícími se spáchaného zločinu a s adekvátní strukturou trestů. Postoupení je tak možné pouze tehdy, jsou-li ve státě za mezinárodní zločiny stejné trestní sazby jako ve Statutu tribunálu. Jinými slovy, musí zde být zakotvena vážná porušení mezinárodního humanitárního práva a nesmí hrozit uložení trestu smrti.¹⁹¹

4.1.5.2.5 Monitorování postoupených případů

Jak již bylo výše uvedeno, postoupení případu ICTY domácí jurisdikci znamená, že řízení proti obviněnému se stane primární, ne však výlučnou, odpovědností orgánu relevantního státu. Ve skutečnosti si tribunál udržuje pravomoc monitorovat případy postoupené národním orgánům, aby bylo zaručeno, že budou řádně pokračovat. Monitorování podle 11 *bis* umožňuje tribunálu rychle reagovat, pokud stát přestane řádně vykonávat svoji kompetenci, která mu byla v této souvislosti dána. Například pravidlo 11 *bis* (F) výslovně dává předávacímu senátu pravomoc kdykoliv odvolat nařízení k

191 ICTY Manual on Developed Practices, Copyright © ICTY - UNICRI 2009, UNICRI Publisher, str. 170, para 12.

postoupení případu poté, co bylo vydáno, pokud nebyl jednotlivec shledán vinným anebo zproštěn viny národním soudem.¹⁹²

Pravidlo 11 *bis* uděluje prokurátorovi pravomoc monitorovat řízení u soudů v relevantních státech. Za tímto účelem uzavřela prokuratura smlouvy s externími organizacemi, aby asistovaly při monitorování postoupených případů. Navíc, předávací senát nařídil prokuratuře, aby podávala zprávy týkající se pokroku v případech po jejich postoupení.¹⁹³

Článek 27 Statutu umožňuje tribunálu dohlížet na uvěznění ve státech, do kterých byli jednotlivci přesunuti k výkonu trestu. V případech vedených před tribunálem a na základě dohod vztahujících se k výkonu trestu, může být výkon trestu ukončen tribunálem a odsouzená osoba vzata zpět k tribunálu.

Jakmile je případ postoupen podle pravidla 11 *bis*, trest uložený soudem toho kterého státu se obecně vykonává na jeho území a toto může vést k problémům. Podle pravidla 11 *bis* neexistuje žádné ustanovení zavádějící speciální mechanismus pro situace po vynesení rozsudku, například kdy se odsouzenému podaří uprchnout z vězení anebo stát, kam byl případ postoupen, není z jakéhokoliv důvodu schopen zajistit řádný výkon trestu.¹⁹⁴

192 Prokurátor v. Radovan Stanković, IT-96-23/2-PT, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 17. května 2005, para 93.

193 Tamtéž, para 59.

194 ICTY Manual on Developed Practices, Copyright © ICTY - UNICRI 2009, UNICRI Publisher, str. 171, para 15.

4.1.5.3 Postoupení případů a jeho praktické aspekty

V následujícím textu přibližuji čtenáři praktická hlediska přesunu obžalovaného do státu předání.

Jakmile předávací senát povolí postoupení případu do konkrétního státu, jak je popsáno v pravidle 11 *bis*, od tajemníka se očekávají dva úkoly:

(i) fyzicky převést obžalovaného a (ii) poskytnout ověřené kopie oficiálních materiálů spojených s případem všem relevantním osobám (orgánům) národní jurisdikce. S ohledem na velké množství kroků a úkolů spojených s předáním případů národním soudům, tajemník standardizoval svůj proces pro předání případů, aby zajistil co nejhladší předání a vyvaroval se přehlédnutí jakéhokoliv požadovaného úkolu. Fyzické předání obžalovaného probíhá pouze na základě pravidla 11 *bis*. Předávací senát, když nařizuje předání případu, musí poskytnout tajemníkovi lhůtu 30 dnů po finálním rozhodnutí o předání případu do určeného státu. Mimo fyzický přesun obžalovaného asistuje tajemník kanceláři prokurátora při zajištění přístupu k ověřeným kopiím oficiálních dokumentů vztahujících se k případu, ať již v listinné nebo elektronické podobě.¹⁹⁵

Aby bylo zajištěno hladké a včasné předání spisu obhajoby národním soudům, tajemník také hraje roli spolupracovníka mezi národní jednotkou obhajoby a obhájcem, který zastupuje obžalovaného před tribunálem.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 171, para 16.

4.1.5.3.1 Fyzický přesun obžalovaného

Pokud neexistuje dohoda zavazující organizaci a stát, kam má být případ předán, doporučuje se uzavřít tzv. memorandum o porozumění („**MoP**“) před samotným předáním.

S ohledem na to, že MoP není možné vždy uzavřít, a to z důvodu časových, politických či z důvodů právních omezení, je zásadní připravit standardizovaný předávací plán, který bude používán relevantními odděleními tribunálu a státem předání. Navíc zkušenosti ukázaly, že by bylo nejlepší, kdyby právní úředník sloužil jako tzv. kontaktní místo u tajemníka k monitorování předávacího procesu až do jeho úplného ukončení. Tento úředník by rovněž plnil koordinační roli, která napomáhá ujištění, že transfer je dokončen co nejefektivněji. Zásadní je, aby takovýto úředník byl jmenován rovněž ve státě předání. Úředník jako kontaktní místo je odpovědný za koordinaci následujících záležitostí mezi tribunálem a státem předání, a to před předáním případu:

vyjednávání data předání, plán cesty, způsob cesty, zajištění cestovních a osobních dokladů pro obžalovaného, asistence při shromažďování a předání zadržovacího spisu včetně zdravotní dokumentace, a organizace předání osobních věcí obžalovaného.¹⁹⁶

196 Tamtéž, str. 171, para 17.

4.1.5.3.2 Cesta a způsob dopravy

Vzhledem k tomu, že tribunál nemá žádnou teritoriální pravomoc nebo pravomoc k vynucení práva, musí se pro případ transferu obžalovaných spoléhat na spolupráci států. Cesta a způsob dopravy musí být odsouhlasena všemi stranami. Pokud musí být obžalovaný přesunut přes sousední evropskou zemi, musí být ihned kontaktováno relevantní velvyslanectví v Haagu, aby bylo zajištěno, že nebude porušeno právo transitní země. Praxe ukázala, že takováto zpráva velvyslanectví musí být poskytnuta nejméně dva týdny předem, aby byl zajištěn hladký přesun.¹⁹⁷

Mimo pozemní dopravu (která nebyla nikdy tribunálem využívána s výjimkou dosažení nejbližší vojenské základny NATO, kde obžalovaný a jeho doprovodná eskorta nastoupili na vojenský let) jsou zde dvě možnosti dopravy, a to vojenské nebo komerční lety, u kterých je třeba zapojení orgánů transitního státu.

Je třeba mít na vědomí relevantní národní právní řády, které mají vliv na přeshraniční transfer zadržené osoby před tím, než je uskutečněno závěrečné rozhodnutí o způsobu a místě transferu.

Použití komerčního letadla může rovněž vyžadovat zapojení diplomatického zástupce transitního státu v Haagu. Například před začátkem transferu komerčním letadlem z Haagu přes tranzitní stát do některého státu bývalé Jugoslávie je zasláno oficiální oznámení na ambasádu tranzitního státu v Haagu a kontaktní osoba z letecké společnosti se s ní domlouvá na pomoci a spolupráci. Ačkoliv je tato

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 172, para 18.

notifikace zamýšlena k usnadnění transferu, nezaručuje, že se transfer uskuteční bez problémů přes tranzitní stát. Na základě minulých zkušeností, jako na příklad když bylo obžalovanému ICTY zakázáno nastoupit na letadlo v tranzitním státu, se doporučuje, aby právní úředník doprovázel eskortní tým až do finální destinace transferu. Navíc, pokud je obžalovaná osoba převážena komerčním letadlem, je třeba určit minimálně dvě osoby jako ochranku, aby jej/ji doprovázeli v průběhu celého transferu. Tento požadavek se liší podle předpisů leteckých společností.¹⁹⁸

(a) Cestovní a osobní doklady obžalovaného

Tajemník musí poskytnout státu předání oficiální oznámení obsahující zamýšlené datum transferu, celé jméno obžalovaného (včetně všech známých pseudonymů), státní příslušnost, číslo pasu a místo a datum narození. Většinou obžalovaní mají u sebe své pasy, ovšem jsou i případy, kdy je drží konzulární zástupce v Haagu. Někteří obžalovaní třeba nemají vůbec pas nebo jiný cestovní doklad, když jsou zadrženi. V těchto případech musí tajemník připravit oficiální dokument, který obsahuje fotografii obžalovaného, jeho jméno, datum a místo narození, jméno otce a musí mít ověřený podpis tajemníka. Tento dokument ve spojení s cestovními doklady používanými doprovodným personálem tribunálu zajistí obžalovanému přechod přes státní hranice.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 172, para 19.

¹⁹⁹ Tamtéž, str. 172, para 20.

(b) Vazební spis

Vazební spis musí být připraven s kopiemi osobních a zdravotních informací zadrženého. S ohledem na zdravotní dokumentaci může být požadován souhlas s poskytnutím těchto informací. Všechny důvěrné dokumenty musí být v zapečetěné obálce. Navíc musí být vedoucím úředníkem detenčního zařízení OSN připraveno tzv. memorandum o bezpečném zacházení, jehož kopie by měla být poskytnuta právnímu úředníkovi doprovázejícímu obžalovaného, vedoucímu bezpečnostního oddělení a zástupci státu předání (*Referral State*).

Vzhledem k tomu, že vazební spis je tajný materiál kanceláře tajemníka, je důležité, aby byl předán přímo zástupci tajemníka v národní jurisdikci a zástupci vyšetřovací kanceláře dotčeného státu. Obžalovaný musí být o tomto přesunu vazebního spisu informován. Dále s ohledem na to, že se obžalovaný o předání vazebního spisu dozví z bezpečnostních důvodů často až velice krátce před jeho samotným fyzickým přesunem, má vazební jednotka odpovědnost za to, připravit obžalovaného psychicky na změnu, která ho spolu s přesunem čeká.²⁰⁰

(c) Osobní věci

Osobní věci obžalovaného musí být přesunuty buď v průběhu samotného předání obžalovaného anebo po něm. Pokud je to

200 Tamtéž, str. 173, para 21.

možné, doporučuje se, aby osobní věci "doprovázely" obžalovaného při jeho přesunu. Rovněž je důležité, aby stát, do kterého je obžalovaný předáván, poskytl informaci o tom, které věci si s sebou obžalovaný může a nemůže vzít, a to zejména s ohledem na finanční hotovost. Vazební zařízení odpovídá za vytvoření seznamu osobních věcí obžalovaného, který musí být podepsán obžalovaným před jeho předáním do konkrétního státu.²⁰¹

Aby se předešlo jakýmkoliv sporům, musí být vytvořeny tři kopie tohoto seznamu. Jednu kopii obdrží obžalovaný, jedna zůstane vazebnímu zařízení a třetí se přiřadí k osobním věcem k potvrzení ve státě převzetí. Pokud si s sebou chce vzít obžalovaný nějaký elektronický přístroj (například osobní počítač), je třeba na tuto skutečnost upozornit orgány přijímajícího státu, neboť ve většině věznic nebo vazebních zařízeních vězni nesmí tyto přístroje používat bez předchozího povolení soudce.

(d) Vazba obžalovaného

Tajemník je odpovědný za zkoumání otázky, kdo má skutečně dohled nad obžalovaným v průběhu všech fází transferu. Je rovněž důležité, aby obžalovaného během transferu doprovázel spolu s nezbytnými bezpečnostními složkami úředník kanceláře tajemníka.

Kanceláři pro právní pomoc a vazební záležitosti musí být vypracováno standardizované nařízení k převozu s potřebnými ověřenými kopiemi a toto nařízení pochází z vazebního zařízení, které uvolňuje obžalovaného místním orgánům (např. nizozemská

²⁰¹ Tamtéž, str. 173, para 22.

přepravní policie) přepravujících obžalovaného na vojenskou základnu nebo letiště.

V každé fázi přepravy musí zástupce tribunálu podepsat všechny ověřené kopie přepravního nařízení. Kopie tohoto dokumentu musí být rovněž poskytnuta zástupci státu, do kterého je obžalovaný předáván, který naoplátku předloží zástupci tribunálu dokumenty požadované tímto státem k transferu obžalovaného. Nařízení k přepravě spolu s podepsanými dokumenty k přepravě od státu, kam je obžalovaný předáván, se uloží jako důkaz o provedení rozhodnutí o postoupení případu.²⁰²

4.1.5.3.3 Přístup k ověřeným kopiím soudního materiálu

(a) Osvědčení

Tajemník ICTY nemá zvláštní oddělení nebo jednotku pro zpracování postoupení případů. Namísto toho rozděluje úkoly podle oddělení, kdy je většina úkolů delegována oddělení správy a služeb soudu (*Court Management and Services Section*), protože toto je správcem oficiálních záznamů tribunálu. Tajemník je zapojen jen tehdy, pokud je požadována jeho pomoc, např. při ověřování kopií dokumentů, které byly oficiálně založeny do spisu, při poskytnutí audiovizuálního materiálu, podání. Pokud je případ předán podle pravidla 11 *bis*, tajemník asistuje prokurátorovi při převozu spisu, aby zajistil, že oficiální záznam případu je osvědčen právě tajemníkem. Kancelář

²⁰² Tamtéž, str. 173, para 23.

prokurátora dosvědčí, že materiál v jeho držbě byl uložen v oficiálním spise tribunálu.

Proces osvědčování je považován za těžkopádný kvůli nedostatku předchozí dohody mezi státem předání a tribunálem. Pokud by byly ještě předány případy národním soudům, považovala bych za vhodné, kdyby se tento proces sjednotil, a to nejlépe aby všechny oficiální záznamy tribunálu byly ověřeny a potvrzeny podle postupu tribunálu. Dále by bylo vhodné, aby se konalo pouze jedno ověření pravosti materiálů tvořících spis, neboť tento proces prodlužuje samotné předání případů.²⁰³

(b) Překlady

V případě, že jazyk státu předání neodpovídá oficiálním pracovním jazykům tribunálu, měly by být záležitosti spojené s překlady materiálu vyřizovány s předstihem. Tribunál se setkával s problémem, že oficiální záznamy jsou přepisovány pouze v angličtině a francouzštině, a proto je těžké pro právníky z bývalé Jugoslávie se s nimi seznámit, pokud těmito jazyky nehovoří. I přesto však místní právníci požadují přístup do audio/vizuálních materiálů ve svých jazycích. Tento proces je jak velmi finančně nákladný, tak těžkopádný pro stát předání, neboť právníci musí nejdříve poslouchat audio/vizuální záznam a potom přepíše výpověď v jejich vlastním jazyce.²⁰⁴

203 Tamtéž, str. 174, para 24.

204 Tamtéž, str. 174, para 25.

(c) Soudní databáze

Záznamy tribunálu jsou dostupné elektronicky prostřednictvím interní soudní databáze, která se používá jako právní i zveřejňovací nástroj. V posledních dvou letech prostřednictvím memorand o porozumění tribunál rozšířil seznam osob resp. organizací, které se mohou dostat do soudní databáze získáním dálkového přístupu, kdy je potom umožněno vyhledávat v celé oficiální soudní databázi. Považuji tento počín za mimořádně povedený, neboť elektronizace justice je jedním z opatření umožňujícím rychlejší proces před tribunálem a tedy plnění strategie dokončení.²⁰⁵

(d) Právní zastoupení před národním soudem

Právní zastoupení je důležitá věc, která by měla být vyjednána před předáním případu a obžalovaného. V některých jurisdikcích je povoleno pouze jejím občanům, aby zastupovali obžalovaného nebo měli právo být slyšeni. Podle těchto pravidel nemůže pokračovat v zastupování obžalovaného obhájce, kterého měl v řízení u tribunálu, pokud není zároveň občanem státu předání.

Pokud je navrženo postoupení případu, je třeba z důvodu zajištění návaznosti v obhajobě a hladkého přechodu na národní vyšetřování předvídat možnost přidělení obhájce, který bude mít právo být slyšen před národním soudem. Cílem tohoto přidělení by mělo být zajištění, že obhájce bude schopen začít připravovat obhajobu předtím, než

²⁰⁵ Tamtéž, str. 174, para.

předstoupí před národní soud. Pokud by nebyla tato možnost, došlo by ke ztrátě času a prostředků strávených právníky tribunálu na přípravě případů.²⁰⁶

(e) Přesun spisů obhajoby

K hladkému přesunu spisů od obhájce u tribunálu na nového právníka, který převezme případ u národního soudu, je třeba rovněž koordinace. Problém může vzniknout, pokud nařízení k postoupení případu neobsahuje žádné ustanovení povolující přesun spisů obhajoby k novému obhájci obžalovaného. Vzhledem k tomu, že tribunál nemá jurisdikci nad případem poté, co je nařízení k postoupení dle pravidla 11 *bis* vydáno, je důležité se ujistit, že toto nařízení obsahuje řešení otázky předání spisů. Toto lze vyřešit v rámci ujistění, že pravidla upravující přidělení obhájce a relevantní kodex chování zahrnují specifická ustanovení ohledně povinností, které má obhájce činný před tribunálem vůči nové jurisdikci.²⁰⁷

Ve svém nařízení k postoupení případů na národní soud může předávací senát zdůraznit povinnost obhájce k předání spisů. Za každých okolností je důležité, aby tribunál porozuměl všem povinnostem stanovených v národních zákonech předtím, než posoupí případ.

²⁰⁶ ICTY Manual on Developed Practices, Copyright © ICTY - UNICRI 2009, UNICRI Publisher, str. 174, para 27.

²⁰⁷ Tamtéž, str. 175, para 28.

Například ustanovení trestního řádu Bosny a Hercegoviny říká, že strany mají lhůtu sedm dní k podání předběžných návrhů poté, co byla obžaloba potvrzena státem.²⁰⁸

Pokud obžalovaný v tomto případě nemá obhájce ještě před jeho předáním, bude obtížné nebo nemožné dodržet tuto lhůtu pro nového obhájce, obzvláště když nebude dostatečně s případem obeznámen a nemá k dispozici spis obhajoby. Pokud je povoleno právníkovi přidat se k týmu společné obhajoby v Haagu před nebo v průběhu lhůty k předání, tribunál i národní soud ušetří čas a prostředky.

(f) Požadavky na pomoc

Jak bylo výše uvedeno, ICTY učinil maximum možných předání na základě pravidla 11 *bis* národním soudům. Nicméně, tribunál pokračuje s pomocí národním soudům ve dvou dalších kategoriích případů:

případy, které byly vyšetřovány na různých stupních vyšetřovací kanceláří tribunálu, ale které neskončily vydáním obžaloby tribunálem, označované také jako případy druhé kategorie; a

případy, které byly vyšetřovány a vedeny před národními soudy, také označovány jako třetí kategorie.²⁰⁹

Když požaduje národní soud přístup k veřejnému materiálu ICTY, předloží svůj požadavek tajemníkovi ve formě tzv. požadavku na pomoc. K vyřizování odpovědí na tyto požadavky od soudních a

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž, str. 175, para 30.

právo vynucujících institucí byl zřízen zvláštní úředník – tzv. kontaktní místo tajemníka (*Registry focal point*). Tajemník nemá žádnou speciální kancelář pro vyřizování těchto požadavků, avšak v důsledku zvyšujícího se počtu žádostí zvažuje zřízení takovéto kanceláře, aby mohlo být vyhověno více národním soudům.

4.1.5.3.4 Závěr

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že proces předání případů národním soudům, jak je předpokládán pravidlem 11 *bis* pravidel řízení a dokazování ICTY, je velice složitou procedurou, a to jak vzhledem k posouzení všech kritérií pro postoupení předávacím senátem, tak vzhledem k následnému samotnému přesunu obžalovaného do vybraného státu, který je spojen s přísnými formálními pravidly a tomu odpovídající potřebou podložení všech skutečností relevantní dokumentací. Předáním případu národním soudům proces nekončí a následuje ještě monitorování následného procesu u národního soudu ze strany ICTY a ve spolupráci s mezinárodními a regionálními organizacemi.

Ztotožňuji se s postupem ICTY, resp. jeho předávacího senátu, kdy byly dle mého názoru předány opravdu všechny případy splňující daná kritéria dle pravidla 11 *bis*, a to zejména s ohledem na stupeň seniority obžalovaných a stupeň nebezpečnosti spáchaných zločinů. Má jediná výtku v tomto ohledu směřuje k časovému aspektu předání případů, kdy dle mého názoru mohlo být započato s procesy dle pravidla 11 *bis* dříve než v roce 2004, když bylo přijato již 12. listopadu 1997.

4.2 ICTR

Jak bylo již výše řečeno, rovněž ICTR byl vyzván Radou bezpečnosti OSN v rezoluci 1534, aby od 24. května 2004 předkládal každých šest měsíců zprávy ohledně plnění strategie dokončení o opatřeních, které je teprve třeba přijmout, včetně postoupení případů kompetentním národním soudům.

Na úvod je třeba uvést, že ke dni 11. května 2012 ²¹⁰ ukončil tribunál práci v soudní fázi ohledně 83 z 93 obžalovaných. Toto zahrnuje i sedm předání případů národním soudům (čtyři zatčení obžalovaní a tři uprchlí).

Ve zprávách předkládaných Radě bezpečnosti OSN dle článku 6 rezoluce 1534 ICTR zejména uvádí, jaké kroky tribunál učinil k dosažení cílů stanovených ve strategii dokončení, jakým nástrahám byl v průběhu určitého období tribunál vystaven a jak se s nimi vypořádal. Na konci uvádí, že vlastně dosáhl jistého pokroku směrem k ukončení své činnosti a tedy splnění předsevzetí stanovených ve strategii dokončení. Dále jsou uváděna statistická čísla ohledně případů, které byly ukončeny, na kterých se pracuje a v jaké jsou fázi, a rovněž případů, které byly předány národním soudům. Tyto zprávy jsou tedy jakýmsi přehledem o činnosti tribunálu směřující k jeho ukončení.

Předseda tribunálu, pan Khalida Rachid Khan, kupříkladu ve své poslední i předchozí zprávě týkající se plnění strategie dokončení ze

210 Datum vydání poslední Zprávy o strategii dokončení ICTR; S/2012/349.

dne 16. listopadu 2011²¹¹ uvádí, že tribunál učinil všechna opatření k urychlení jednotlivých řízení, kdy dále vyjmenovává práci jednotlivých oddělení tribunálu, která se na pokroku podílela. Za největší pokrok považuje kromě ukončení několika řízení v prvním a druhém stupni také předání případů národním soudům a proces zajištění důkazů dle pravidla 71 *bis*. Na rozdíl od zprávy ICTY neuvádí žádné reformy typu e-soud a e-podání z posledních let ke zlepšení své práce.

4.2.1 Soudní kalendář a správa soudních řízení²¹²

S ohledem na pokrok v případech s více obžalovanými (multi-accused cases) se očekává dokončení zbytku pracovního vytížení tribunálu, které zahrnuje dokončení řízení a vynesení rozhodnutí v šesti případech se sedmi obžalovanými, v polovině roku 2012.

Tribunál pokračoval v uskutečňování svých cílů dle strategie dokončení a více než dvě třetiny soudních rozhodnutí byly vyneseny v časech předvídaných a očekávaných v předchozí zprávě.²¹³

V průběhu posledního zpravodajského období byly vyneseny dva rozsudky v případech s více obžalovanými, které zahrnovaly 10 obžalovaných, a to před anebo v den, který byl plánován v předchozí zprávě strategie dokončení. Další rozsudek v případě s více obžalovanými byl vydán v září 2011, měsíc po předpokládaném datu v minulé zprávě. Soudní senáty vynesly poslední rozhodnutí

211 S/2011/731.

212 Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2011/731 ze dne 16. listopadu 2011; str.10.

213 Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2011/317 ze dne 18. května 2011.

v případech s více obžalovanými na konci roku 2011²¹⁴ v souladu s plánem v posledních dvou zprávách. Tribunál se snaží pokračovat v cestě k dokončení veškeré práce v prvním stupni do poloviny roku 2012, kdy mají být do konce června 2012 vyneseny rozsudky ve dvou zbývajících případech s jedním obžalovaným.

Tribunálu zůstává nadále podstatně menší množství práce než bylo předpokládáno, která má být dokončena, aby bylo zajištěno, že reziduální mechanismus bude opravdu malá a efektivní instituce (viz. dále) a nebude muset přebírat velké množství úkolů ICTR a ICTY. Za tímto účelem soudní senáty zvažují návrhy prokurátora k předání dalších případů dle pravidla 11 *bis* do Rwandy.

Jako další z významných opatření ke splnění strategie dokončení byly dokončeny výslechy pro zajištění důkazů dle pravidla 71 *bis*, a to ke konci května 2012.²¹⁵ Dále zůstává zhruba 500 nařízení k ochraně svědků, která je třeba zrevidovat, aby se zmírnilo množství chráněných svědků, které již není třeba monitorovat pro reziduální mechanismus.²¹⁶

4.2.2 Soudci a správa zaměstnanců²¹⁷

V listopadu 2011 byli u tribunálu v prvním stupni čtyři stálí soudci a devět *ad litem* soudců. Jeden *ad litem* soudce a jeden stálý soudce

214 Případy Ndahimana a Karemera et al.

215 Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2012/349 ze dne 11. května 2012; str.12, para 50.

216 Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2011/731 ze dne 16. listopadu 2011; str.11.

217 Tamtéž, str. 11, B.

odešli po vynesení rozsudků v případech Ndahimana²¹⁸ a Karemera et al.²¹⁹ V současné době jsou u tribunálu pouze dva stálí soudci a osm *ad litem* soudců. Oba stálí soudci postoupí dále do odvolacího senátu po ukončení své práce v prvním stupni.²²⁰ Plánuje se, že zbývající *ad litem* soudci se budou podílet na dokončení revize nařízení k ochraně svědků a očekávaných případů pohrdání soudem.²²¹

Soudce Khalida Rachid Khan byl zvolen předsedou tribunálu v květnu 2011 a soudce Vagn Joensen byl zvolen na pozici místopředsedy v srpnu 2011. Rada bezpečnosti umožnila svou rezolucí 1995 (2011), aby *ad litem* soudci mohli volit a být voleni jako předseda a místopředseda tribunálu. Toto umožní hladký přechod z tribunálu na reziduální mechanismus, neboť bude zajištěno, že nenastane mezera v předsednictví v důsledku odchodu všech zbývajících stálých soudců.²²²

Jak bylo uvedeno v dřívějších zprávách, udržení zaměstnanců a oddělení zůstávají nejtěžším úkolem. Tribunál se setkal s problémy při náboru kvalifikovaných kandidátů v některých oblastech práce, obzvláště s ohledem na skutečnost, že práce tribunálu bude rychle ukončena a proto pracovní smlouvy budou uzavírány jen na krátkou dobu. Dalším problémem tribunálu je zachování kvalifikovaného a zkušeného personálu, který s ohledem na nedostatek finanční motivace zůstat u tribunálu při dokončení jeho činnosti a jejich snížené smluvní jistotě opouští tribunál ve zvyšujícím se počtu, aby

218 Prokurátor v. Ndahimana, Case No. ICTR-01-68-T; rozsudek soudního senátu ze dne 30. prosince 2011.

219 Prokurátor v. Édouard Karemera and Matthieu Ndirumapatse, Case No. ICTR-98-44-T.

220 Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2012/349 ze dne 11. května 2012; str.13, para 52 a 53.

221 Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2011/731 ze dne 16. listopadu 2011; str.11, para 43.

222 Tamtéž, str. 12, para 44.

jednotlivci přijali nabídky práce kdekoli jinde, ať už v rámci nebo mimo systém OSN.

Toto může nepříznivě ovlivnit úspěšnou a včasnou implementaci strategie dokončení. Proces snižování stavů začal již v letech 2008-2009 a pokračoval v roce 2010 a 2011 a v roce 2012 je naplánováno zrušení 212 pozic.

Kancelář prokurátora se soustředila na dokončení probíhajících řízení v prvním stupni a v odvolacím řízení, na sledování zbývajících uprchlých zločinců, na předání případů národním soudům a řízení pro zajištění důkazů ohledně tři nejvíce sledovaných uprchlých, Féliciena Kabugy, Protaise Mpiranya a Augustina Bizimana.²²³

Ve světle rezoluce Rady bezpečnosti 1966 (2010) byla kancelář prokurátora po konzultaci s kanceláří prokurátora ICTY zapojena rovněž do aktivit zaměřených na hladký přechod na reziduální mechanismus. Tyto aktivity zahrnovaly zejména vypracování personálního plánu a rozpočtu a sjednocení strategie pro archivy tribunálu a zabezpečení archivů s plánovaným převzetím správy archivů reziduálním mechanismem v červenci 2012.

Aktivity kanceláře prokurátora se soustředily zejména na ukončení zbývajících řízení obžalovaných v případech Karemera a spol., Ndahimana, Nzabonimana, Nizeyimana a Ngirabatware. Navíc pokračující úsilí prokurátora v zajištění předání případů do Rwandy podle pravidla 11 *bis* vyústilo ve vydání příkazu k předání případu Jean Uwinkindi soudním senátem v červnu 2011. Konečné rozhodnutí odvolacího senátu o předání případu Uwinkindi bylo vyneseno dne 16. prosince 2011.²²⁴

223 Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2012/349 ze dne 11. května 2012; str.14, para 59.

224 Tamtéž, str. 13, para 50.

Prokurátor podal tři další návrhy na předání případů Kayishema, Sikubwabo²²⁵ a Munyagishari do Rwandy, z nichž předávací senát rozhodl o předání všech třech případů, naposledy dne 6. června 2012 ohledně případu Munyagishari.²²⁶

Kladný výsledek v odvolání Uwinkindi potvrzující předání jeho případu do Rwandy znamenal dle mého názoru jakýsi precedent pro předání dalších případů k řízením do této země, neboť došlo k posouzení všech zásadních kritérií pro předání případů do Rwandy a rovněž byla potvrzena slučitelnost rwandského zákonodárství s předáním případů. Takovýto pokrok umožní jistě tribunálu přiblížit se k ukončení jeho činnosti a jeho zavření.

Pokud by příkaz k postoupení nebyl potvrzen odvolacím senátem, musel by tribunál pokračovat v případech Uwinkindi a Munyagishari, kteří byli již ve vazbě, což by znamenalo další prodloužení jeho činnosti a rovněž další vynaložení nákladů na uskutečnění řízení a vyšetřování před tribunálem.

Další dva případy, které byly předány do Francie v listopadu 2007 (Laurent Bucyibaruta a Wenceslas Munyeshyaka) podle pravidla 11 *bis*, zůstávají ve francouzské jurisdikci.

Kancelář prokurátora rovněž začala v řízeních pro zajištění důkazů podle pravidla 71 *bis* s ohledem na tři prioritní uprchlé zločince (Félicien Kabuga, Protais Mpiranya a Augustin Bizimana), kteří jsou vyhrazeni v případě jejich zatčení pro řízení před reziduálním mechanismem. V poslední zprávě ohledně plnění strategie dokončení je uvedeno, že se předpokládá ukončení výsledků v těchto řízeních na konci května 2012.

225 Oba obžalovaní jsou na útěku.

226 Rozhodnutí o předání případu do Rwandy, Prokurátor v. Bernard Munyagishari, Case No. ICT-2005-89-R11bis.

Prokurátor rovněž začal aktualizovat spisy zbývajících uprchlých osob, aby mohly být předány reziduálnímu mechanismu.²²⁷

Toto zajistí, že kancelář prokurátora reziduálního mechanismu se svou omezenou kapacitou personálu bude plně informována o případech, až se podaří uprchlé zatknout. Zároveň je tímto zajištěno, že členský stát, do kterého mohou být případy postoupeny dle pravidla 11 *bis*, bude plně informován.

Kancelář prokurátora se snaží nadále sledovat zbývajících devět uprchlých i přes omezení prostředků určených na vyšetřování.²²⁸

Oddělení pro podporu informací a důkazů (*Information and Evidence Support Section*) kanceláře prokurátora pokračovalo v podpoře probíhajících řízení a odvolání a řízení k zajištění důkazů. Oddělení navíc učinilo velký pokrok v archivaci sbírek kanceláře prokurátora a v prosazení souvisejících archivovacích režimů a bezpečnostních soustav. V koordinaci s tribunálem a oddělením pro správu záznamů pokračovalo oddělení pro podporu informací a důkazů ve slučování s jednotkou pro kontrolu dokumentů (*Document Control Unit*) a jednotkou pro archivaci (*Archiving Unit*) do jedné jednotky pro kontrolu dokumentů a archivaci tribunálu (*Document Control and Archiving Unit*), aby mohla efektivněji řešit záležitosti týkající se dokumentace a archivů v rámci reziduálního mechanismu.

²²⁷ Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2011/731 ze dne 16. listopadu 2011; str.13, para 51.

²²⁸ Tamtéž, str. 13-14, para 52.

4.2.3 Spolupráce kanceláře prokurátora s členskými státy²²⁹

V poslením zpravodajském období (do května 2012) se vyskytl pozitivní signál pro mezinárodní spolupráci proti beztrestnosti a zodpovědnosti na nejvyšších stupních. Několik členských států pokračovalo ve snahách dostat před soud v rámci svých jurisdikcí rwandské podezřelé, kteří jsou uvedeni na seznamu hledaných osob Interpolu. Kancelář prokurátora pokračuje v poskytování podpory a informací národním vyšetřovacím orgánům včetně Rwandy.

Výsledkem je zvýšení počtu žádostí o informace, kdy v období do května 2012 kancelář prokurátora vyřídila 40 žádostí z 10 členských států. Kancelář prokurátora rovněž pokračuje v přípravách ke zřízení specializovaného, efektivního a zkušeného odpovídajícího mechanismu pro takovéto požadavky, který by se rychle přesunul do reziduálního mechanismu 1. července 2012.²³⁰

Sledování zbývajících uprchlých pokračuje se zaměřením na Demokratickou republiku Kongo, sousedící země Velkých jezer a zemí v jihoafrickém regionu. Důkladné úsilí vedlo v květnu 2011 k zatčení uprchlého Bernarda Munyagishariho orgány Demokratické republiky Kongo ve spolupráci s úředníky sledovacího týmu kanceláře prokurátora. Prokurátor je přesvědčen, že pokračování ve spolupráci právě s tímto státem vyústí v zatčení většiny uprchlých, kteří se nacházejí na jeho území.

229 Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2012/349 ze dne 11. května 2012, str. 16-17, para 70-73.

230 Tamtéž, str. 17, para 70.

Spolupráce s podporou mise OSN pro stabilizaci v Demokratické republice Kongo rovněž zintenzivnila v tomto ohledu.²³¹

Práce společné policejní operační skupiny ICTR/Keňa byla oživena v listopadu 2010, s ohledem na vystopování klíčového uprchlého Féliciena Kabugy však zůstává neúspěšná. Hlavní problém se stále týká informací o pravděpodobném místě pobytu Féliciena Kabugy v rámci země anebo adekvátní důkaz o tom, že vycestoval z Keni. Prokurátor nadále požaduje od Keni řádné splnění jejích mezinárodních povinností podle rezoluce Rady bezpečnosti 1966 (2010) urychlením práce na vystopování a zatčení tohoto nejpožadovanějšího uprchlého.

Společným cílem členských států regionu Velkých jezer ve spolupráci s ICTR je zatčení zbývajících uprchlých a jejich přivedení k odpovědnosti. Tato zatčení by rovněž snížila pracovní povinnosti reziduálního mechanismu a náklady pro vysledování těchto uprchlých.²³²

4.2.4 Personální zajištění

Implementaci strategie dokončení stále trápí závažný problém, a to snižování stavu zaměstnanců souvisejícím s ukončováním činnosti tribunálu. Snížení stavu zaměstnanců je nejvíc viditelné ve vztahu k řízením v prvním stupni a vyšetřování, na kterém závisí. Kvůli zrušení některých pozic došlo k podstatnému poklesu zaměstnanců. Kancelář prokurátora se snažila na jednu stranu snížit tento dopad

²³¹ Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2011/731 ze dne 16. listopadu 2011, str. 15, para 59.

²³² Tamtéž, str. 16, para 60.

dosazením zaměstnanců dočasně. Na druhou stranu toto úsilí narazilo na odpor potenciálních kandidátů, kteří pocítují nejistotu připojit se k "zavírající" se instituci a podřídit se pravidlům s tímto spojeným.

Kupříkladu se nedostatek zaměstnanců projevil na nemožnosti dokončit řízení v případě Nizeyimana do konce roku 2011, jak bylo původně plánováno. Vyhlášení rozsudku v tomto případě je naplánováno na 19. června 2012. Jedná se tedy o téměř půlroční zpoždění.²³³

4.2.5 Spolupráce mezi členskými státy a tribunálem

Jak bylo výše uvedeno, je efektivní spolupráce mezi státy a tribunálem klíčovým bodem k úspěšnému splnění mandátu tribunálu. Toto zahrnuje zejména zatčení zbývajících uprchlých, možné postoupení případů národním soudům, přesun odsouzených k výkonu trestů a přemístění osob zproštěných viny a těch, kdo si odpykali svůj trest na bezpečná místa.

Zpráva o práci kanceláře prokurátora zdůrazňuje blízkou spolupráci s ohledem na zatčení uprchlých, přípravu postoupení případů národním jurisdikcím a pomoc národním vyšetřovacím orgánům.

Tajemník tribunálu vyvíjí veškeré úsilí k nalezení států pro pět osob zproštěných viny, které zůstávají stále v bezpečných domech v Arushe pod ochranou tribunálu. Neexistuje bohužel žádný formální mechanismus, který by zajistil podporu států k přijetí těchto osob na

233 Ildéphonse Nizeyimana – Judgement – Scheduling Order, Media Alert, May 11, 2012, <http://www.unictr.org/tabid/155/Default.aspx?id=1276>

svá území. Ani Statut neobsahuje žádná ustanovení v tomto ohledu a spolupráce se státy jak je požadováno v článku 28 statutu se netýká přemístění osvobozených osob.

Tribunál považuje přestěhování osob osvobozených mezinárodním trestním tribunálem na bezpečné místo za základní projev vlády práva a má obavy, co se stane, když nebude tato povinnost splněna.

Ve světle blížícího se data uzavření tribunálu je stupeň dobrovolné spolupráce států nedostatečný a lidsko-právní důsledky zpožděného přemístění osvobozených osob nedozírné. Navzdry pomoci vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, tribunál nemá jinou volbu než požádat o pomoc Radu bezpečnosti k nalezení trvalého řešení tohoto problému.²³⁴

4.2.6 Závěr a prognóza k implementaci strategie dokončení ICTR

Bez ohledu na pokračující problémy s personálním zajištěním lze konstatovat, že se ICTR dostal blízko k ukončení veškeré činnosti v prvním stupni, jak bylo plánováno ve zprávě ohledně strategie dokončení v listopadu 2011 (S/2011/731). V prosinci 2011 byl dokončen případ s více obžalovanými a odvolací senát potvrdil rozhodnutí o předání prvního případu do Rwandy. Od té doby byla značná pozornost věnována právě předání případů národním soudům, a to včetně případů uprchlých zločinců. Ve své poslední zprávě ohledně strategie dokončení uvedl předseda tribunálu, že pokud bude rozhodnuto o předání případu Munyagishari do Rwandy,

²³⁴ Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2012/349 ze dne 11. května 2012, str. 18, para 79.

dá se očekávat, že veškerá práce v soudním řízení v prvním stupni bude ukončena do konce roku 2012.

Poprvé byly tedy ICTR předány případy do Rwandy, čímž se otevřela zajisté cesta pro předání dalších případů, pokud budou splňovat daná kritéria dle pravidla 11 *bis*. Již nyní lze poukázat na úspěšnou cestu tribunálu v předávání dalších případů do Rwandy, a to nejen osob ve vazbě tribunálu, ale i osob uprchlých (viz. kapitola Pravidlo 11 *bis* dále).

Všechna výše uvedená práce tribunálu byla vykonána v době, kdy zaměstnanci tribunálu pomáhali vytvořit základ malého a efektivního nástupce tribunálu – tzv. reziduálního mechanismu (viz. dále kapitola 4.3 Reziduální mechanismus). Dle mého názoru se jedná o úspěch, neboť jak jsem již zmínila, v průběhu posledních měsíců došlo k rapidnímu poklesu počtu zaměstnanců tribunálu, což ovlivnilo zásadně rychlost jeho práce a tedy i možnosti splnění strategie dokončení. I přesto se však podařilo dosáhnout výsledků, kdy se tribunál opět o další krok přiblížil svému zavření a předání části své činnosti nově zřízenému reziduálnímu mechanismu.

Je nezbytné, aby si tribunál udržel potřebné prostředky a personál, obzvláště soudní senáty a kancelář prokurátora, aby mohl dokončit všechnu potřebou práci v rámci současných plánů. Pokračující snižování stavů personálu spolu s problémy najmout nové kvalifikované a vhodné zaměstnance může mít vliv na úspěšné a včasné implementování strategie dokončení.

4.2.7 Předání případů národním jurisdikcím a pravidlo 11 *bis*

4.2.8.1 Úvod

Pravidlo 11 *bis* – Předání obžaloby jinému soudu- je pro ICTR rovněž upraveno v pravidlech řízení a dokazování ICTR (*Rules of Procedure and Evidence*) a zahrnuje postup a podmínky k předání případů tribunálem národním soudům.

Na rozdíl od obdobného pravidla pro ICTY (viz. výše) není v pravidlech řízení a dokazování ICTR uvedeno, že předseda tribunálu ICTR jmenuje speciální senát (tzv. předávací senát) za účelem rozhodování o předání případu národním soudům. Pravidlo 11 *bis* pravidel řízení a dokazování ICTR obsahuje dikci, že předseda tribunálu jmenuje soudní senát složený ze tří stálých soudců vybraných ze soudních senátů, který bude rozhodovat o předání případu, pokud byla potvrzena obžaloba a bez ohledu na to, zda je nebo není obžalovaný ve vazbě tribunálu.

Domnívám se, že chybějící definice "předávací senát" v pravidle 11 *bis* u ICTR představuje pouze jakousi definiční mezeru či nedostatek, neboť z dalšího výkladu tohoto pravidla i jiných materiálů ICTR vztahujících se k předávání případů národním soudům, zejména z judikatury vyplývá, že se jedná o předávací senát ve smyslu toho u ICTY a tohoto názvu je rovněž v judikatuře ICTR běžně užíváno. Pro sjednocení textu s výkladem u ICTY budu tedy dále používat shodně termín "předávací senát" ve spojení se senátem, který má za úkol rozhodovat o předání případů národním soudům dle pravidla 11 *bis*.

Předávací senát výhradně a výlučně určuje, zda může být konkrétní případ předán orgánům státu, kde byl zločin spáchán, kde byl obžalovaný zatčen nebo do státu, který má potřebnou soudní pravomoc a je schopen a připraven daný případ přijmout, a to po zhodnocení několika důležitých kritérií pro předání.

Orgány státu, kam byl konkrétní případ předán, by jej měly bezodkladně předložit příslušnému soudu k řízení.

Předávací senát může nařídit takové předání *proprio motu*²³⁵ nebo na žádost prokurátora, a to poté, co měl prokurátor i obžalovaný příležitost být slyšen.

Při určování, zda předat či nepředat případ do státu za podmínek uvedených výše, se předávací senát musí ujistit, že obžalovaného čeká ve státě spravedlivý proces a nehrozí mu trest smrti.

Dle mého názoru zásadním rozdílem při předávání případů národním soudům ICTR oproti ICTY je, že se při rozhodování o postoupení případů výslovně neposuzuje závažnost zločinů, ze kterých je obžalovaný obžalován a ani stupeň odpovědnosti (seniority) obžalovaného.

Přitom například u ICTY byla tato podmínka klíčovou při všech rozhodnutích o předání případů národním soudům a taktéž její nedodržení bylo „sankcionováno“ ponecháním případů nejvýše postavených obžalovaných k řízení před ICTY. Tato podmínka rovněž vyplývá z bodu 6 rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1534(2004)²³⁶.

235 Z lat. – z vlastní iniciativy.

236 S/RES/1534 (2004).

Při studiu případů vedených před ICTR a příslušných rozhodnutí o postoupení národním soudům jsem na výklad tohoto požadavku při rozhodování předávacího senátu nenarazila.

V tento okamžik se tedy nabízí otázka, zda nerozlišování ve stupni odpovědnosti obžalovaných a závažnosti zločinů znamená možnost předání více případů národním soudům, než tomu bylo u ICTY a také, zda byla či bude tato možnost tribunálem v budoucnu více využita. Rozborem rozhodnutí předávacího senátu, resp. odvolacího senátu ohledně podmínek předání případů ICTR národním soudům a jejich srovnáním v jednotlivých případech se pokusím tuto otázku zodpovědět.

4.2.8.2 Proces

Pokud je vydán příkaz dle pravidla 11 *bis*, je obžalovaný, který je ve vazbě tribunálu, předán orgánům státu předání. Předávací senát může také nařídit ochranná opatření pro určité svědky nebo oběti.

Prokurátor předá orgánům státu veškeré informace související s případem, které považuje za vhodné a zejména ty, které podporují obžalobu. Prokurátor může také vyslat k národnímu soudu pozorovatele, aby monitorovali daný soudní proces.

Předávací senát může vydat i zatykač na obžalovaného, ve kterém určí stát, do kterého má být předán k soudnímu řízení. Kdykoliv po vydání příkazu dle tohoto pravidla a předtím, než je obžalovaný shledán vinným nebo osvobozen národním soudem, může předávací senát na žádost prokurátora nebo poté, co byla dána orgánu státu

možnost se vyjádřit, odvolat nařízení a učinit formální požadavek k odročení dle podmínek stanovených v pravidle 10.²³⁷

Pokud je nařízení dle tohoto pravidla odvoláno, může soudní senát učinit vůči státu formální požadavek týkající se přemístění obžalovaného do sídla tribunálu a tento stát je povinen souhlasit s takovýmto požadavkem bez zbytečného odkladu, a to v mezích článku 28 Statutu. Soudní senát nebo soudce mohou také vydat na obžalovaného zatykač.

Pravidlo 11 *bis* umožňuje předávacímu senátu po potvrzení obžaloby buď *proprio motu* anebo na základě požadavku prokurátora, předat případ k dalšímu řízení do státu, kde byl zločin spáchán, kde byl obžalovaný zatčen nebo do státu, který má potřebnou soudní pravomoc a je schopen a připraven daný případ přijmout.

Rozhodnutí o předání či nepředání případu národnímu soudu lze napadnout odvoláním, ať ze strany obžalovaného nebo prokurátora, a lze jej podat do patnácti dnů ode dne vydání rozhodnutí anebo ode dne, kdy se s ním obžalovaný seznámil, pokud nebyl přítomen nebo zastoupen, když bylo rozhodnutí vydáváno.

S ohledem na nezařazení podmínky závažnosti spáchaných zločinů a seniority zločinců do rozhodování předávacích senátů ICTR dle

237 Pravidlo 10: Formální požadavek k postoupení (přijato 11. února 1994)

(A) Pokud se na základě jakéhokoliv důvodu uvedeného v pravidle 9 jeví soudnímu senátu zabývajícím se návrhem na postoupení, že postoupení je vhodné, soudní senát může zaslat formální požadavek státu, kterého se případ týká, aby se jeho soud podrobil pravomoci tribunálu. (přijato 30. ledna 1995)

(B) Požadavek k postoupení musí obsahovat požadavek, aby výsledky vyšetřování a kopie soudního spisu spolu s rozsudkem, pokud byl již doručen, byly zaslány tribunálu.

(C) V případě, že soudní senát vyžádal postoupení případu tribunálu, budou všechny následující soudní řízení probíhat před jiným soudním senátem (přijato 3. května 1995, novelizováno 17. listopadu 1999).

pravidla 11 *bis* by se mohlo zdát, že zde bude docházet k předání více případů národním soudům, než tomu bylo u ICTY.

I když je třeba brát v úvahu celkově menší počet případů vedených před ICTR, opak je však pravdou, neboť ICTR předal dosud pouze sedm případů, a to dva do Francie²³⁸ a pět do Rwandy²³⁹. Na rozdíl od ICTY, kde již byly všechny případy splňující podmínky pravidla 11 *bis* národním soudům předány, však je u ICTR tendence prokurátora navrhnout další případy k předání. Může se tedy nakonec stát, že v celkovém počtu předaných případů zvítězí ICTR před ICTY.

U předání případů do Rwandy je pozoruhodné, že kromě "klasických" případů byly předány případy také tří uprchlých zločinců, což považuji za zajímavý krok v trestním procesu vůbec a plně s ním souhlasím. S ohledem na tuto skutečnost věnuji vždy zvláštní část této kapitoly předávání případů do Rwandy, kdy jsou předávacím senátem zvažována ještě jiná kritéria, než tomu je u předání do Francie, a to činí dle mého názoru rozhodnutí předávacího senátu specifickými.

Do jiných zemí nebyly případy ICTR dosud předávány a lze předpokládat, že tomu ani v budoucnu nebude jinak. Vzhledem k aktivitám kanceláře prokurátora lze však očekávat snahy o předání dalších případů národním soudům, a to jak do Francie, u které má již tribunál jasno, že splňuje požadavky pravidla 11 *bis*, nebo do Rwandy, u které byly zásadní otázky rovněž v rámci judikatury vyřešeny.

238 BUCYIBARUTA Laurent (ICTR-05-85) a MUNYESHYAKA Wenceslas (ICTR-05-87).

239 UWINKINDI Jean Bosco (ICTR-01-75), KAYISHEMA Fulgence (ICTR-01-67), SIKUBWABO, Charles (ICTR-95-1D), NTAGANZWA Ladislav (ICTR-96-9) a MUNYAGISHARI Bernard (ICTR-05-89).

4.2.8.3 Kritéria pro postoupení

4.2.8.3.1 Výběr státu

Mezi třemi výše uvedenými kritérii pro výběr státu, kam bude případ postoupen, tj. stát spáchání zločinu, stát zatčení nebo stát, který má potřebnou soudní pravomoc a je schopen a připraven daný případ přijmout, neexistuje žádná hierarchie v rámci výkladu pravidla 11 *bis*. ICTR, respektive jmenovaný předávací senát pro nařízení předání případů, se však ve všech posléze předaných případech k návrhu prokurátora zabýval pouze posledním z kritérií, a to zhodnocením, zda navrhovaný stát pro předání případu má potřebnou soudní pravomoc a je schopen a připraven daný případ přijmout.

(a) Předání do Francie

Pokud jde o dva případy, které byly předány do Francie, prokurátor ve svých návrzích na předání právě do Francie zdůrazňoval, že aby mohla Francie vykonávat jurisdikci nad jakoukoliv osobou ve vztahu ke zločinům spáchaným ve Rwandě v roce 1994, musí se tato osoba nacházet na území Francie.²⁴⁰ V obou výše uvedených případech se zločinci na území Francie nacházeli a Francie měla zájem je zatknout. Z korespondence francouzského ministra zahraničí

²⁴⁰ Prokurátor v. Laurent Bucyibaruta, ICTR-2005-85-I, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 8. července 2005, para 5.

s tribunálem jasně vyplývalo, že Francie má zájem a je adekvátně připravena tyto případy přijmout.²⁴¹

Při rozhodování, zda má stát jurisdikci ve smyslu pravidla 11 *bis*, je třeba rovněž zvážit, zda má tento stát právní rámec, který kriminalizuje údajné jednání obžalovaného a poskytuje adekvátní strukturu trestů.²⁴² S tímto aspektem se předávací senát vypořádal v rámci svých dvou rozhodnutí bravurně, kdy interpretací francouzských zákonů dospěl k následujícímu závěru:

Případ může být předán národnímu soudu vybraného státu pouze tehdy, pokud tento stát obviní a odsoudí osoby odpovědné za mezinárodní zločiny vyjmenované ve statutu. Podle francouzského práva je genocida trestná a lze za ni uložit trest doživotního odnětí svobody. Francouzský trestní zákoník obecně považuje spolupachatelství trestné jako pachatelství.

S ohledem na výše uvedené tedy předávací senát byl spokojen s návrhem Francie jako státu, do kterého by měli být obžalovaní předáni, neboť systém trestněprávní justice poskytuje adekvátní strukturu trestů pro tyto zločiny.²⁴³

(b) Předání do Rwandy

Co se týče předávání případů do Rwandy, zdá se být rozhodování předávacích senátů o otázce, zda předat či nepředat případ,

241 Tamtéž, para 7.

242 Prokurátor v. Laurent Bucyibaruta, ICTR-2005-85-I, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 8. července 2005, para 8.

243 Tamtéž, para 12 a 13.

poněkud komplikovanější, a to s ohledem na množství teoretických i praktických otázek zvažovaných a zodpovídaných předávacím senátem v těchto rozhodnutích.

Prvním případem, kdy bylo rozhodnuto o jeho předání do Rwandy, byl případ Jean Uwinkindi a lze ho označit za jakýsi precedent v tomto ohledu. Navázala na něj další čtyři rozhodnutí.

V rámci otázky "dostatečné jurisdikce" Rwandy a její schopnosti stíhat případy postoupené ICTR je hned v úvodních ustanoveních výše uvedeného rozhodnutí předávacího senátu uvedeno, že rwandský trestní zákon zahrnuje jak trestní odpovědnost (hlavního) pachatele tak spolupachatele. Předávací senát považoval vymezení tohoto způsobu trestní odpovědnosti za adekvátní k pokrytí zločinů obžalovaných, jak jsou vyjmenovány v obžalobě. Ve většině případů totiž obžalovaní páchali zločiny spolu s jinými pachateli.²⁴⁴

Předávací senát se musel vypořádat dále s otázkou časové jurisdikce, a to v rámci ujištění, že v případě postoupení případů do Rwandy nebudou obžalovaní stíháni za jiné zločiny, než ty, které spáchaly mezi 1. lednem 1994 a 31. prosincem 1994.²⁴⁵ Speciální zákon přijatý Rwandou za účelem převzetí případů postoupených od tribunálu (tzv. předávací zákon) pověřuje Vrchní soud a Nejvyšší soud Rwandy, aby se zabývaly případy postoupenými do Rwandy a aby vykonávaly jurisdikci nad zločiny shodnými s těmi definovanými ve statutu tribunálu.²⁴⁶

Při výběru nejvhodnější jurisdikce předávací senát rovněž zvažoval další faktory jako je neuložení trestu smrti, schopnost národního

244 Prokurátor v. Jean Uwinkindi, ICTR-2001-75-R11bis, Rozhodnutí o postoupení případu do Rwandy ze dne 28. června 2011, para 19.

245 Tamtéž, para 20.

246 Tamtéž, para 21.

soudu rozhodovat nezávisle a vést spravedlivý proces, stejně tak jako okolnosti týkající se ochrany svědků a možnost monitorování soudního řízení ve státě předání.

4.2.8.3.2 Spravedlivý proces a neuložení trestu smrti

Pravidlo 11 *bis* ICTR umožňuje shodně s ICTY postoupení případů pouze tehdy, pokud je předávací senát ujištěn, že "obžalovanému nebude uložen nebo na něm vykonán trest smrti."²⁴⁷

(a) Předání do Francie

Vzhledem k tomu, že (i) trest smrti byl ve Francii zrušen v roce 1981, (ii) Francie ratifikovala 13. Protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, která zakazuje trest smrti za všech okolností a (iii) článek 66-1 francouzské ústavy zakazuje odsouzení k smrti, byla i tato podmínka v posuzovaných případech splněna.²⁴⁸

Jako další podmínka pravidla 11 *bis* pro předání případu národnímu soudu je požadavek spravedlivého procesu ve státě, kam by byl případ dle tohoto pravidla předán.

²⁴⁷ Pravidlo 11 *bis* (B).

²⁴⁸ Prokurátor v. Laurent Bucyibaruta, ICTR-2005-85-I, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 8. července 2005, para 18.

Předávací senát zvažuje při posuzování spravedlivého procesu následující: - rovnost všech osob před soudem; - spravedlivé a veřejné soudní jednání před kompetentním, nezávislým a nestranným soudem založeným na základě zákona; - presumpci nevin, dokud není vina prokázána v souladu se zákonem; obžalovaný má právo být informován včas a podrobně v jazyce, kterému rozumí ohledně podstaty a důvodu obvinění; - právo obviněného na dostatečnou přípravu obhajoby a komunikace se svým obhájcem, kterého si sám vybere; - právo obviněného na včasný proces; právo obviněného být souzen ve své přítomnosti a obhajovat se pomocí obhájce, kterého si sám vybere; právo obviněného být informován o právu na právní pomoc a právo na bezplatnou právní pomoc v případě, že nemá dostatečné prostředky, aby ji sám zaplatil; právo obviněného vyslyšet svědky; právo obviněného na bezplatnou pomoc tlumočnicka, pokud nerozumí nebo nehovoří jazykem užívaným v řízení; právo obviněného nebýt nucen k výpovědi nebo doznání viny.

Francie samozřejmě tuto podmínku splňuje, neboť ratifikovala řadu mezinárodních úmluv upravujících právo na spravedlivý proces²⁴⁹ a zároveň ve své ústavě poskytuje ochranu těmto právům.

249 Evropská úmluva o ochraně lidských práv ze dne 4. listopadu 1950 (ratifikována Francií dne 3. května 1974), její článek 6 upravuje právo na spravedlivý proces:

(1) Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků, anebo v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

(2) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

(3) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

-
- a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;
 - b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;
 - c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;
 - (d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;
 - (e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19. prosince 1966 (ratifikován Francií dne 4. listopadu 1980), jeho článek 14 upravuje právo na spravedlivý proces:

1. Všechny osoby jsou si před soudem rovny. Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu. Tisk a veřejnost mohou být vyloučeny z celého řízení nebo z jeho části z důvodů morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti nebo tehdy, když si toho vyžaduje soukromý zájem stran, nebo mohou být vyloučeny v rozsahu, který je podle přísného mínění soudu nutný při zvláštních okolnostech, kdy by zveřejnění prejudikovalo zájmy spravedlnosti; avšak každý rozsudek vynesený v trestní nebo občanskoprávní věci bude zveřejněn s výjimkou případů, kdy zájem mladistvých osob vyžaduje jiný postup nebo kdy se řízení týká manželských sporů nebo opatrovnictví dětí.

2. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina. 3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má mít tyto minimální záruky:

- a) má být neprodleně a podrobně informován v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu;
- b) má mít dostatek času a možností pro přípravu své obhajoby a aby se mohl spojit s obhájcem podle své vlastní volby;
- c) má být souzen bez zbytečného odkladu;
- d) má být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, a aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě;
- e) má mu být dána možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků svědčících proti němu;
- f) má se mu dostat pomoci tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož se užívá u soudu;
- g) nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.

(b) Předání do Rwandy

Ve svých rozhodnutích ohledně předání případů do Rwandy se předávací senát v rámci zhodnocení spravedlivého procesu zabýval mimo jiné otázkou presumpce neviny a zásadou *non bis in idem*, což kupříkladu u ICTY nebylo řešeno (srov. výše).

Zásada *non bis in idem* byla předávacími senáty ICTR posuzována z důvodu specifčnosti soudního systému ve Rwandě, jehož součástí jsou tzv. Gacaca tribunály.²⁵⁰ Prokurátor odkázal na předchozí zjištění předávacích senátů v případech Kanyarukiga a Gatete, kdy bylo potvrzeno, že žádný z obžalovaných, jehož případ bude předán do Rwandy, nepodstoupí riziko dvojího nebezpečí (*double jeopardy*), tzn. že by byl souzen dvakrát ohledně stejného zločinu.²⁵¹

Jean Uwinkindi byl souzen a odsouzen v nepřítomnosti v roce 2009 dvěma Gacaca tribunály, následně bylo však toto rozhodnutí zrušeno. Soudci těchto tribunálů si nebyli vědomi toho, že ICTR

4. V trestním řízení proti mladistvým se vezme v úvahu jejich věk a skutečnost, že je žádoucí usilovat o jejich nápravu.

5. Každý, komu bylo dokázáno, že se dopustil trestného činu, má právo, aby důkazy a rozsudek byly přezkoumány vyšším soudem.

6. Jestliže bylo někomu dokázáno spáchání trestného činu a jestliže byl později tento důkaz vyvrácen nebo byl zproštěn obžaloby na základě toho, že nějaká nová skutečnost přesvědčivě ukazuje, že výrokem soudu byl porušen zákon, poskytně se tomu, kdo byl potrestán na základě takového důkazu, náhrada podle zákona, pokud se nedokáže, že včasné uvedení ve známost dříve neznámé skutečnosti nejde zcela nebo částečně na vrub této osoby.

7. Trestní stíhání nelze zahájit proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž čin skončilo pravomocným rozhodnutím soudu, jímž byl obžalovaný uznán vinným nebo jímž byl obžaloby zproštěn.

250 Gacaca tribunály jsou tradiční vesnické soudy, kdy jsou obžalovaní souzeni svými sousedy. Soud gacaca má právo uvalit trest doživotního žaláře.

251 Prokurátor v. Jean Uwinkindi, ICTR-2001-75-R11bis, Rozhodnutí o postoupení případu do Rwandy ze dne 28. června 2011, para 27.

vydal obžalobu a zatýkací rozkaz na obžalovaného. Předávací senát ve své úvaze v rámci rozhodování o předání případu do Rwandy uvedl, že nedojde k porušení zásady *non bis in idem*, pokud bude obžalovaný souzen znovu před Vrchním soudem Rwandy, bude-li tento případ do Rwandy postoupen.²⁵²

Další zvláštní otázkou k posouzení v rámci zhodnocení spravedlivého procesu ve Rwandě před rozhodnutím o předání případu byl článek 59 rwandského trestního řádu. Tento stanoví, že osoby, proti kterým má prokuratura důkaz ohledně jejich podezření ze zapojení do spáchání zločinu, nemohou být vyslýchány jako svědkové.²⁵³ Obhajoba v tomto případě namítala, že tímto nebude obžalovanému zaručeno právo na spravedlivý proces ve smyslu článku 20 Statutu ICTR. Předávací senát však shrnul, že s ohledem na článek 13 tzv. Předávacího zákona (*Transfer Law*), který garantuje právo obžalovaného vyslýchat svědky, a s ohledem na článek 25, který určuje přednost tohoto zákona před ostatními zákony, nebude v případě předání obžalovaného do Rwandy aplikován článek 59 rwandského trestního řádu.

4.2.8.3.3 Ochrana svědků

(a) Francie

V obou do Francie předávaných případech Francie ve svých vyjádřeních k návrhům prokurátora uváděla, že poskytuje za jistých

²⁵² Tamtéž, para 35.

²⁵³ Tamtéž, para 36.

okolností ochranu svědků pomocí možnosti anonymní výpovědi svědka nebo že se může za daných podmínek konat i neveřejné jednání. Předávací senát byl spokojen s těmito podmínkami a shrnul, že Francie je schopna poskytnout ochranná opatření pro svědky, pokud tomu bude potřeba.²⁵⁴

(b) Rwanda

V rozhodnutích ohledně předání případů do Rwandy předávací senát uvedl, že rwandské soudy, Vrchní soud a Nejvyšší soud rozhodli již mnoho případů týkajících se genocidy. V těchto případech vystupovalo před rwandskými soudy velké množství svědků, a to jak u případů s níže postavenými tak s vysoce postavenými civilními vůdci a vojenskými úředníky. Žádnému z těchto svědků nebylo vyhrožováno či dokonce ublíženo v souvislosti s jeho svědeckou výpovědí.²⁵⁵

Navíc článek 13 a 14 transferového zákona obsahuje ustanovení o imunitě svědků, kteří přijedou ze zahraničí do Rwandy svědčit v případech předaných ICTR a také zahrnují ujištění, že žádná osoba nebude trestně odpovědná za svou výpověď nebo činy uskutečněné v průběhu procesu, samozřejmě s výjimkou trestného činu pohrdání soudem a křivého svědectví.

254 Prokurátor v. Laurent Bucyibaruta, ICTR-2005-85-I, Rozhodnutí o postoupení případu do Francie podle pravidla 11 *bis*, 8. července 2005, para 25-28; Prokurátor v. Wenceslas MUNYESHYAKA, ICTR-05-87-I, Rozhodnutí o postoupení případu do Francie podle pravidla 11 *bis*, 20. listopadu 2007, para 25-28.

255 Prokurátor v. Jean Uwinkindi, ICTR-2001-75-R11bis, Rozhodnutí o postoupení případu do Rwandy ze dne 28. června 2011, para 64.

4.2.8.3.4 Monitorování soudního řízení

(a) Francie

Dle pravidla 11 *bis* (D) může prokurátor poslat pozorovatele do státu předání případu, aby zde monitorovali soudní řízení. Francie poznamenala, že obecně se koná veřejné řízení a v konkrétních případech lze nařídit i neveřejné (viz. výše), nicméně nevidí problém v tom, aby byli vysláni pozorovatelé za účelem monitorování předaných případů, resp. probíhajících procesů.²⁵⁶ Na základě těchto zjištění tedy soudní senát nařídil předat oba posuzované případy do Francie k dalšímu řízení.

(b) Rwanda

Prokurátor v případě Uwinkindi k podpoře své argumentace ohledně požadavku na předání tohoto případu do Rwandy uvedl, že mechanismus monitorování poskytuje dodatečné zajištění

²⁵⁶ Prokurátor v. Laurent Bucyibaruta, ICTR-2005-85-I, Rozhodnutí o postoupení případu do Francie podle pravidla 11 *bis*, 8. července 2005, para 29-30; Prokurátor v. Wenceslas MUNYESHYAKA, ICTR-05-87-I, Rozhodnutí o postoupení případu do Francie podle pravidla 11 *bis*, 20. listopadu 2007, para 29-30.

spravedlivého procesu obžalovaného ve Rwandě, pokud by byl jeho případ předán.²⁵⁷

V rozhodnutí o předání případu Uwinkindi však předávací senát uvedl, že si je vědom toho, že neexistuje žádné ustanovení v tzv. předávacím zákoně, které by dovolilo monitorování případů jednotlivci nebo orgány jmenovanými tajemníkem ICTR. Bere však na vědomí, že pravidlo 11 *bis* bylo novelizováno v tomto smyslu, tedy že umožňuje předávacímu senátu požadovat po tajemníkovi, aby vyslal pozorovatele k monitorování procesu ve státě předání. Předávací senát je dále toho názoru, že jmenovaný pozorovatel bude podávat zprávy předsedovi tribunálu prostřednictvím tajemníka, pokud dojde ve státě předání k porušení práva na spravedlivý proces.²⁵⁸

Podle článku 6(4) statutu reziduálního mechanismu bude mechanismus monitorovat případy předané národním soudům ICTY a ICTR za pomoci mezinárodních a regionálních organizací a orgánů.²⁵⁹

V rozhodnutí o předání případu Uwinkindi do Rwandy předávací senát uvedl požadavek na Africkou komisi pro lidská práva, aby monitorovala tento případ a podávala zprávy předsedovi tribunálu prostřednictvím tajemníka a aby Rwanda poskytla komisi veškerou součinnost a přístup k soudním řízením, dokumentům, záznamů včetně detenčního zařízení, kde bude obžalovaný umístěn, a to na celém území Rwandy.²⁶⁰

257 Prokurátor v. Jean Uwinkindi, ICTR-2001-75-R11bis, Rozhodnutí o postoupení případu do Rwandy ze dne 28. června 2011, str.51, para 197.

258 Tamtéž, str. 55, para 214.

259 Tamtéž, str. 55, para 215.

260 Tamtéž, str. 57-58.

4.2.8.3.5 Závěr

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že proces předání případů národním soudům, jak je předpokládán pravidlem 11 *bis* pravidel řízení a dokazování ICTR, je opět velice složitou procedurou, kdy je posuzováno velké množství kritérií plynoucích zejména ze specifčnosti národní právní úpravy ve Rwandě a související s povinností dodržení zásad spravedlivého procesu a ve srovnání se stejným procesem u ICTY se jedná o proces mladší (první případ byl předán až v roce 2011) a dle mého názoru výrazně flexibilnější, neboť se neposuzuje závažnost zločinů a seniorita obžalovaných.

Ztotožňuji se s postupem ICTR, resp. jeho prokurátorem a předávacím, resp. odvolacím senátem, kdy byly dle mého názoru zatím předány všechny případy splňující daná kritéria dle pravidla 11 *bis* a velice pozitivně hodnotím zejména předání případů uprchlých zločinců do Rwandy. Na rozdíl od ICTY, kde předání uprchlých zločinců nebylo vůbec zvažováno. Těmito rozhodnutími jistě tribunál splnil velký kus strategie dokončení, neboť tribunálu odlehčil v případných dalších řízeních.

4.3 Reziduální mechanismus

Rada bezpečnosti OSN přijala dne 22. prosince 2010 rezoluci č. 1966 (dále jen "**rezoluce 1966**")²⁶¹, na základě které byl zřízen tzv. reziduální mechanismus (*Residual mechanism*), nový orgán *ad hoc*, který má být jakýmsi nástupcem ICTY a ICTR.

V této rezoluci se RB OSN odvolávala na důvody a účel, pro něž byly oba tribunály zřízeny, tedy že se jedná o *ad hoc* instituce, které mají přispět k obnovení a udržení míru v postižené oblasti a že všechny osoby obžalované těmito tribunály mají být podrobeny spravedlnosti.

Dále se odvolala na prohlášení předsedy RB OSN ze dne 19. prosince 2008²⁶² a zdůraznila potřebu zřízení jakéhosi *ad hoc* mechanismu, který by vykonával několik základních funkcí tribunálu, včetně procesů s osobami na útěku, které patří mezi nejvýše postavené vůdce podezřelé ze spáchání zločinů, které spadají do jurisdikce tribunálů, a to po „uzavření“ tribunálů.

Předseda Rady bezpečnosti OSN v tomto prohlášení uvedl, že Rada bezpečnosti OSN si je vědoma potřeby zřízení takového mechanismu, který by převzal nejdůležitější funkce tribunálů, měl by mít malou a efektivní strukturu a měl by být dočasný. Jeho funkce a velikost by se měla s postupem času snižovat, stejně tak, jak se

261 S/RES/1966(2010).

262 (S/PRST/2008/47).

bude snižovat počet případů. Náklady tohoto mechanismu by byly náklady OSN, a to v souladu s čl. 17 Charty OSN.²⁶³

V návaznosti na toto prohlášení byl tedy nakonec samotný mechanismus zřízen, a to jak se předpokládalo, na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN, kdy Rada bezpečnosti OSN jednala na základě Kapitoly VII Charty OSN, tedy stejně jako při založení obou tribunálů (srov. výše).

Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály (*International Residual Mechanism for Criminal Tribunals*) má dvě oddělení, která začnou fungovat 1. července 2012 (pro ICTR) a 1. července 2013 (pro ICTY).

Rada bezpečnosti OSN se zavázala přijmout statut mechanismu, který je přílohou č. 1 této rezoluce, do 1. července 2012.²⁶⁴ Zároveň Rada bezpečnosti požadovala, aby ICTR a ICTY ukončily zbytek své práce nejpozději do 31. prosince 2014 a aby zahájily ukončení činnosti a zajistily hladký přechod na reziduální mechanismus.²⁶⁵ Dle rezoluce by měl reziduální mechanismus pokračovat v jurisdikci, právech a povinnostech a základních funkcích obou tribunálů a rovněž veškeré mezinárodní smlouvy uzavřené OSN ve vztahu k ICTY a ICTR, které jsou stále v platnosti, by měly být nadále v platnosti ve vztahu k reziduálnímu mechanismu.²⁶⁶ Přílohou č. 2 rezoluce jsou tzv. Přejídná opatření (Transitional Arrangements).

263 Článek 17 Charty OSN: 1. Valné shromáždění projednává a schvaluje rozpočet Organizace. 2. Náklady Organizace nesou členové podle rozvrhu, jak jej určí Valné shromáždění. 3. Valné shromáždění projednává a schvaluje všechny finanční a rozpočtové dohody s odbornými organizacemi zmíněnými v článku 57 a zkoumá správní rozpočty takových odborných organizací tak, aby jim mohla dávat doporučení.

264 Rezoluce 1966(2010), para 1.

265 Tamtéž, para 3.

266 Tamtéž, para 4.

Rezoluce předpokládá, že reziduální mechanismus by měl v počáteční fázi fungovat čtyři roky od data zahájení své činnosti, tedy čtyři roky od 1. července 2012, resp. 1. července 2013. Mechanismus by měl shrnout výsledky své práce na konci této první fáze a poté vždy jednou za dva roky, přičemž by měl fungovat vždy další dva roky, pokud Rada bezpečnosti OSN nerozhodne jinak.²⁶⁷

Statut reziduálního mechanismu zakládá dvě oddělení (*Branches*). Jedno bude vykonávat funkce převzaté po ICTR a bude mít sídlo v Arushe, Tanzania. Začne fungovat 1. července 2012. Druhé oddělení mechanismu bude sídlit v Haagu a bude vykonávat funkce odvozené od ICTY. Začne fungovat 1. července 2013.²⁶⁸ V počáteční fázi se bude práce reziduálního mechanismu překrývat s prací ICTY, který bude ukončovat svou činnost s ohledem na probíhající případy.

Základní struktura reziduálního mechanismu je podobná oběma tribunálům, každé z oddělení bude mít svůj soudní senát, avšak odvolací senát, prokurátor a kancelář budou společné. Celkem 25 soudců, kteří budou vedení ve zvláštním seznamu, budou voleni Valným shromážděním OSN ze seznamu předloženém Radou bezpečnosti na dobu čtyř let. Prokurátor bude jmenován Radou bezpečnosti na základě návrhu generálního tajemníka na dobu čtyř let. Je předpokládáno, že v pohotovostním režimu bude mít mechanismus pouze 35 stálých zaměstnanců a v případě aktivace po zadržení jednoho z obviněných až 135.²⁶⁹

Ve své rezoluci Rada Bezpečnosti uvádí, že jednou z funkcí reziduálního mechanismu by mělo být vyšetřování zadržených osob

267 Tamtéž, para 17.

268 Článek 3 Statutu reziduálního mechanismu.

269 Válek, P.: Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály: nový soud v "pohotovostním" režimu, *Mezinárodní politika* 4/2011, str. 21.

po 1. červenci 2012. Se zadržením dvou zbývajících prchajících zločinců, Ratka Mladiće and Gorana Hadžiće, v roce 2011, bude však proces s těmito zbývajícími uprchlími dokončen ICTY a nikoli v rámci reziduálního mechanismu. Tímto tedy uvedená funkce mechanismu s ohledem na ICTY odpadla.

4.3.1 Důvody vzniku reziduálního mechanismu

Hlavním důvodem pro vznik reziduálního mechanismu je skutečnost, že v době, kdy se uzavřou budovy ICTY a ICTR, nebudou ještě s největší pravděpodobností dopadeni všichni uprchlí zločinci a hrozilo by, že se již nikdy nebudou ze svých činů před žádným soudem zodpovídat, což by bylo zcela nepřijatelné pro mezinárodní společnosti z hlediska boje proti beztrestnosti. Reziduální mechanismus tak řeší tento problém, kdy bude existovat v tzv. pohotovostním režimu (*standby*) a bude moci být aktivován, pokud bude potřeba. Reziduální mechanismus je potřebný rovněž k rozhodování otázek souvisejících s výkonem trestu odsouzených osob, například k prominutí nebo zmírnění trestů. Dále bude zodpovědný za rozsáhlé archivy obou tribunálů, jejichž hodnota nespočívá jen v utajovaných informacích, ale rovněž v tom, že představují jedinečný zdroj informací o konfliktu na Balkáně, respektive o rwandské genocidě.²⁷⁰

270 Válek, P.: Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály: nový soud v "pohotovostním" režimu, *Mezinárodní politika* 4/2011, str. 20.

4.3.2 ICTY a přechod na reziduální mechanismus

Tribunál provede a ukončí všechna odvolací řízení, ve kterých bude podáno odvolání proti rozhodnutí v prvním stupni před začátkem fungování reziduálního mechanismu. Pokud bude odvolání podáno po 1. červenci 2013, odvolání budou řešena již v rámci reziduálního mechanismu. Předpoklady z poloviny roku 2011 vycházely z toho, že v rámci reziduálního mechanismu se bude jednat o odvolání v případech Radovan Karadžić, Ratko Mladić and Goran Hadžić.²⁷¹

Obnovy řízení v případě obžalovaných ICTY nařízené odvolacím senátem ICTY 6 měsíců nebo méně před 1. červencem 2013, nebo obnovy řízení nařízené odvolacím senátem reziduálního mechanismu, budou provedeny již mechanismem.

Reziduální mechanismus bude mít pravomoc k provádění vyšetřování, řízení v prvním a druhém stupni v případech pohrdání soudem a křivého svědectví spáchaných v průběhu řízení před reziduálním mechanismem nebo před ICTY. Řízení pro pohrdání soudem, u kterých byla obžaloba potvrzena ICTY před 1. červencem 2013, budou vyřízena v rámci ICTY.

Pokud se objeví nová skutečnost, která nebyla známa v době řízení v prvním nebo druhém stupni a většina senátu uzná, že tato skutečnost, pokud by byla prokázána, by měla rozhodující vliv při dosažení rozhodnutí, může být závěrečný rozsudek přezkoumán.²⁷²

Reziduální mechanismus bude mít rovněž pravomoc k přezkoumání řízení předcházejících jeho vlastní rozsudky a bude moci

271 <http://www.icty.org/sid/10874>.

272 Tamtéž.

přezkoumávat i řízení ICTY, kde byla žádost o přezkoumání podána nejdříve 1. července 2013.

Kontinuita úkolů vztahujících se k ochraně obětí a svědků zůstává i nadále klíčová. Od 1. července 2013 převezme reziduální mechanismus tyto úkoly u případů vedených před ním samotným stejně tak jako u již skončených případů před ICTY i reziduálním mechanismem. ICTY zůstane zodpovědný za ochranu obětí a svědků u případů, které před ním stále probíhají.

Osoby odsouzené ICTY si neodpykávají svůj trest ve vazebním zařízení ICTY, neboť toto není věznice, ale ve vězení jedné ze zemí, která podepsala dohodu o výkonu rozhodnutí. Od 1. července 2013 bude mít mechanismus pravomoc k výběru států výkonu trestu, a to i pro osoby odsouzené v té době ještě ICTY. Předseda reziduálního mechanismu bude mít po tomto datu pravomoc dohlížet na výkon trestů a rozhodovat o požadavcích na prominutí a zmírnění trestu, včetně případů, kdy již osoby svůj trest vykonávají, tedy bude mít stejnou roli jako předseda tribunálu.

Vzhledem k tomu, že tribunál ukončuje svou činnost, vzrůstá počet odpovídajících obvinění před lokálními soudy v bývalé Jugoslávii. Následkem toho se zvyšuje i počet žádostí o pomoc od soudů, prokurátorů a obhájců v regionu.²⁷³

Od 1. července 2013 bude reziduální mechanismus odpovídat na žádosti o pomoc od národních orgánů (nejen z území bývalé Jugoslávie) ve vztahu k národním vyšetřováním, trestním stíháním nebo trestním řízením proti osobám odpovědným za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva v bývalé Jugoslávii. Tato funkce sestává z poskytnutí pomoci národním soudům, před

²⁷³ Tamtéž.

kterými probíhají související řízení, což zahrnuje předání spisů, odpovědi na požadavky ohledně důkazů, změnu nebo zrušení opatření k ochraně svědků a odpovídání na požadavky k výsledku zadržených osob.

Mechanismus bude také odpovědný za ochranu a řízení archivů ICTY a za usnadnění přístupu k nim. Budou umístěny v haagském oddělení reziduálního mechanismu. Mechanismus bude mít stálého předsedu, prokurátora a tajemníka, společné pro oba senáty (*branches*).

Rozpis 25 nezávislých soudců bude zahrnovat oba senáty reziduálního mechanismu, jak pro ICTR, tak pro ICTY. Při volbě soudců musí být obzvlášť brán zřetel na jejich předchozí praxi soudců ICTY nebo ICTR. Soudci přijedou do Haagu pouze, pokud to bude nezbytné, a to na žádost předsedy reziduálního mechanismu. Soudci budou vykonávat své funkce dálkově, a to do té míry, jak jen to bude možné a jak bude o tomto rozhodnuto předsedou.

Úřad prokurátora a tajemníka bude mít vysoce kvalifikovaný personál, nejlépe složený z osob, které již dříve pracovaly u ICTY nebo ICTR, aby tyto byly schopny rychle zaučit případné nové zaměstnance.

Za účelem ukončení činnosti tribunálu a hladkého přechodu na reziduální mechanismus se uskutečňuje mnoho úkolů. Níže uvádím ty nejdůležitější z nich:

4.3.1.1 Předání funkcí reziduálnímu mechanismu

Tribunál zřídil tzv. řídicí komisi reziduálního mechanismu (*Residual Mechanism Steering Committee*), aby vytypovala oblasti, ve kterých je třeba předat funkce tribunálu reziduálního mechanismu, a to v koordinaci s ICTR, Úřadem sekretariátu pro právní záležitosti (*Office of Legal Affairs of the Secretariat*), oddělením pro řízení archivů a dokumentace (*Archives and Records Management Section*) a neformální pracovní skupinou mezinárodních tribunálů Rady bezpečnosti (*Informal Working Group on International Tribunals of the Security Council*).²⁷⁴

Při plánování provozu reziduálního mechanismu a přechodu funkcí na něj z ICTY a ICTR bylo zvažováno velké množství faktorů, a to zejména dlouhodobé institucionální zájmy reziduálního mechanismu, finanční dopady a potřeby zajištění kontinuální podpory a asistence tribunálům, které ukončují svou činnost.

Prvním předáním funkcí tribunálu reziduálnímu mechanismu bude předání správy záznamů a archivů dne 1. července 2012, kdy zároveň tribunál zruší svou jednotku pro správu a řízení archivů a záznamů a tím dojde rovněž ke snížení stavu příslušných zaměstnanců v této jednotce.²⁷⁵

²⁷⁴ Zpráva o strategii dokončení ICTY; S/2011/716 ze dne 11. listopadu 2011; str. 16, para 64.

²⁷⁵ Zpráva o strategii dokončení ICTY; S/2012/354 ze dne 23. května 2012, str. 15, para 68.

4.3.1.2 Pravidla řízení a dokazování

Ve spolupráci s Úřadem pro právní záležitosti dokončily tribunály rozsáhlý projekt týkající se přípravy návrhu pravidel řízení a dokazování pro reziduální mechanismus. První fáze tohoto projektu představovala přípravu návrhu pravidel. Ve druhé fázi probíhaly připomínky soudců, vyšetřovatelů, tajemníků a sdružení obhájců praktikujících před ICTY (*Associations of Defence Counsel*)²⁷⁶ obou tribunálů; tyto připomínky byly potom zvažovány při přípravě druhého návrhu pravidel. V průběhu třetí fáze předsedové tribunálů odsouhlasili návrh a následně jej postoupili 22. července 2011 Úřadu pro právní záležitosti. Poslední návrh pravidel byl předložen Úřadu pro právní záležitosti v dubnu 2012.²⁷⁷

4.3.1.3 Revize smluv

Tribunál již ukončil revizi všech smluv se státy a mezinárodními orgány, aby se určilo, zda mají zůstat v platnosti po začátku fungování reziduálního mechanismu a pokud je to potřebné, zda potřebují být dodatkovány, aby byly v souladu se specifickými požadavky reziduálního mechanismu.²⁷⁸

276 Pozn. v dokumentu Zpráva o strategii dokončení ICTY, S/2012/ 354 ze dne 23. května 2012, str. 12, para 72 se pravděpodobně chybně objevuje název *Associations of Defence Council*.

277 Zpráva o strategii dokončení ICTY, S/2012/354 ze dne 23. května 2012, str. 16, para 72 tamtéž.

278 Tamtéž, str. 17, para 83.

4.3.1.4 Informační centra

Po uskutečnění mise předsedy senátů (*Head of Chambers*) v říjnu 2009 do oblasti bývalé Jugoslávie vytvořil předseda ICTY neformální konzultační pracovní skupinu ke zřízení informačních center v regionu bývalé Jugoslávie. Tato informační centra by měla být složena ze zástupců vlád v regionu, aby bylo umožněno národním orgánům lépe určit, zda považují zřízení informačních center na svém území za potřebné a pokud ano, vyvinout vizi pro taková centra, která by byla vypracovaná prostřednictvím konzultací s osobní společností v regionu.

Zástupci rozvojového programu OSN (*United Nations Development Programme*) a výzkumného institutu OSN pro meziregionální zločin a výzkum justice (*United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute*) byli pozváni k účasti v pracovní skupině jako pozorovatelé. V září 2010 na prvním setkání pracovní skupiny ve Slovinsku (Brdo) byly stanoveny konkrétní kroky, aby mohlo být dosaženo účelu projektu. Tribunál poté rozeslal návrh projektu na zřízení center členům pracovní skupiny a pozorovatelům k připomínce a dokončil konzultace ohledně návrhu s nevládními organizacemi v regionu. V červnu 2011 pořádala vláda Švýcarska workshop v regionu pro členy pracovní skupiny a pozorovatele, kdy shromáždila experty z různých zemí, kteří pracují v oblasti archivů a lidských práv, aby sdíleli své zkušenosti. V průběhu workshopu poskytovali členové Programu aktivní pomoci tribunálu (*Tribunal's Outreach Programme*) pracovní skupině zpětnou vazbu a názor nevládních organizací.

Na základě diskuzí ve workshopu bylo rozhodnuto, že nejvíce konstruktivní cestou pro tribunál kupředu by bylo pracovat vzájemně s každým zainteresovaným státem na sestavení návrhu projektu ušitého na míru pro tento stát. Jakmile se takovéto dvojstranné diskuze uskutční, svolá se meeting pracovní skupiny, aby se prodiskutoval návrh projektu. Chorvatsko již vyslovilo souhlas se založením informačního centra a diskuze s dalšími relevantními státy nadále probíhají.²⁷⁹

4.3.3 ICTR a přechod na reziduální mechanismus

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu spolupracoval úzce s ICTY za koordinace Úřadu pro právní záležitosti sekretariátu OSN, aby implementoval rezoluci 1966, která zřizuje mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály a požaduje po generálním tajemníkovi, aby učinil všechna nezbytná politická opatření pro začátek fungování mechanismu.²⁸⁰

ICTR pokračoval ve své práci na doporučeních obsažených v posledním odstavci zprávy generálního tajemníka ohledně administrativních a rozpočtových aspektů pro možná umístění archivů ICTY a ICTR a sídle reziduálního mechanismu pro tribunály ze dne 21. května 2009.²⁸¹

Se začátkem fungování oddělení v Arushe dne 1. července 2012 začne reziduální mechanismus vykonávat zbývající funkce tribunálu podle rezoluce 1966, statutu a přechodných ustanovení.

²⁷⁹ Tamtéž, str. 17-18, para 84.

²⁸⁰ Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2011/731 ze dne 16. listopadu 2011, str. 18, para 77.

²⁸¹ S/2009/258.

Ve spolupráci s Úřadem pro právní záležitosti dokončily tribunály rozsáhlý projekt týkající se přípravy návrhu pravidel řízení a dokazování pro reziduální mechanismus. První fáze tohoto projektu představovala přípravu prvního návrhu pravidel. Ve druhé fázi probíhaly připomínky soudců, vyšetřovatelů, tajemníků a sdružení obhájců praktikujících před ICTY (*Associations of Defence Counsel*) obou tribunálů; tyto připomínky byly potom zvažovány při přípravě druhého návrhu pravidel. V průběhu třetí fáze předsedové tribunálů odsouhlasili návrh a následně jej postoupili 22. července 2011 Úřadu pro právní záležitosti. Poslední návrh pravidel byl předložen Úřadu pro právní záležitosti v dubnu 2012.

Stejně tak jako u ICTY dochází dále ke komplexní kontrole existujících smluv podepsaných ICTR, aby mohlo být určeno, které z nich mohou nadále zůstat v platnosti pro reziduální mechanismus a, zda k nim bude třeba vyhotovit dodatky, aby vyhovovaly požadavkům specifickým pro fungování reziduálního mechanismu.²⁸²

Za účelem asistence koordinovaného přesunu zabezpečení ochrany svědků a obětí na reziduální mechanismus a v souladu s paragrafem 259 (l) (ii) zprávy generálního tajemníka OSN z 21. května 2009²⁸³ ICTR zvažoval cesty k revizi nařízení ohledně ochrany svědků, a to s tím, že by měla být zrušena nebo změněna ta, která již nejsou potřeba.

V souladu s výše uvedenou úvahou soudní senát ICTR vydal několik nařízení na zrušení ochranných opatření pro svědky, kteří již zemřeli

282 Tamtéž, str. 20, para 86.

283 S/2009/258.

a nemají další členy rodiny, pro které by mohla být ochranná opatření rovněž požadována.²⁸⁴

Tajemník však zůstává nadále odpovědný prostřednictvím svého oddělení pro podporu svědků a obětí (*Witness and Victims Support Section*) za přijetí dalších požadavků pro revizi ochranných opatření pro svědky spadající pod identifikované kategorie v rámci jeho funkcí a rovněž tak v rámci funkcí oddělení pro zahraniční dožádání kanceláře prokurátora (*Foreign Request Unit of the Office of the Prosecutor*).²⁸⁵

ICTR a ICTY pokračovaly rovněž v plánování přesunu funkcí řízení archivů na mechanismus. Jednání pracovní skupiny strategie spojených archivů se konalo v Arushe od 27 do 29. září 2011, jehož výsledkem byla celá řada odsouhlasených principů a jednání mezi tribunály. Jednání úspěšně navázalo na základy položené na předchozím jednání pracovní skupiny v únoru 2011. Zároveň stanovilo konkrétní dodatečná opatření k zajištění přípravy hladkého a včasného přesunu řízení archivů tribunálů na reziduální mechanismus.²⁸⁶

Setkání pracovní skupiny se taktéž mimo jiné zaměřilo na strategii pro přesun záznamů tribunálů do reziduálního mechanismu: zatímco rezoluce 1966 svěřuje řízení archivů reziduálnímu mechanismu, závazek k identifikaci a přípravě záznamů k archivaci je v rukou tribunálů.²⁸⁷

Tribunály pokračovaly v průběhu roku 2011 na společné práci při finalizaci bulletinu Generálního tajemníka OSN o citlivosti informací,

284 Tamtéž, str. 20, para 89.

285 Tamtéž, str. 20, para 89.

286 Tamtéž, str. 20, para 90.

287 Tamtéž, str. 21, para 91.

klasifikaci, zacházení a přístupu k záznamům tribunálů a reziduálního mechanismu (*Secretary-General's bulletin on information sensitivity, classification, handling and access for the records of the Tribunals and the Mechanism*). ICTR a ICTY zrevidovaly strategie v souladu se zpětnou vazbou získanou od Oddělení pro řízení archivů a záznamů a předložily zrevidovanou verzi Úřadu pro právní záležitosti ke zvážení. Buletin byl dokončen v dubnu 2012 a byl předložen pracovní skupině Rady bezpečnosti OSN a právnímu oddělení Úřadu pro právní záležitosti (*General Legal Division of the Office of Legal Affairs*) ke konzultaci.²⁸⁸

4.3.2.1 Soudce Meron a pan Jallow jmenování předsedou a prokurátorem reziduálního mechanismu pro trestní tribunály²⁸⁹

Generální tajemník OSN pan Ban Ki-moon jmenoval soudce Theodora Merona ze Spojených států předsedou reziduálního mechanismu a Rada bezpečnosti OSN jmenovala pana Hassana Bubacara Jallowa z Gambie prokurátorem reziduálního mechanismu. Obě jmenování jsou účinná od 1. března 2012 a jsou na dobu čtyř let.

Soudce Meron bude pokračovat ve funkci předsedy ICTY současně v době, co bude předsedou reziduálního mechanismu.

Jmenování pana Jallowa Radou bezpečnosti OSN bylo učiněno na základě nominace generálního tajemníka OSN. Pan Jallow bude pokračovat ve výkonu funkce prokurátora ICTR.

²⁸⁸ Zpráva o strategii dokončení ICTR; S/2012/349 ze dne 22. května 2012, str. 20, para 91.

²⁸⁹ ICTR/INFO-9-2-703.EN Mar 1, 2012.

Soudce Meron a pan Jallow jsou mimořádně kvalifikovaní pro pozice předsedy a prokurátora reziduálního mechanismu. Generální tajemník má za to, že reziduální mechanismus bude nesmírně profitovat z jejich rozsáhlých zkušeností, výjimečných vedoucích dovedností a hluboké oddanosti mezinárodní trestní spravedlnosti. S názorem generálního tajemníka OSN se ztotožňuji, neboť se domnívám, že právě oba výše jmenovaní pánové dokáží dovést tribunály, resp. reziduální mechanismus do zdárného konce a využijí své dlouholeté zkušenosti a postřehy z pole mezinárodního trestního soudnictví.

4.3.4 Závěr

Mohlo by se zdát, že zřízení tzv. reziduálního mechanismu se týká jen otázky dalšího procesu s případy před ICTY, resp. ICTR, kdy reziduální mechanismus bude po datech zahájení své činnosti od 1. července 2012, resp. 2013 a za podmínek stanovených v rezoluci 1966 a ve svém statutu a pravidlech řízení a dokazování v těchto případech pokračovat. Otázka přechodu funkcí tribunálů na reziduální mechanismus se však týká v nemalém rozsahu rovněž přesunu archivů a veškeré dokumentace a zajištění ochrany dat a dokumentů nashromážděných tribunály a jedná se tedy o složitý proces.

Zřízení reziduálního mechanismu mi připomíná situaci z roku 2004, kdy RB OSN vydala rezoluci, ve které se plánovalo ukončení činnosti tribunálů do konce roku 2010 a následně vyšla první strategie dokončení ICTY. Jak bylo výše uvedeno, ani jedno z těchto dat se však nepodařilo tribunálům splnit a jejich činnost se nadále protahovala, a to zejména s ohledem na uprchlé zločince.

Vydání rezolucí, které vyzývají k ukončení činnosti v určitém časovém období, jistě působí na „psychiku“ obou tribunálů a tyto se všemi možnými způsoby snaží ke splnění předsevzatého úkolu. Výše uvedená opatření přijatá oběma tribunály dokazují, že se tribunály opravdu snažily najít nejrychlejší cestu k ukončení jejich činnosti, i když data stanovená rezolucí 1504 resp. 1534 se jim nepodařilo dosáhnout.

Dle mého názoru však na druhou stranu nedodržení stanovených termínů tribunály s odstupem času vypadá, že v obou případech nedošlo nikdy ke splnění žádného termínu a objevují se pochybnosti o významu rezolucí Rady bezpečnosti OSN.

Rada bezpečnosti OSN si při vydávání výše uvedených rezolucí měla být vědoma obtížnosti a do jisté míry i nesplnitelnosti stanovených termínů, a to zejména s ohledem na uprchlé zločince a nemožnosti řízení před tribunály v jejich nepřítomnosti a tedy současné nemožnosti dokončení řízení v prvním stupni ve stanovených termínech.

I když ve svých rezolucích vybízela státy ke spolupráci při dopadení uprchlých zločinců, nestanovila žádný mechanismus k zajištění případných důkazů pro následný proces, pokud by se tyto zločince podařilo dopadnout. Toto muselo počkat až do roku 2009²⁹⁰, kdy bylo zavedeno nové pravidlo 71 *bis* do pravidel řízení a dokazování ICTR. Co se týče ICTY, přiblížení se k ukončení jeho činnosti napomohlo dopadení dvou zbývajících uprchlých zločinců.

Reziduální mechanismus je dle mého názoru jakýmsi nástupcem obou tribunálů, kdy převezme jejich funkce a bude mít dvě oddělení,

290 22. plenární zasedání, ICTR/INFO-9-2-615.EN; 2. října 2009;
<http://www.unictr.org/tabid/155/Default.aspx?ID=1004>

a to pro ICTY a ICTR. Lze jej tedy považovat za zmenšený model obou tribunálů. Co se týče samotných procesů, je třeba shrnout, že tribunál provede a ukončí všechna odvolací řízení, ve kterých bude podáno odvolání proti rozhodnutí v prvním stupni před začátkem fungování reziduálního mechanismu. Pokud bude odvolání podáno po 1. červenci 2013, odvolání budou řešena již v rámci reziduálního mechanismu. Lze tedy předpokládat, že v rámci reziduálního mechanismu se bude jednat o odvolání v případech Radovan Karadžić, Ratko Mladić and Goran Hadžić.

Obnovy řízení v případě obžalovaných ICTY nařízené odvolacím senátem ICTY 6 měsíců nebo méně před 1. červencem 2013, nebo obnovy řízení nařízené odvolacím senátem reziduálního mechanismu, budou provedeny již reziduálním mechanismem.

4.4 Řízení proti uprchlému

Při studiu problematiky faktorů ovlivňujících ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc* jsem si položila mimo jiné otázku, zda by mělo vliv na rychlost procesu ukončení činnosti obou *ad hoc* tribunálů, kdyby v jejich pravidlech řízení a dokazování byla zakotvena možnost stíhání zločinců, kteří se vyhýbají řízení před těmito tribunály útekem do zahraničí anebo se "pouze" skrývají ve státě svého trvalého či obvyklého bydliště. Dalo by se říci taková obdoba institutu "řízení proti uprchlému" dle českého trestního řádu.

Jedním z hlavních problémů při cestě k ukončení činnosti obou tribunálů totiž byli a jsou skrývajících se zločinci, které se po dlouhá léta nedařilo dopadnout a kvůli kterým se neustále prodlužovala data ukončení činnosti obou soudů. Předseda tribunálu ICTY Theodor Meron se nechal v červnu roku 2005 slyšet, že ICTY neukončí svou činnost, dokud na lavici obžalovaných neusednou Karadžić a Mladić.²⁹¹

Vzhledem k tomu, že k dopadení obou výše zmiňovaných došlo až v minulém roce a vzhledem k tomu, že ICTR registruje stále devět zločinců vyhýbajících se spravedlnosti, lze očekávat, že činnost tribunálů, resp. jejich reziduálního mechanismu jen tak neskončí. Je však otázkou, zda by možnost stíhat uprchlé tribunálům pomohla k dřívějšímu ukončení jejich činnosti nebo naopak ne a zda by i přesto došlo ke zřízení tzv. reziduálního či obdobného mechanismu, který by převzal funkce tribunálů.

²⁹¹ ICTY chce fungovat i po ukončení mandátu, BBC (2005).

4.4.1 Krátký exkurz do řízení dle českého trestního řádu

Dle českého trestního řádu lze řízení proti uprchlému konat proti tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá (§ 302 odst. 1 TŘ).

Toto ustanovení tedy umožňuje vést trestní řízení v nepřítomnosti obviněného, kterého nelze postavit před soud, který ani nebyl vyslechnut v žádném stadiu trestního řízení, ani mu nebylo osobně sděleno obvinění z trestného činu, protože se trestnímu stíhání vyhýbá, a to ať již pobytem v cizině, nebo tím, že se skrývá.

Řízení proti uprchlému je možné konat jen proti obviněnému, jehož totožnost je známa, a to proto, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou. Řízení proti uprchlému se koná i v případě, kdy se uprchlá osoba vyhýbá kontaktu s orgány činnými v trestním řízení, a proto se nemohla dozvědět o zahájení trestního stíhání.

Vzhledem k výše uvedenému se tedy v řízení proti uprchlému zahajuje trestní stíhání doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného obhájci, kterého mu je třeba ustanovit (§ 303 odst. 1 TŘ), pokud mu nebyl zvolen (§ 37 odst. 1 TŘ).

Samotný pobyt pachatele v cizině však není důvodem pro řízení proti uprchlému, neboť musí být zjištěn jeho motiv, kterým je snaha uprchnout nebo vyhnout se trestnímu stíhání. Pro vyhýbání se v tomto smyslu není rozhodné, zda jde o státního občana republiky, cizince nebo osobu bez státní příslušnosti.

Dle českého trestního řádu nelze vést řízení proti uprchlému, pokud je prokazatelně zjištěno, že se obviněný v cizině nemůže svobodně

rozhodovat o svém pobytu, např. proto, že tam nachází ve vazbě či výkonu trestu.

Skrývání je takové maření průběhu trestního řízení, kdy pachatel se na území republiky ukrývá a brání tak dopadení a zajištění. Nestačí tedy pouhé zjištění, že se obviněný nezdržuje v místě svého bydliště a opakovaně si nevyzvedává obsílky a předvolání zasílané mu orgány činnými v trestním řízení. V takovém případě je na místě učinit veškeré úkony ke zjištění důvodů nepřítomnosti obviněného a k případnému vypátrání jeho pobytu.²⁹²

Například pouhá skutečnost, že se soudu nepodařilo doručit obviněnému předvolání k hlavnímu líčení na adresu, kterou k tomuto účelu uvedl (§ 63 odst. 2 TŘ), neodůvodňuje úvahu o tom, že by se obviněný skrýval a tím se vyhýbal trestnímu řízení ve smyslu § 302 TŘ.²⁹³ V řízení proti uprchlému se trestní stíhání zahajuje doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného obhájci.

Toto ustanovení umožňuje konat řízení proti uprchlému i tehdy, uprchne-li pachatel trestného činu bez toho, že by byl vůbec dopaden a mohlo být proti němu zahájeno trestní stíhání (§ 160 odst. 1 TŘ). Účinky zahájení trestního stíhání nastávají v tomto případě oznámením této skutečnosti obhájci, a to doručením písemného usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného do vlastních rukou obhájci (§ 64 a 304 TŘ), a to bez možnosti náhradního doručení podle § 64 odst. 4 písm. a) TŘ.

Pokud nastal důvod pro konání řízení proti uprchlému až po doručení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému do podání obžaloby, státní zástupce o tom učiní záznam, ve kterém uvede, od

292 Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 538.

293 Tamtéž, str. 538.

kterého dne je proti obviněnému konáno řízení proti uprchlému a tento záznam se doručí obhájci (§ 303 odst. 2 TŘ).²⁹⁴

V řízení proti uprchlému musí mít obviněný vždy obhájce, který má stejná práva jako obviněný (§ 304 TŘ). To slouží zejména k zajištění práva na obhajobu, řádného objasnění věci a spravedlivého rozhodnutí, ikdyž obžalovaný není řízení osobně přítomen a nemůže tak vykonávat svá práva. Je také možné, aby uprchlému obviněnému zvolil obhájce jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, druh, jakož i zúčastněná osoba (§ 37 TŘ).

Obhájci náleží navíc všechna práva, která jsou jinak vyhrazena pouze obviněnému, a to zejména právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se obviněnému kladou za vinu a k důkazům o nich, uvádět okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě obviněného, činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky.²⁹⁵

Vzhledem k tomu, že důvody pro konání řízení proti uprchlému mohou nastat až v průběhu trestního řízení, může být obhájce zvolen ještě v době, kdy byl obviněný přítomen. Předvolání k hlavnímu líčení nebo veřejnému zasedání a rozsudek je třeba v řízení proti uprchlému doručit obhájci do vlastních rukou (§ 63 odst. 1, 3 TŘ).

Všechny písemnosti určené pro obviněného se doručují pouze obhájci (§ 306 TŘ), který má stejná práva jako obviněný. Obhájci je nutno doručovat písemnosti tak, jako by byly doručovány obviněnému (§ 64 TŘ). Obhájci je nutno doručit obžalobu a předvolání k hlavnímu líčení do vlastních rukou, a to bez možnosti

294 Tamtéž, str. 539.

295 Tamtéž, str. 540.

jejího uložení. Stejně se doručuje rozsudek a trestní příkaz [§ 63 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) TŘ].²⁹⁶

Oprávněnost či neoprávněnost pobytu v cizině není důvodem pro závěr o vyhýbání se trestnímu stíhání (čl. 14 odst. 2 LPS)²⁹⁷, konání řízení proti uprchlému v takových případech přichází v úvahu až tehdy, nelze-li podle mezinárodních smluv cizí stát požádat o převzetí trestního stíhání svého příslušníka za trestný čin spáchaný na území republiky nebo nejsou-li dány důvody pro odevzdání trestní věci do ciziny a nepřichází-li v úvahu ani jeho vydání. Řízení proti uprchlému je na místě tehdy, není-li známo, kde se obviněný v cizině zdržuje.

Pominou-li důvody řízení proti uprchlému, pokračuje se v trestním řízení podle obecných ustanovení. Požaduje-li to obviněný, provedou se v řízení před soudem znovu důkazy v předchozím soudním řízení provedené, u nichž to jejich povaha připouští, nebo jejichž opakování nebrání jiná závažná skutečnost; v opačném případě se obviněnému protokoly o provedení těchto důkazů přečtou a umožní se mu, aby se k nim vyjádřil (§ 306a odst. 1 TŘ).²⁹⁸

Pominou-li tedy důvody řízení proti uprchlému, má obviněný možnost domáhat se znovu provedení důkazů, které byly prováděny v řízení konaném proti uprchlému. Při novém provádění důkazů může obviněný uplatnit právo na obhajobu i další procesní práva. Na návrh obviněného soud provede v hlavním líčení (veřejném zasedání) před soudem znovu důkazy, které byly provedeny v předchozím soudním řízení, u nichž to jejich povaha připouští, např. výslech svědka,

296 Tamtéž, str. 541.

297 Každý, kdo se oprávněně zdržuje na území České a Slovenské Federativní Republiky, má právo svobodně je opustit.

298 Vantuch, P.: Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 542.

výslech znalce nebo jejichž opakování nebrání jiná závažná skutečnost.

Důkazy se znovu neprovedou, pokud to nepřipouští povaha předtím provedených důkazů nebo tomu brání jiná závažná skutečnost. Takovým důkazem může být rekognice, výslech svědka, který v mezidobí zemřel, ohledání místa činu apod. V takových případech se nově provedou tyto důkazy přečtením protokolů o jejich provedení a obviněný má právo vyjádřit se ke všem provedeným důkazům.²⁹⁹

Skončilo-li řízení proti uprchlému pravomocným odsuzujícím rozsudkem a poté pominuly důvody, pro které se řízení proti uprchlému vedlo, na návrh odsouzeného podaný do osmi dnů od doručení rozsudku soud prvního stupně takový rozsudek zruší a v rozsahu stanoveném v odstavci 1 se hlavní líčení provede znovu. O právu navrhnout zrušení pravomocného odsuzujícího rozsudku musí být při doručení rozsudku odsouzený poučen. Přiměřeně soud postupuje, vyžaduje-li to mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika vázána (§ 306a odst. 2 TŘ).

Ve chvíli, kdy je uprchlý dodán do výkonu trestu odnětí svobody a obdrží spolu s pravomocným odsuzujícím rozsudkem i poučení o možnosti navrhnout podle § 306a odst. 2 zrušení tohoto rozsudku, je absence poučení o možnosti právního zastoupení zásahem do práva na právní pomoc zaručeného čl. 37 odst. 2 LPS, resp. čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP.

V novém řízení nemůže dojít ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného (§ 306a odst. 4 TŘ). Jedná se o zvláštní případ zákazu reformationis in peius, a proto v novém projednávání věci před soudem po uplatnění práva na obhajobu obviněným nemůže dojít k

299 Tamtéž, str. 543.

změně rozsudku k horšímu. V novém řízení může být tedy rozhodnutí buď stejné jako v původním řízení proti uprchlému, nebo pro obviněného příznivější. Nesmí však dojít ke změně rozhodnutí v jeho neprospěch.³⁰⁰

4.4.2 Řízení proti uprchlému před ICTY a ICTR?

ICTY ve svých pravidlech řízení a dokazování, na rozdíl od ICTR neobsahuje žádné ustanovení o možnosti zahájení či pokračování řízení v nepřítomnosti obviněného. Pravidlo 82 *bis* pravidel řízení a dokazování ICTR říká, že pokud obžalovaný odmítá vystoupit před soudem, může senát nařídit, aby proces pokračoval po tak dlouhou dobu bez jeho přítomnosti, dokud jeho odmítnutí předstoupit před tribunál bude trvat. Musí být ale splněno několik podmínek:

(i) obžalovaný již předstoupil před soud podle pravidla 62,³⁰¹

300 Tamtéž, str. 544.

301 Pravidlo 62: První vystoupení obžalovaného a jeho vyjádření

(A) Po dodání obžalovaného k tribunálu je obžalovaný bez zbytečného odkladu postaven před soudní senát nebo soudce a je formálně obžalován. Soudní senát nebo soudce:

- (i) se přesvědčí, že právo na právní ochranu obžalovaného je respektováno;
- (ii) přečte nebo nechá přečíst obžalobu v jazyce, kterému rozumí a přesvědčí se, že obžalovaný obžalobě porozuměl;
- (iii) vyzve obžalovaného, aby doznal nebo popřel vinu u každého bodu obžaloby; pokud toto obžalovaný neučiní, popře soudní senát nebo soudce vinu za něj (jeho jménem);
- (iv) V případě popření viny dá pokyn tajemníkovi ke stanovení data procesu;
- (v) V případě doznání viny:
 - (a) před soudcem, tento postoupí doznání soudnímu senátu, aby mohl jednat v souladu s pravidlem 62 (B); nebo
 - (b) před soudním senátem, jedná v souladu s pravidlem 62 (B).
- (B) Pokud obžalovaný dozná vinu v souladu s pravidlem 62 (A)(v), nebo požaduje-li změnu svého doznání, soudní senát se přesvědčí, že doznání viny:

- (ii) tajemník řádně obžalovanému oznámil, že je požadována jeho přítomnost před tribunálem; a
- (iii) obžalovaný má svého obhájce.

Pravidla řízení a dokazování ICTR mají však i další specifické ustanovení, které těm pro ICTY zcela chybí a které považuji za zcela zásadní. Jedná se o pravidlo 71 *bis*: *Zajištění důkazů pro budoucí soudní řízení pomocí zvláštního druhu výpovědi*, na nějž jsem narazila při studiu případů zločinců, které se stále nepodařilo ICTR dopadnout.³⁰² Na toto pravidlo odkazoval rovněž předseda ICTR ve své zprávě Radě bezpečnosti OSN ze dne 7. prosince 2011, týkající se plnění strategie dokončení ICTR.³⁰³

Přibližme si tedy ono pravidlo 71 *bis*.

Pokud není v rozumné době vykonán příkaz k zatčení, jinými slovy, pokud není dopadena osoba, na níž byl příkaz k zatčení vydán, prokurátor požádá předsedu tribunálu, aby důkazy vztahující se k obžalobě byly zajištěny pro budoucí proces pomocí zvláštního druhu

(i) je učiněno svobodně a vážně;

(ii) je informované;

(iii) je jednoznačné; a

(iv) je založeno na dostatečných faktech o zločinu a účasti obžalovaného na něm, ať již na základě objektivních důkazů nebo na základě dostatečného materiálního souhlasu mezi stranami ohledně faktu případu.

Poté může soudní senát vydat rozhodnutí o vině a pokyn tajemníkovi, aby stanovil datum pro jednání.

302 Jedná se o následující případy: BIZIMANA, Augustin (ICTR-98-44); KABUGA, Félicien (ICTR-99-44B); KAYISHEMA Fulgence (ICTR-01-67); MPIRANYA, Protais (ICTR-2000-56); MUNYARUGARAMA Pheneas (ICTR-02-79); NDIMBATI, Aloys (ICTR-95-1); NTAGANZWA Ladislav (ICTR-96-9); RYANDIKAYO, Charles (ICTR-95-1) a SIKUBWABO, Charles (ICTR-95-1D)

303 <http://www.unict.org/Portals/0/tabid/155/Default.aspx?id=1245>

výpovědi zaprotokolované v řízení před samosoudcem (*single judge*).³⁰⁴

Pokud byl vydán příkaz k zatčení, ale obžalovaný nebyl ještě předán k tribunálu, prokurátor nebo obhájce obžalovaného, pokud ho má, může požádat předsedu tribunálu, aby důkaz svědecké výpovědi konkrétních svědků byl uchován pro budoucí proces pomocí zvláštního druhu výpovědi zaprotokolované v řízení před samosoudcem.³⁰⁵

Předseda tribunálu po obdržení těchto žádostí předá celou záležitost soudnímu senátu, a pokud obžalovaný nemá obhájce, dá pokyn tajemníkovi, aby mu byl obhájce ustanoven podle pravidla 44 *bis* k hájení zájmů obžalovaného³⁰⁶, tzv. nutná obhajoba. V neveřejném zasedání potom soudní senát vyslechne prokurátora a obhájce obviněného a může získat informace od prokurátora o místě pobytu obviněného.³⁰⁷

Soudní senát vydá žádost podle pravidla sub (A), pokud je přesvědčen, že: (i) bylo vykonáno značné úsilí k provedení zatýkacího rozkazu; (ii) provedení zatýkacího rozkazu se neočekává v rozumné době; a (iii) je to v zájmu spravedlnosti.³⁰⁸ Soudní senát vydá žádost podle pravidla sub (B), pokud je přesvědčen, že nastaly výjimečné okolnosti a že je to v zájmu spravedlnosti.³⁰⁹

Pokud soudní senát vydá žádost podle pravidel sub (A) a (E) nebo (B) a (F), požádá (s ohledem na rozhodnutí dle sub (A) a (E)

304 Pravidlo 71 *bis* (A).

305 Pravidlo 71 *bis* (B).

306 Pravidlo 71 *bis* (C).

307 Pravidlo 71 *bis* (D).

308 Pravidlo 71 *bis* (E).

309 Pravidlo 71 *bis* (F).

tajemníka o vydání veřejného oznámení rozhodnutí a zatýkacího rozkazu na obviněného.³¹⁰ Soudní senát dále požádá tajemníka o postoupení všeho materiálu, který považuje za nezbytný, právnímu zástupci obviněného.³¹¹ Tajemník předá oznámení podle pravidla sub (G)(i) národním orgánům státu Rwanda a kteréhokoliv jiného státu, kde může být obviněný a/nebo jeho rodina známa, kde obviněný dříve bydlel, k publikaci do novin nebo rádia, na internet nebo do televize nebo pro jakýkoliv jiný vhodný oznamovací prostředek, který by informoval veřejnost včetně rodiny obviněného ohledně toho, že proces k zajištění důkazů vztahujících se k obžalobě pro budoucí řízení začne uplynutím 30 dnů ode dne tohoto oznámení.³¹²

Obhájce obviněného může požádat po vydání rozhodnutí dle pravidel sub (A) a (E) předsedu tribunálu, aby důkazy důležité pro případ obviněného byly zajištěny formou zvláštní výpovědi.³¹³ Předseda tribunálu určí, který soudce bude vykonávat řízení ohledně zvláštních výpovědí. Toto řízení je neveřejné. Zvláštní výpovědi jsou nahrávány na video, a to navíc k dalším formám nahrávání, pokud to není možné v důsledku mimořádných okolností, kde nejsou dostupná videonahrávací zařízení anebo pro jiné důvody není možné toto zorganizovat.

Při následném řízení s obviněným před soudním senátem předá tajemník, co nejdříve to bude možné, stranám kopie spisů, kde jsou uloženy zvláštní výpovědi dle pravidla 71 *bis*. Na žádost kterékoliv strany může soudní senát připustit zvláštní výpovědi a přílohy ze spisu, které jsou důležité a mají průkazní hodnotu.

310 Pravidlo 71 *bis* (G)(i).

311 Pravidlo 71 *bis* (G)(ii).

312 Pravidlo 71 *bis* (H).

313 Pravidlo 71 *bis* (I).

Bez ohledu na výše uvedené může být zvláštní výpověď připuštěna jako důkaz namísto výpovědi naživo, pokud (i) protistrana tomuto neodporuje, nebo (ii) je aplikovatelné pravidlo 92 *bis* (D) ve spojení s pravidlem 92 *bis* (A) a (E), nebo (iii) soudní senát je přesvědčen, že svědek zemřel, nemůže být vysledován, není schopen v důsledku tělesného nebo psychického stavu vypovídat, nebo za výjimečných okolností nechce vypovídat z důvodů hrozby či zastrašování, a (iv) je to v zájmu spravedlnosti.

Zajištění důkazů pro budoucí proces dle pravidla 71 *bis* bylo uskutečněno poprvé v případě Protais Mpiranya.³¹⁴ Prokurátor v tomto případě ve své žádosti o zajištění důkazů dle pravidla 71 *bis* uvedl, že i přes veškeré úsilí se nepodařilo provést zatčení obžalovaného a že se nepředpokládá, že by k tomuto došlo v dohledné době. Rovněž zdůraznil, že je v zájmu spravedlnosti, aby byly zajištěny důkazy pro případný budoucí proces, pokud bude obžalovaný dopaden a zatknut. Obhájce obžalovaného žádost prokurátora nijak nenapadl.³¹⁵

Prokurátor tedy doložil ve své žádosti všechny předpoklady, pro které může být zajištění důkazů soudním senátem nařízeno a soudní senát následně zvažoval dle pravidla 71 *bis* (E), (i) zda bylo opravdu vyvinuto maximální úsilí k zatčení obžalovaného, (ii) zda se nepředpokládá, že by k zatčení obžalovaného došlo v dohledné době, a (iii) zda je zajištění důkazů v tomto případě v zájmu spravedlnosti. Soudní senát posoudil dosud vykonanou práci prokurátora v tomto případě s ohledem na snahu k zatčení obžalovaného a považoval ji za dostačující, tedy byl přesvědčen, že

314 Prokurátor v. Protais Mpiranya, ICTR-00-56A-71bis, Rozhodnutí o zajištění důkazů pro budoucí proces, 3. března 2011.

315 Tamtéž, str. 2, para 3.

bylo vyvinuto maximální úsilí k zatčení obžalovaného a že se neočekává zatčení obžalovaného v dohledné době.

Soudní senát poukázal dále na pozici obžalovaného jako na ostře sledovaného uprchlého a posoudil důležitost jeho dopadení a následného procesu. Soudní senát uvedl, že si je vědom rizika ztráty důkazů v průběhu uplynulé doby, stejně tak jako možnosti dalších ztrát důkazů v důsledku úmrtí svědků. Na základě těchto okolností soudní senát uzavřel, že je v zájmu spravedlnosti, aby byly důkazy v tomto případě zajištěny pro budoucí proces v souladu s pravidlem 71 *bis*.

V druhém případě, kdy bylo rozhodnuto o zajištění důkazů pro budoucí proces, obhájce obžalovaného odporoval žádosti prokurátora a napadal celé pravidlo 71 *bis* jako jsoucí v rozporu s právem na spravedlivý proces obžalovaného. Soudní senát se nicméně zabýval pouze argumenty obhájce vztahujícími se k samotnému zajištění důkazů pro budoucí proces.³¹⁶

Významnou argumentaci použil prokurátor s ohledem na otázku, zda je zajištění důkazů v tomto případě v zájmu spravedlnosti. Prokurátor uvedl, že existuje mnoho důvodů, proč zajistit důkazy, a to že Kabuga je ostře sledovaný uprchlý, jehož zatčení a následný proces bude velmi důležitý pro mnoho obětí jeho údajných zločinů, dále pro odkaz tribunálu a pro národní usmíření ve Rwandě.

Obhájce obžalovaného ve svém vyjádření k otázce zájmu spravedlnosti uvedl, že řízení dle pravidla 71 *bis*, a to zejména způsob zajištění důkazů, je v rozporu s právem obžalovaného účastnit se procesu a tedy v rozporu s článkem 20 Statutu ICTR a

316 Prokurátor v. Félicien KABUGA, Case No. ICTR-98-44B-R71bis, Rozhodnutí o zajištění důkazů pro budoucí proces, str. 4, para 7.

nemůže být tedy v zájmu spravedlnosti. Soudní senát poprvé v tomto rozhodnutí v návaznosti na pochyby obhájce obžalovaného provedl interpretaci ustanovení 71 *bis*.

Dle výkladu soudního senátu je smyslem ustanovení 71 *bis* zajistit důkazy vztahující se k obžalobě pro budoucí proces. Pravidlo má za cíl zabránit tomu, aby se uprchlý obžalovaný vyhýbal efektivnímu vyšetřování a bránil řádnému výkonu spravedlnosti. Je třeba zdůraznit, že pravidlo 71 *bis* se nerovná řízení v nepřítomnosti. Důležitým rozdílem mezi tímto procesem a řízením v nepřítomnosti je, že samosoudce, který předsedá tomuto procesu, nemá pravomoc rozhodnout o vině či nevině a nemůže přijímat rozhodnutí týkající se přípustnosti či váze zajišťovaných důkazů. Je tedy na budoucím soudním senátu, který bude jednat v rámci pravidla 71 *bis* (O), aby rozhodl o přípustnosti důkazů nahraných a uchovaných v rámci pravidla 71 *bis*.³¹⁷

Ačkoliv by se mohlo zdát, že pravidlo 71 *bis* omezuje obžalovaného v jistém smyslu v jeho právech na spravedlivý proces, je třeba podotknout, že budoucí soudní senát bude schopen posoudit relevanci a důkazní hodnotu zajištěných důkazů a vezme na vědomí práva obžalovaného a rovněž skutečnost, že v průběhu křížového výslechu provedeného ustanoveným obhájcem nemohl obžalovaný dávat obhájci pokyny a že si tohoto obhájce sám nezvolil.³¹⁸

Z výše uvedeného vyplývá, že i v případě ICTR se nejedná o řízení proti uprchlému tak, jak je známo v českém právu. Dle mého názoru však nad rámec českého trestního řádu pravidlo 71 *bis* zavedlo velice účinný mechanismus, jak předejít ztrátě důkazů, pokud není možné dopadnout uprchlého včas, a zároveň nepředstavuje duplicitní

317 Tamtéž, str. 6, para 15.

318 Tamtéž, str. 6, para 16.

proces, kdy dle českého práva může uprchlý po jeho zatčení požádat o znovuprovedení procesu prakticky celého včetně dokazování.

Vzhledem k tomu, že předmětem mé práce je zkoumání faktorů ovlivňujících ukončení činnosti tribunálů ICTR a ICTY, je zde namíste položit si otázku, jaký má vliv pravidlo 71 *bis* na plnění strategie dokončení ICTR.

Jak jsem již výše uvedla, považuji pravidlo 71 *bis* za velice účinný mechanismus z hlediska šetření času a s ohledem na plnění strategie dokončení hodnotím jeho zavedení, byť zatím nebylo použito mnohokrát, jako velice pozitivní. Umožňuje totiž shromáždění důkazů proti obviněnému v dostatečném množství, nezavádí duplicitu trestního řízení před soudním senátem, které je mnohdy zdouhavé a zejména ekonomicky náročné. Poukazuji tedy zejména na finanční stránku, neboť tribunály byly právě za ekonomickou náročnost jejich činnosti již mnohokrát kritizovány.

Jaký by ale mělo vliv na celkovou funkci a činnost mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc* a zejména na rychlost procesů a ukončení činnosti těchto tribunálů, kdyby Pravidla řízení a dokazování možnost stíhat uprchlé zločince ve smyslu českého trestního řádu obsahovala?

Za prvé je nutno zamyslet se nad tím, v jakém znění by toto speciální pravidlo bylo přijato. Zda by bylo možné uprchlého zločince v nepřítomnosti odsoudit a po jeho „nalezení“ či „předání“ jiným státem rovnou poslat do výkonu trestu anebo, což je více pravděpodobná varianta už s ohledem na požadavek spravedlivého procesu, zda by mohl uprchlý obviněný respektive také odsouzený požadovat pokračování ve svém procesu, jak je tomu dle českého práva.

Stanovím-li si předpoklad, že by existovala možnost v řízení pokračovat, pokud by o to odsouzený či obviněný požádal, dostávám se tímto ve své úvaze opět na začátek, kdy se bez dalšího domnívám, že by se toho v procesu před tribunály, potažmo v plnění strategií dokončení mnoho nejspíše nezměnilo, a to zejména z časového hlediska. "Nový" proces by totiž trval buď stejnou dobu jako ten v nepřítomnosti anebo by byl maximálně o něco kratší. Finanční stránka rovněž není zanedbatelná, protože by se prakticky pouze s menšími obměnami jednalo vždy o dva totožné procesy, tedy jakousi duplicitu, kterou shledávám i v českém řízení proti uprchlému.

Jsem přesvědčena, že otázka řízení proti uprchlému musela být zajisté diskutována při sepisování pravidel řízení a dokazování obou tribunálů, resp. reziduálního mechanismu a při jejich revizích a je dle mého názoru chvályhodné, že toto pravidlo nebylo do pravidel řízení a dokazování zařazeno, neboť jak jsem již výše vyjádřila, představuje dle mého názoru řízení proti uprchlému nadbytečný a tudíž ekonomicky náročný proces.

Otázkou však zůstává, proč pravidla řízení a dokazování ICTY neobsahují možnost zajištění důkazů pro budoucí řízení, jako je tomu u ICTR. Vzhledem k tomu, že u ICTY již neexistuje žádný zločinec, který by se skrýval a unikal tak spravedlnosti, nebudu tuto otázku v této práci dále rozebírat.

Domnívám se však, že zavedením tohoto pravidla do pravidel řízení a dokazování ICTY v době, kdy byli oba dlouho hledaní zločinci na útěku, by došlo k ušetření nemalých finančních prostředků a zejména času. Jak jsem ale již uvedla, úvaha nad tímto je v současné době již bezpředmětná, neboť oba dlouho hledaní zločinci byli již dopadeni a proces před tribunálem s nimi již probíhá.

Pokusím se tedy odpovědět na otázku "Jaký by mělo vliv na celkovou funkci a činnost mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc* a zejména na rychlost procesů a ukončení činnosti těchto tribunálů, kdyby Pravidla řízení a dokazování možnost stíhat uprchlé zločince ve smyslu českého trestního řádu obsahovala", a to pomocí komparace s českou právní úpravou.

Ztotožňuji se s názorem JUDr. Čeplové³¹⁹ prezentovaným s ohledem na její praktickou zkušenost, že institut řízení proti uprchlému v českém právním řádu, posílený navíc zavedením mezinárodního a posléze evropského zatýkacího rozkazu, vede k tomu, že dochází k duplicitě trestního stíhání téže osoby. Na jedné straně existují pochyby o tom, jak je možné někoho stíhat a dokonce ho soudit, pokud ten se nemůže náležitě hájit. Oproti tomuto však stojí logika smyslu trestního stíhání, tedy úvaha, proč by pachatel tím, že se skrývá, nebo uprchl, měl „vyzrát“ nad spravedlností.³²⁰

JUDr. Čeplová uvádí, že se nesetkala od novely trestního řádu s případem, že by v nepřítomnosti odsouzený, který byl vydán k výkonu trestu do ČR, nepožádal o nový proces. Například v roce 2007 v senátě, jehož byla předsedkyní, jenom za první čtvrtletí již proběhl třetí obnovený proces s osobami, které byly zadrženy na základě mezinárodního a posléze evropského zatýkacího rozkazu. To z toho důvodu, že všichni odsouzení, kteří byli dopraveni na území ČR k výkonu trestu, logicky využili možnosti dávané jim ustanovením § 306a odst. 2 TR a požádali o nový proces.

Odsouzenému, který je proti své vůli dopraven k výkonu trestu poté, kdy je upozorněn na možnost nového procesu, je totiž zcela lhostejno, zda tráví svůj čas ve výkonu trestu anebo ve vazbě (kam

319 JUDr. Veronika Čeplová, soudkyně Městského soudu v Praze.

320 Čeplová, V.: Řízení proti uprchlému a účel zákona, Trestněprávní revue 4/2007, strana 110.

ho je nutno po zrušení původního rozsudku prakticky vždy převést), neboť naděje takové osoby minimálně na uložení nižšího trestu, než který byl uložen soudem v jeho nepřítomnosti, je vysoká. Z uvedeného vyplývá, že ve všech případech, pokud o to osoba odsouzená pravomocně ve své nepřítomnosti požádá, je nutno hlavní líčení opakovat.³²¹

Opět souhlasím s JUDr. Čeplovou v názoru, že v drtivé většině případů, kdy obviněný je odsouzen v nepřítomnosti, si nemožnost účastnit se spravedlivého procesu a tedy nemožnost zabezpečit si v řízení před soudem účinnou ochranu svých práv včetně práva na řádný proces způsobil sám tím, že uprchl.³²²

Jestliže praxe ukazuje, že prakticky neexistují případy, kdy v nepřítomnosti pravomocně odsouzený obžalovaný později nevyužije možnosti nového procesu, pak je otázka, proč je takový pachatel předtím v nepřítomnosti souzen.

Jestliže tedy odsuzující rozsudek, který by případně byl v budoucnu vynesena, je a priori odsouzen k tomu, aby byl později zrušen, pokud skutečně má dojít k potrestání pachatele, pak není důvod, proč pokračovat v ekonomicky nákladném a mnohdy časově náročném provádění důkazů ještě i před soudem.

Stejně tak není důvod, proč by se svědci, znalci a další osoby měli účastnit řízení před soudem duplicitně, a rovněž, proč by duplicitně měly často vysoké náklady takového trestního řízení být státem financovány (kdy je mnohdy nutná účast desítek až stovek svědků, včetně znaleckých posudků a přítomnosti znalců u hlavního líčení).³²³

321 Tamtéž.

322 Tamtéž.

323 Tamtéž.

S ohledem na výše uvedené se domnívám, že zavedení institutu řízení proti uprchlému ve smyslu českého trestního řádu do pravidel řízení a dokazování by pro oba tribunály bylo zcela nevyhovující, neboť by zde existoval duplicitní úsek řízení od podání obžaloby do rozhodnutí tribunálu o vině, a tento je naprosto zbytečný, a kromě ekonomických a časových ztrát by neposkytoval nikomu žádnou výhodu a ani by nenaplňoval účel stíhání zločinců.

V zájmu mezinárodního společenství jistě není mrhání časem orgánů tribunálů, natož mrhání finančními prostředky států v procesu, v němž není obžalovaný přítomen, a tedy ve svém důsledku v procesu, v němž nikdo nemůže být potrestán (ani v něm nemůže dojít k uspokojení oprávněných nároků poškozených osob). Ušetřené finanční prostředky i čas orgánů tribunálů by bylo možno mnohem lépe využít v předcházejícím úseku řízení, a to při zajištění důkazů pro budoucí proces, jak je tomu dle pravidla 71 *bis* pravidel řízení a dokazování ICTR.

Rozhodnutí, která by zůstala pro nepřítomnost obžalovaného pouze na papíře, neboť jsou ve vztahu k pachateli nevykonatelná, by nepřinášela jiný efekt, než časové a finanční ztráty.

4.4.3 Závěr

ICTY ani ICTR neumožňují řízení proti uprchlým zločincům ve smyslu českého trestního řádu. Vzhledem k tomu, že považuji řízení proti uprchlému dle českého právního řádu za nevyhovující a duplicitní proces, hodnotím jeho nezavedení do pravidel řízení a dokazování, resp. do statutů obou tribunálů jako pozitivní.

S ohledem na výše uvedené považuji dále pravidlo 71 *bis* za velice vydařené, kdy toto umožňuje zajistit důkazy proti uprchlým obžalovaným osobám ve zvláštním procesu výslechů pro budoucí proces, až se podaří uprchlé osoby dopadnout. Nejedná se tedy o duplicitní proces ve smyslu českého řízení proti uprchlému, neboť při zajišťování důkazů podle pravidla 71 *bis* nedochází k rozhodování o vině a trestu, ale „pouze“ se zajišťují důkazy pro jejich pozdější použití, neboť jak je známo, důkazní hodnota např. při výslechu svědka s postupem času klesá, nemluvě o ztrátě možnosti získat důkaz kupříkladu v případě smrti svědků. Důležitým faktorem je rovněž finanční stránka, kdy nejde opět o duplicitu řízení a nevznikají tak zbytečné náklady.

Jak jsem výše uvedla, jediné co lze na tomto místě vytknout, je nezavedení pravidla 71 *bis* do pravidel řízení a dokazování u ICTY, kdy by se dle mého názoru jistě ušetřilo nemálo času a financí, kdyby docházelo k postupnému shromažďování důkazů proti uprchlým zločincům Karadžiće a Mladiće.

ZÁVĚR

Předmětem mé disertační práce bylo přiblížení problematiky ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, neboť tyto byly zřízeny ke splnění konkrétního úkolu a nemají status stálého tribunálu.

V rámci přípravy své disertační práce jsem zkoumala především pravidla pro ukončení činnosti Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu a jejich aplikaci v konkrétních případech.

Jádro mé práce představoval rozbor strategií dokončení, dále jsem analyzovala přijatá opatření k implementaci strategií dokončení, postoupení případů národním soudům a přechodu na domácí vyšetřování a v neposlední řadě zřízení tzv. reziduálního mechanismu.

Zvláštní kapitolu v rámci zkoumání problematiky ukončení činnosti ICTY a ICTR tvořilo přiblížení pravidla 11 *bis*, které určuje podmínky možnosti předání případů národním orgánům, včetně posouzení aplikace tohoto pravidla v konkrétních případech.

Zabývala jsem se otázkou praktického významu strategií dokončení s ohledem na posouvání dat definitivního ukončení činnosti tribunálů až na rok 2014, zřízení reziduálního mechanismu, kdy není stanoveno žádné konkrétní datum ukončení činnosti tribunálů.

Posuzovala jsem předání jednotlivých případů národním soudům a snažila se zhodnotit, zda byla splněna požadovaná kritéria dle pravidla 11 *bis* a rezolucí Rady bezpečnosti OSN.

Zároveň jsem zkoumala, proč bylo u některých případů zamítnuto předání národním soudům a srovnávala jsem tyto s případy již předanými a související argumentací.

Zvláštní kapitolu předkládané práce tvořila úvaha nad možností stíhání uprchlých zločinců jako možného postupu k urychlení činnosti obou tribunálů a uplatnění zvláštních procesních pravidel pro uprchlé zločince v konkrétních případech.

Na základě zjištěných poznatků má práce měla potvrdit či vyvrátit teze o bezvýznamnosti dalšího působení obou tribunálů na poli OSN a posoudit postoupení zbylých případů na národní soudy, zřízení tzv. reziduálního mechanismu a význam případného stíhání uprchlých zločinců oběma tribunály, a to i s ohledem na finanční stránku věci.

Z předkládané práce vyplývají následující důležité závěry, které si dovoluji shrnout takto:

- I přes početnou kritiku odborné veřejnosti sehrály mezinárodní *ad hoc* tribunály významnou roli, zejména co se týče trestání zločinů spáchaných na území bývalé Jugoslávie a ve Rwandě a jejich judikatura stále obohacuje mezinárodní trestní právo.
- Při komparaci zpráv předkládaných ICTY Radě bezpečnosti OSN dle článku 6 rezoluce 1534 z jednotlivých období jsem vyhodnotila, že předpokládaná data ukončení soudních a odvolacích řízení se stále posouvají a vzhledem k dosavadní praxi tribunálu a vzhledem ke zřízení tzv. reziduálního mechanismu je jasné, že se tato data nepodaří dosáhnout.

- Proces předání případů národním soudům, jak je upraven pravidlem 11 *bis* pravidel řízení a dokazování ICTY, je velice složitou procedurou, a to jak vzhledem k posouzení všech kritérií pro postoupení předávacím senátem, tak vzhledem k následnému samotnému přesunu obžalovaného do vybraného státu, který je spojen s přísnými formálními pravidly a tomu odpovídající potřebou podložení všech skutečností relevantní dokumentací. Ztotožňuji se s postupem ICTY, resp. jeho předávacího senátu, kdy byly dle mého názoru předány opravdu všechny případy splňující daná kritéria dle pravidla 11 *bis*, a to zejména s ohledem na stupeň seniority obžalovaných a stupeň nebezpečnosti spáchaných zločinů. Domnívám se však, že z časového hlediska mohlo být započato s procesy dle pravidla 11 *bis* dříve než v roce 2004, když bylo přijato již 12. listopadu 1997.
- Proces předání případů národním soudům, jak je upraven pravidlem 11 *bis* pravidel řízení a dokazování ICTR, je opět velice složitou procedurou, kdy je posuzováno velké množství kritérií plynoucích zejména ze specifčnosti národní právní úpravy ve Rwandě a související s povinností dodržení zásad spravedlivého procesu a ve srovnání se stejným procesem u ICTY se jedná o proces mladší (první případ byl předán až v roce 2011) a dle mého názoru výrazně flexibilnější, neboť se neposuzuje závažnost zločinů a seniorita obžalovaných. Na druhou stranu se předávací senát ICTR musel vypořádat s hodnocením dalších specifických kritérií vyplývajících zejména ze zvláštnosti národní právní úpravy ve Rwandě.

Ztotožňuji se s postupem ICTR, resp. jeho prokurátora a předávacího, resp. odvolacího senátu, kdy byly dle mého názoru zatím předány všechny případy splňující daná kritéria

dle pravidla 11 *bis* a velice pozitivně hodnotím zejména předání případů uprchlých zločinců do Rwandy, což u ICTY nebylo dle prostudovaných materiálů a judikatury vůbec zvažováno. Těmito rozhodnutími jistě tribunál splnil velký kus strategie dokončení, neboť tribunálu odlehčil v případných dalších řízeních.

- Reziduální mechanismus je jakýmsi nástupcem obou tribunálů, kdy převezme jejich funkce a bude mít dvě oddělení, a to pro ICTY a ICTR. Lze jej považovat za zmenšený model obou tribunálů. Co se týče samotných procesů, je třeba shrnout, že tribunál provede a ukončí všechna odvolací řízení, ve kterých bude podáno odvolání proti rozhodnutí v prvním stupni před začátkem fungování reziduálního mechanismu.
- Zřízení reziduálního mechanismu mi připomíná situaci z roku 2004, kdy Rada bezpečnosti OSN vydala rezoluci, ve které se plánovalo ukončení činnosti tribunálů do konce roku 2010 a následně vyšla první strategie dokončení ICTY. Jak bylo výše uvedeno, ani jedno z těchto dat se však nepodařilo tribunálům splnit a jejich činnost se nadále protahovala, a to zejména s ohledem na uprchlé zločince.

- I když ve svých rezolucích vybízela Rada Bezpečnosti OSN státy ke spolupráci při dopadení uprchlých zločinců, nestanovila žádný mechanismus k zajištění případných důkazů pro následný proces, pokud by se tyto zločince podařilo dopadnout. Toto muselo počkat až do roku 2009, kdy bylo zavedeno nové pravidlo 71 *bis* do pravidel řízení a dokazování ICTR. Co se týče ICTY žádné takové pravidlo nebylo přijato a tudíž nemohly být zajištěny důkazy v případech uprchlých zločinců. Přiblížení se k ukončení jeho činnosti napomohlo až dopadení posledních dvou uprchlých zločinců.
- ICTY ani ICTR neumožňují řízení proti uprchlým zločincům ve smyslu českého trestního řádu. Pravidlo 71 *bis* ICTR umožňuje zajistit důkazy proti uprchlým obžalovaným osobám ve zvláštním procesu výslechů pro budoucí proces, až se podaří uprchlé osoby dopadnout. Nejedná se o duplicitní proces ve smyslu českého řízení proti uprchlému, neboť při zajišťování důkazů podle pravidla 71 *bis* nedochází k rozhodování o vině a trestu, ale „pouze“ se zajišťují důkazy pro jejich pozdější použití. Důležitým faktorem je rovněž finanční stránka, kdy nejde opět o duplicitu řízení a nevznikají tak zbytečné náklady.
- Jak jsem výše uvedla, jediné co lze na tomto místě vytknout, je nezavedení pravidla 71 *bis* do pravidel řízení a dokazování u ICTY, kdy by se dle mého názoru jistě ušetřilo nemálo času a financí, kdyby docházelo k postupnému shromažďování důkazů proti uprchlým zločincům Karadžiće a Mladiće.

Co se týče v úvodu stanovené teze o bezvýznamnosti dalšího působení obou *ad hoc* tribunálů na poli OSN dovoluji si s ohledem na výše provedený rozbor v rámci této disertační práce vyslovit, že tato teze potvrzena nebyla. Oba tribunály provedly v posledních obdobích mnoho práce a opatření směřujících k ukončení jejich činnosti. Navíc byl zřízen tzv. reziduální mechanismus, který má v jejich činnosti pokračovat. Jedná se opět o pomocný orgán OSN zřízený na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN.

Pokračování činnosti obou tribunálů, resp. jejich reziduálního mechanismu má jistě velký význam zejména s ohledem na posílení mezinárodní spravedlnosti a na morální zadostiučinění obětí a nebylo by ani možné tuto činnost najednou ukončit. Považuji zřízení obou tribunálů za převratnou událost na poli mezinárodního práva trestního.

Úvahy de lege ferenda

Moderní mezinárodní trestní právo uznalo, že zločiny jako genocida se bez jakýchkoliv pochyb dotýkají celého mezinárodního společenství. Otázkou zůstávající k zodpovězení však je, zda má na tyto zločiny reagovat mezinárodní společenství společně, a to vytvářením dočasných nebo stálých mezinárodních trestních soudů či smíšených (hybridních) tribunálů nebo má nechat na jednotlivých státech, aby mezinárodní trestní právo vymáhaly samy.

Domnívám se, že budoucnost by se měla ideálně ubírat spíše cestou univerzálního soudu, který je stabilní a má jednotný přístup. K tomu je však třeba politická vůle (konsensus) států, která stále chybí k

tomu, aby byl ratifikován Římský statut MTS všemi státy světa nebo alespoň jejich většinou a tím završena cesta ke stálé mezinárodní jurisdikci.

Jako reálnější se tedy jeví zřízení dalších *ad hoc* tribunálů, ať již mezinárodních či smíšených. Z právního hlediska totiž nebrání nic tomu, aby zřizování dalších *ad hoc* tribunálů pokračovalo. Zřízení MTS nepřivedilo *ipso facto* zánik dnešních *ad hoc* tribunálů a nevylučuje ani případné zřízení dalších tribunálů s omezenou teritoriální či věcnou působností. Jedním z charakteristických rysů vývoje mezinárodního systému za posledních padesát let a zejména po skončení studené války představuje vznik nových mezinárodních rozhodovacích orgánů. Vznikem a existencí těchto mezinárodních rozhodovacích orgánů a rovněž vznikem smíšených tribunálů však hrozí jejich konkurence. Tato je však řešitelná na základě principu komplementarity ve vztahu mezi MTS a smíšenými tribunály, popřípadě také na základě principu *ne bis in idem*. Nepředstavuje proto závažné riziko a je spíš nevyhnutelnou daní za rychlý rozvoj mezinárodního trestního soudnictví během posledních let.³²⁴

324 Šturma, P.: K problému plurality soudobých mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, Právní fórum 4/2004, str. 139.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ICC (MTS)	International Criminal Court (Mezinárodní trestní soud)
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda (Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu)
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii)
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
RB OSN	Rada bezpečnosti OSN
SCSL	Zvláštní soud pro Sierra Leone
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
UNMIK	Mise Spojených národů v Kosovu

SEZNAM POUŽITÉ JUDIKATURY

Prokurátor v. Tadić, IT-94-1 (Appeals Chamber), 15. července 1999.

Prokurátor v. Akayesu, ICTR-96-4-T (Trial Chamber), 2. září 1998.

Prokurátor v. Kambanda, ICTR-97-23-T (Trial Chamber), 4. září 1998.

Prokurátor v. Dragomir Milošević, T-98-29/1-PT, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 8. července 2005.

Prokurátor v. Milan Lukić a Sredoje Lukić, IT-98-32/1.

Prokurátor v. Radovan Stanković, IT-96-23/2-PT, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 17. května 2005.

Prokurátor v. Gaspard Kanyarukiga, ICTR-2002-78-R11bis, Rozhodnutí o požadavku prokurátora o postoupení případu do Rwandy.

Prokurátor v. Ndahimana, ICTR-01-68-T; rozsudek soudního senátu ze dne 30. prosince 2011.

Prokurátor v. Édouard Karemera and Matthieu Ngirumpatse, ICTR-98-44-T.

Prokurátor v. Bernard Munyagishari, ICT-2005-89-R11bis, Rozhodnutí o předání případu do Rwandy.

Prokurátor v. Laurent Bucyibaruta, ICTR-2005-85-I, Rozhodnutí o postoupení případu podle pravidla 11 *bis*, 8. července 2005.

Prokurátor v. Jean Uwinkindi, ICTR-2001-75-R11bis, Rozhodnutí o postoupení případu do Rwandy ze dne 28. června 2011.

Prokurátor v. Protais Mpiranya, ICTR-00-56A-71bis, Rozhodnutí o zajištění důkazů pro budoucí proces, 3. března 2011.

Prokurátor v. Félicien KABUGA, ICTR-98-44B-R71bis, Rozhodnutí o zajištění důkazů pro budoucí proces.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

1. KNIHY A ČLÁNKY

Bílková, V. *Afrika: laboratoř nezinárodního trestního soudnictví*. Mezinárodní politika, 2007, č. 5, str. 18.

Cassese, A.: *International Criminal Law*, Oxford university press, New York 2003.

Čepelka, Č.: *Mezinárodní trestní soudnictví*, Právník 10/1999, str. 897-908.

Čepelka, Č., Šturma, P.: *Mezinárodní právo veřejné*, Eurolex Bohemia, Praha 2003, str. 721-726.

Čeplová, V.: *Řízení proti uprchlému a účel zákona*, Trestněprávní revue 4/2007, str. 110

Ečer, B.: *Norimberský soud*, Orbis, Praha 1946.

Jílek, J.: *Přemítání o založení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za závažná porušení mezinárodního práva*

humanitárního spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991, Časopis pro právní vědu a praxi 1/1996, str. 53-65.

Kerr, R.: *The international criminal tribunal for the former Yugoslavia*, Oxford university press, Oxford 2004.

Lhotský, Jan: *Mezinárodní trestní soud*, 2009, str. 13-15.

Merills, J.G.: *International Dispute Settlement*, Cambridge university press, New York 2005.

Pěnkava, P.: *Mezinárodní trestní soud pro bývalou Jugoslávii*, Bulletin advokacie 6/2006, str. 41.

Schabas, Wiliam A.: *An Introduction to the International Criminal Court* (Second Edition), Cambridge university press, Cambridge 2004.

Sunardi, T.: *Mezinárodní trestní soud a jeho předchůdci*, Mezinárodní vztahy 1/2000, str. 36-46.

Šturma, P.: *Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu*, Právní rozhledy 1/1999, str.8.

Šturma, P.: *K problému plurality soudobých mezinárodních trestních tribunálů ad hoc*, Právní fórum 4/2004, str. 132-139.

Šturma, P.: *Jurisdikce Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (K prvnímu rozsudku ve věci Tadić)*, Právní rozhledy 9/1996, str. 428-432.

Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, 1. vydání, Nakladatelství Karolinum UK, Praha 2002.

Šturma, P.: *První mezinárodní trestní tribunál pro stíhání teroristických útoků? Ke zřízení Zvláštního tribunálu pro Libanon*, Trestněprávní revue 10/2007, str. 273.

Šturma, P.: *Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu*, Právní rozhledy 1/1999, s. 8.

Válek, P.: *Přínos trestních tribunálů OSN mezinárodnímu trestnímu právu*, Trestněprávní revue 3/2007, str. 67

Vantuch, P.: *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 538 – 544.

Zacklin, R.: *Some major problems in the drafting of the ICTY Statute*, Journal of international criminal justice, Vol.2, No. 2, June 2004, str. 362.

Zahar, A., Sluiter, G. *International Criminal Law*. Oxford: University Press, 2008, str. 11-13.

2. INTERNETOVÉ ZDROJE

2.1.1 Články

Akhavan, P.: *The crime of genocide in the ICTY jurisprudence*, Journal of international criminal justice, Vol. 3, No. 4, September 2005, str.989-1006, on-line verze (<http://ijcj.oxfordjournals.org/cgi/reprint/3/4/989?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=Akhavan&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>).

Birdsall, A.: *The international criminal tribunal for the former Yugoslavia – Towards a more just order?*, Peace Conflict & Development, Vol. 8, Issue 8, January 2006, str. 1-24, on-line verze

(http://www.peacestudiesjournal.org.uk/docs/Feb%2006%20BIRDSA_LL.pdf).

Čím je mezinárodní trestní soud?, on-line verze <http://www.cck-cr.cz/cz.php?id=mezinarsoud>.

ICTY chce fungovat i po ukončení mandátu, BBC, on-line text http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/06/050614_un_war_crime_0700.shtml

ICTY Manual on Developed Practices, Copyright © ICTY - UNICRI 2009, UNICRI Publisher, on-line text

<http://wcjp.unicri.it/proceedings/docs/UNICRI ICTY manual on developed practices eng.pdf>

Majerčík, L.: *Ante Gotovina: mezi válečným hrdinou a zločincem*, 15. prosince 2005, on-line text

http://www.natoaktual.cz/na_analyzy.asp?r=na_analyzy&c=A051215_084546_na_analyzy_m02.

Marinakis, I.: *A weak ICC: Can the International Criminal Court Succeed without U.S. participation?*, Eyes on ICC, Vol. 5, Number 1, 2008-2009, str. 126, on-line verze

<http://www.americanstudents.us/Eyes5/Public/Eyes%20on%20the%20ICC%205.1%202008-2009%20Preview.pdf>

Reydams, L.: *The ICTR ten years on – Back to the Nueremberg paradigm?*, Journal of international criminal justice, Vol. 3, No. 4, September 2005, str. 977-988, on-line verze (<http://jicj.oxfordjournals.org/cgi/reprint/3/4/977?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=Reydams&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>).

Válek, P.: *Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály: nový soud v "pohotovostním" režimu*, *Mezinárodní politika* 4/2011, str. 19-21.

Zacklin, R.: *Some major problems in the drafting of the ICTY Statute*, *Journal of international criminal justice*, Vol. 2, No. 2, June 2004, str. 361-367, on-line verze (<http://jicj.oxfordjournals.org/cgi/reprint/2/2/361?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=Zacklin&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>).

Zprávy 1999, OSN a Východní Timor, Otázky a odpovědi, bod 12 (<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=610>).

2.1.2 Další prameny

Charta OSN <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>.

Oficiální webové stránky ICTY <http://www.icty.org/>

Oficiální webové stránky ICTR <http://www.unicttr.org/>

Oficiální webové stránky SCSL <http://www.sc-sl.org/>

Oficiální webové stránky ICC <http://www.icc-cpi.int/Menus/ICC/>

Oficiální webové stránky Mimořádných senátů u soudů v Kambodže <http://www.eccc.gov.kh/en/about-eccc/introduction>

Výroční zprávy a zprávy o strategii dokončení ICTR <http://www.unicttr.org/AboutICTR/GeneralInformation/tabid/101/Default.aspx>

Výroční zprávy a zprávy o strategii dokončení ICTY

<http://www.icty.org/sections/LegalLibrary>

http://en.wikipedia.org/wiki/Gacaca_court

<http://www.unictr.org/Portals/0/tabid/155/Default.aspx?id=1245>

Abstrakt

Tato disertační práce se zabývá přiblížením problematiky ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, neboť tyto byly zřízeny ke splnění konkrétního úkolu a nemají status stálého tribunálu.

Práce obsahuje zejména rozbor pravidel pro ukončení činnosti Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (ICTR) a jejich aplikaci v konkrétních případech.

V rámci uvedení do problematiky ukončení činnosti mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc* je na začátku popsán vznik dvou dosud nejznámějších mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*, a to ICTY a ICTR a přiblížena jejich jurisdikce.

Jádro práce představuje rozbor strategií dokončení ICTY a ICTR, opatření k implementaci strategií dokončení ICTY a ICTR, analýza postoupení případů národním soudům a přechodu na domácí vyšetřování a zřízení tzv. reziduálního mechanismu.

Zvláštní kapitolu tvoří přiblížení pravidla 11 *bis*, které určuje podmínky možnosti předání případů národním orgánům, včetně posouzení aplikace tohoto pravidla v konkrétních případech.

Ve své práci se zabývám otázkou praktického významu strategií dokončení ICTY a ICTR s ohledem na posouvání finálních dat definitivního ukončení činnosti tribunálů. Posuzuji předání jednotlivých případů národním soudům a snažím se zhodnotit, zda byla splněna požadovaná kritéria dle pravidla 11 *bis* a rezolucí Rady bezpečnosti OSN.

Práce obsahuje komparaci případů, u nichž bylo zamítnuto předání národním soudům s případy již předanými a související argumentací.

Další zvláštní kapitolu tvoří úvaha nad možností stíhání uprchlých zločinců jako možného postupu k urychlení činnosti obou tribunálů a uplatnění zvláštních procesních pravidel pro uprchlé zločince v konkrétních případech.

Hlavním zjištěním této práce je, že předpokládaná data ukončení soudních a odvolacích řízení se stále posouvají a vzhledem k dosavadní praxi tribunálu a vzhledem ke zřízení tzv. reziduálního mechanismu lze očekávat, že se tato data nepodaří dosáhnout.

Proces předání případů národním soudům, jak je předpokládán pravidlem 11 *bis* pravidel řízení a dokazování ICTY a ICTR, je velice složitou procedurou, a to jak vzhledem k posouzení všech kritérií pro postoupení předávacím senátem, tak vzhledem k následnému samotnému přesunu obžalovaného do vybraného státu, který je spojen s přísnými formálními pravidly a tomu odpovídající potřebou podložení všech skutečností relevantní dokumentací.

Reziduální mechanismus zřízený rovněž na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN je jakýmsi nástupcem obou tribunálů, kdy převezme jejich funkce a bude mít dvě oddělení, a to pro ICTY a ICTR. Lze jej považovat za zmenšený model obou tribunálů.

I když ve svých rezolucích vybízela Rada Bezpečnosti OSN státy ke spolupráci při dopadení uprchlých zločinců, nestanovila žádný mechanismus k zajištění případných důkazů pro následný proces, pokud by se tyto zločince podařilo dopadnout. Toto muselo počkat až do roku 2009, kdy bylo zavedeno nové pravidlo 71 *bis* do pravidel řízení a dokazování ICTR. Co se týče ICTY žádné takové pravidlo nebylo přijato a tudíž nemohly být zajištěny důkazy v případech

uprchlých zločinců. Přiblížení se k ukončení jeho činnosti napomohlo až dopadení posledních dvou uprchlých zločinců.

Dalším významným zjištěním této práce je skutečnost, že ICTY ani ICTR neumožňují řízení proti uprchlým zločincům ve smyslu českého trestního řádu. Pravidlo 71 *bis* ICTR umožňuje zajistit důkazy proti uprchlým obžalovaným osobám ve zvláštním procesu výslechů pro budoucí proces, až se podaří uprchlé osoby dopadnout. Nejedná se o duplicitní proces ve smyslu českého řízení proti uprchlému, neboť při zajišťování důkazů podle pravidla 71 *bis* nedochází k rozhodování o vině a trestu, ale „pouze“ se zajišťují důkazy pro jejich pozdější použití. Důležitým faktorem je rovněž finanční stránka, kdy nejde opět o duplicitu řízení a nevznikají tak zbytečné náklady.

Jediné co lze vytknout, je nezavedení pravidla 71 *bis* do pravidel řízení a dokazování u ICTY, kdy by se jistě ušetřilo nemálo času a financí, kdyby docházelo k postupnému shromažďování důkazů proti uprchlým zločincům Karadžiće a Mladiće.

Co se týče hlavní teze stanovené v této práci, a to potvrzení či vyvrácení bezvýznamnosti dalšího působení obou *ad hoc* tribunálů na poli OSN, s ohledem na provedený rozbor v rámci této disertační práce je třeba vyslovit, že tato teze potvrzena nebyla. Oba tribunály provedly v posledních obdobích mnoho práce a opatření směřujících k ukončení jejich činnosti. Navíc byl zřízen tzv. reziduální mechanismus, který má v jejich činnosti pokračovat. Jedná se opět o pomocný orgán OSN zřízený na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN.

Pokračování činnosti obou tribunálů, resp. jejich reziduálního mechanismu má jistě velký význam zejména s ohledem na posílení mezinárodní spravedlnosti a na morální zadostiučinění obětí a nebylo by ani možné tuto činnost najednou ukončit. Považuji zřízení obou

tribunálů za převratnou událost na poli mezinárodního práva
trestního.

Abstract

This thesis deals with the description of the completion of the international *ad hoc* criminal tribunals' activity as they have been established for fulfillment of the special task and as they are not concerned permanent tribunals.

This thesis draws the analysis of the rules for completion of the activity of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY) and International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR) and their application in particular cases.

The establishment of the two most famous international criminal tribunals *ad hoc*, ICTY and ICTR, and their jurisdiction is described at the beginning of this thesis as introduction to completion of the international criminal tribunals activity topic.

The analysis of the completion strategies of the ICTY and ICTR, completion strategy measures taken by the ICTY and ICTR, analysis of the transfer of the cases to national courts and switch to the national investigation and establishment of so called residual mechanism constitute core of this thesis.

Special chapter is comprised by introduction of the Rule 11 *bis*, which determines conditions for possible transfer of cases to the national jurisdictions, including evaluation of this rule in particular cases.

In this thesis I discuss the practical point of view of the ICTY and ICTR completion strategies with respect to postponed dates for ICTY and ICTR activities completion. I evaluate transfer of the cases to

national jurisdictions and I try to assess, if the requested criterions according to the Rule 11 *bis* and United Nations Security Council have been fulfilled.

This thesis draws comparison of the cases, where the request for referral was withdrew and the cases already transferred to the national jurisdiction and related argumentation.

Further special chapter is comprised of the consideration of the possibility for investigation of the criminals at large as the possible process for speeding up the activity of the both tribunals and application of the special procedural rules for criminals at large in particular cases.

The principal finding of this thesis is that the anticipated dates for completion of trials and appeals are still postponed and with respect to the existing praxis of the tribunals and with respect to the establishment of the residual mechanism it is to be expected that these dates will not be reached.

The process under the Rule 11 *bis* of the ICTY and ICTR Rules of procedure and evidence concerning transfer of the cases is very complicated procedure, namely with respect to assessment of all important criteria for transfer by the referral bench and also with respect to subsequent transfer of the accused as such to the relevant state which is subject to strict formal rules and the corresponding need for submission of all facts by the relevant documentation.

Residual mechanism which was also established by the UN Security Council resolution is kind of successor of both tribunals and will take over their functions. Residual mechanism will consist of two branches, one for ICTY and one for ICTR. Residual mechanism may be considered a reduced model of both tribunals.

Even though the UN Security Council urged states to cooperation regarding arrest of fugitives in its resolutions, it did not establish any mechanism for preservation of potential evidence for the future trial when the fugitives are arrested. This had to wait until 2009, when the new rule 71 *bis* was adopted for the Rules of procedure and evidence ICTR. With respect to ICTY, no such rule was adopted and thus no evidence could be preserved in this way in cases of fugitives. Arrest of two remaining fugitives helped ICTY to move closer to completion of its activity.

Another important finding of this thesis is the fact, that neither ICTY nor ICTR enable trial in absentia of the accused in sense of the Czech Criminal procedural code. The Rule 71 *bis* ICTR enables preservation of evidence against fugitive accused in special process of examination for the future trial when the fugitive accused are arrested. This is not duplicate process in sense of the Czech process against fugitive accused because there is no decision on guilt of the accused in the process according to the Rule 71 *bis* ICTR. In this process the evidence is preserved only for the future trial. The financial point of view is also important as it is not duplicate process and no useless expenses occur.

The only one reproach for ICTY is non implementation of the Rule 71 *bis* to its Rules of procedure and evidence, when money and time should be saved by preserving of the evidence against fugitive criminals Karadžić and Mladić.

As for the main proposition set out in this thesis, that is confirmation or disproof of unimportance of further existence of *ad hoc* tribunals in the UN field, it has to be declared that with respect to the carried out analysis within this thesis, the proposition was not confirmed. Both tribunals did their best in last years and they carried out many

measures towards fulfillment of their completion strategies. Moreover, the residual mechanism has been established and it will continue in their functions. It was established based on UN Security council resolution.

Continuing in the activity of both tribunals, or rather their residual mechanism is for sure of significant importance, especially with respect to the strengthening of the international justice and to moral satisfaction of the victims. It would not be possible to terminate their activity in one moment. I consider establishment of both tribunals as revolutionary event in the international criminal law field.